

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

MUÂVİYE B. SÂLİH'İN HAYATI VE HADİSÇİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye BOZ

**Enstitü Anabilim Dalı :Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı :Hadis**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hayati YILMAZ

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MUÂVİYE B. SÂLİH'İN HAYATI VE HADİSÇİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye BOZ

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Hadis

“Bu tez 13/6/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Hayrettin Yılmaz	Bazırlı	[İmza]
Pr. Öğr. Üyesi Fatma Aydın	Bazırlı	[İmza]
Doç. Öğr. Üyesi Süleyman Yılmaz	Bazırlı	[İmza]

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı : Sümeyye BOZ

Öğrenci Numarası : 1360Y08008

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri

Enstitü Bilim Dalı : Hadis

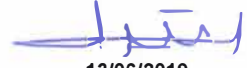
Programı : ☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA

Tezin Başlığı : MUÂVİYE B. SÂLİH'İ HAYATI VE HADİSÇİLİĞİ

Benzerlik Oranı : %20

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

13/06/2019
Öğrenci İmza

☐ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Hayati YILMAZ

Tarih: 13/06/2019

İmza:

☐ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

İÇİNDEKİLER

TABLolar	iv
ŞEKİLLER	v
KISALTMALAR	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: MUÂVİYE B. SÂLİH'İN HAYATI VE ŞAHSİYETİ	4
Muâviye b. Sâlih'in Yaşadığı Çevre	4
Hicri İkinci Asırda Hadis İlmi	6
1.1.Hayati	9
1.1.1.İsmi, Nesebi ve Künyesi	9
1.1.2.Yetiştiği Aile Çevresi.....	10
1.1.2.1.Anne- Babası.....	10
1.1.2.2.Kardeşleri.....	10
1.1.2.3.Eşi	11
1.1.2.4.Çocukları.....	11
1.1.3.Muâviye b. Sâlih'in Endülüs'e Yerleşmesi	12
1.1.4.Vefâtı	14
1.2.İlmî Şahsiyeti	14
1.2.1.Tahsili	18
1.2.2.Diğer İlim Dallarındaki Yeri.....	18
1.3.Ahlakî Şahsiyeti	19
BÖLÜM 2: MUÂVİYE B. SÂLİH'İN HADİS İLMİNDEKİ YERİ	20
2.1.Muâviye b. Sâlih'in Hocaları	22
2.1.1.Sahâbe Olan Hocaları	27
2.1.2.Humus'taki Hocaları.....	28
2.1.3.Dımaşk'taki Hocaları.....	34
2.1.4.Diğer Bölgelerdeki Hocaları	36

2.2.Muâviye b. Sâlih'in Talebeleri.....	37
2.3.Rivâyetlerinin Kütüb-i Tis'a'daki Bölümlere Dağılımı.....	39
2.3.1.Rivâyetlerinin <i>Sahîh-i Müslim</i> 'deki Dağılımı.....	41
2.3.2.Rivâyetlerinin <i>Cami-i Tirmizî</i> 'deki Dağılımı	44
2.3.3.Rivâyetlerinin <i>Sünen-i Ebû Dâvud</i> 'deki Dağılımı.....	45
2.3.4.Rivâyetlerinin <i>Sünen-i Nesâî</i> 'deki Dağılımı.....	52
2.3.5.Rivâyetlerinin <i>Sünen-i İbn Mâce</i> 'deki Dağılımı.....	56
2.3.6.Rivâyetlerinin <i>Muvatta</i> 'daki Dağılımı.....	59
2.4.Muâviye b.Sâlih'in Kütüb-i Tis'a'daki Rivâyetleri	59
2.4.1.Namaz Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	61
2.4.2.Tahâret Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	66
2.4.3.Cenâiz Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	68
2.4.4.Oruç Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	70
2.4.5.Fiten ve Melâhim Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler.....	71
2.4.6.Sayd ve Zebâih Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	73
2.4.7.Dualar Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	73
2.4.8.Cihad Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler.....	74
2.4.9.Hayız Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler.....	75
2.4.10.İstiâze Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler.....	76
2.4.11.İcâre ve Ticaretler Konularında Rivâyet Ettiği Hadisler	77
2.4.12.Kurbanlar Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	77
2.4.13.Edeb Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	78
2.4.14.Menâkıb Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	79
2.4.15.Zühd Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler.....	80
2.4.16.Eşribe Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	81
2.4.17.İlim Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler.....	81
2.4.18.Hulefâ-i Raşidin'in Sünnetine İttiba Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	82

2.4.19.Zekât Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	83
2.4.20.Diyetler Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	84
2.4.21.Et'ime Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	84
2.4.22.Hacc Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	84
2.4.23.Kan Dökmenin Haramlığı Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler.....	85
2.4.24.Mesâcid Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	86
2.4.25.Sefer Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	86
2.4.26.Selâm Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	87
2.4.27.Ferâiz Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler	87
2.5.Rivâyetlerinin Özellikleri.....	88
2.5.1.Konuları	88
2.5.2.Tahdîs Sîgaları	88
2.5.3.Rivâyetlerinin Râvileri.....	88
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA	94
ÖZGEÇMİŞ.....	100

TABLÖLAR

Tablo 1 : Muâviye b. Sâlih'in Hocaları	22
Tablo 2 : Muâviye b. Sâlih'in Talebeleri	37
Tablo 3 : Rivâyetlerinin Sahîh-i Müslim'deki Dağılımı.....	41
Tablo 4 : Rivâyetlerinin Cami-i Tirmizî'deki Dağılımı.....	45
Tablo 5 : Rivâyetlerinin Sünen-i Ebû Dâvud'daki Dağılımı	48
Tablo 6 : Rivâyetlerinin Sünen-i Nesâî'deki Dağılımı	52
Tablo 7 : Rivâyetlerinin Sünen-i İbn Mâce'deki Dağılımı	56
Tablo 8 : Müslim'in Câmiu's-Sahîh'ine İntikal Eden Rivâyetlerinin Râvileri.....	89
Tablo 9 : Tirmizî'nin Sünen'ine İntikal Eden Rivâyetlerinin Râvileri.....	89
Tablo 10 : Ebû Dâvud'un Sünen'ine İntikal Eden Rivâyetlerin Râvileri.....	90
Tablo 11 : Nesâî'nin Sünen'ine İntikal Eden Rivâyetlerin Râvileri	90
Tablo 12 : İbn Mâce'nin Sünen'ine İntikal Eden Rivâyetlerinin Râvileri	91
Tablo 13 : İmam Mâlik'in Muvatta'sına İntikal Eden Rivâyetlerin Râvileri.....	91

ŞEKİLLER

Şekil 1:Sahîh-i Müslim'deki Hadis Türlerinin Dağılımı	42
Şekil 2:Cami'î Tirmizî'deki Hadis Türlerinin Dağılımı	45
Şekil 3:Sünen-i Ebû Dâvud'daki Hadis Türlerinin Dağılımı	49
Şekil 4:Sünen-i Nesâî'deki Hadis Türlerinin Dağılımı	53
Şekil 5:Sünen-i İbn Mâce'deki Hadis Türlerinin Dağılımı	57
Şekil 6:Konulara Göre Hadis Sayıları	60

KISALTMALAR

b.	: İbn
bk.	: Bakınız
bt.	: Binti
b.y.	: Basım yeri yok
çvr.	: Çeviren
H.z.	: Hazreti
nşr.	: Neşir
ö.	: Ölüm tarihi
s.a.v.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk./thk.	: Tahkik eden
Trc./trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
v.dğr.	: Ve diğerleri
y.y.	: Yayıncı bilinmiyor

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	Doktora
Tezin Başlığı: MUÂVİYE B. SÂLİH'İN HAYATI VE HADİSÇİLİĞİ	
Tezin Yazarı: SÜMEYYE BOZ	Danışman: Doç. Dr. Hayati YILMAZ
Kabul Tarihi: 13.06.2019	Sayfa Sayısı: VIII (ön kısım) + 100 (tez)
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri	Bilim Dalı: Hadis
Tezimizin konusu olan Muâviye b. Sâlih hicri 80 yılında doğmuş, hicri 158 yılında vefat etmiştir. Yaşadığı dönem, sahâbenin ve tabiûnun bir arada yaşadığı hicri 1. asrın son çeyreğinden başlamakta ve hicri 2. asrın üçüncü çeyreğinde sona ermektedir. Tabiîn'den olan Muâviye b. Sâlih Humus'ta doğup büyümüş ve sonrasında Endülüs'e hicret etmiştir. Muâviye b. Sâlih, Endülüs'teki ilk hadis âlimlerindendir. Endülüs'ün fethinden sonra, Muâviye b. Sâlih'in Endülüs'e davet edilmesi hadis ilmine önem verildiğini gösterir. Kurtuba'da kadılık da yapan Muâviye b. Sâlih sünnete bağlı bir hayat yaşamış, vefatına kadar hadis ilmiyle meşgul olmuştur. “Muâviye b. Sâlih'in Hayatı ve Hadisçiliği” isimli bu çalışma, giriş ve iki temel bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Muâviye b. Sâlih'in doğduğu ve yaşadığı yer olan Humus ve rihle sonrasında yaşadığı Endülüs'ün o dönemdeki coğrafi konumu, sosyal ve ilmî durumu hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, Muâviye b. Sâlih'in “Hayatı ve Şahsiyeti” ile ilgili bilgiler yer almıştır. Nesebi, çocukluğu, yetişmesi ve vefatı üzerinde durulmuştur. Şahsiyeti bölümünde ise, ilmî kişiliğinin yanı sıra ahlakî kişiliği de incelenmeye çalışılarak hakkında ilk kaynaklarda ulaşılan bilgiler sunulmuştur. “Hadis İlmindeki Yeri” adını taşıyan ikinci bölümde ise; hocaları ve öğrencileri, rivâyet ettiği hadislerin Kütüb-i Tis'a'daki dağılımı ve rivâyetlerinin özellikleri incelenmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Muâviye b. Sâlih, Hadis, Hadis Rivâyeti, Kütüb-i Tis'a, Endülüs	

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	■	Ph.D.	■	
Title of Thesis: MUAWIYA B.SALIH'S LIFE AND HIS HADITH SCHOLARSHIP				
Author of Thesis: SÜMEYYE BOZ		Supervisor: Assoc. Prof. Hayati YILMAZ		
Accepted Date: 13.06.2019		Number of Pages: VIII (p.t.) +100 (m.b.)		
Department: The Basic Islamic Science Subfield: Hadith				
The subject of this thesis, is about Muawiya b. Salih who was born in 80 (A.H) and died in 158 (A.H). The period in which he lived, have commenced from the last quarter of the 1st century, where the companions and the followings lived together, and ended in the last quarter of the 2nd century in the Hijri calendar. Muawiya b. Salih was born and raised in Humus. Muawiya b. Salih was invited to Andalucia and settled down at the begining of giving the importance to the science of the hadith, after that he migrated to Andalucia. He is one of the first leaders Hadith in Andalucia. He was also a judge in Cordoba. Muawiya b. Salih lived a life of circumcision and tried to convey the words of the Prophet until his last breath. This study, named Muawiya b. Salih's life and his hadiths scholarships, consists of one entrance and two main sections. In the introduction section, some information about the geographic, social and scientific environment of Humus and Andalucia where Muawiya b. Salih's life were given. In the first part, information about Muawiya b. Salih's life and personality was given. It also focused on his childhood, youth and death. In this section, in addition to his scientific and moral personality is tried to be examined and the information obtained in the first source is given. In the second chapter entitled The Place in the Science of Hadith; the distribution of the hadiths in al-Kutub al-Tis'a and the characteristics of the narrations have been examined.				
Keywords: Muawiya b. Salih, Hadith, Hadith Narration, al-Kutub al-Tis'a, Andalucia				

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmada Hz.Peygamber'in (s.a.v.) hadislerinin günümüze ulaşmasını sağlayan tabiûn dönemi âlimlerinden Muâviye b. Sâlih'in hayatı ve hadis ilmindeki yeri araştırılmıştır.

Günümüze kadar ulaşan hadislerin, ileriki kuşaklara da sağlam bir şekilde aktarılabilmesi adına hadisleri bize ulaştıran muhaddislerin hayatlarının özenle incelenmesi gerekmektedir. Bir şahsı doğru tanıyabilmek; içinde yaşadığı coğrafyanın ve dönemin özelliklerinin iyi bilinmesine bağlıdır. Kişinin ilmî ve ahlakî gelişiminde yaşadığı dönemin etkisi muhakkaktır. Bu nedenle tezin ana bölümüne geçmeden önce Muâviye b. Sâlih'in içinde yaşadığı dönem hadis ilmi açısından ele alınmıştır. Ardından içinde yaşadığı dönem; dinî, ilmî, siyasî ve içtimaî yönlerden ele alınarak Muâviye b. Sâlih'in yetişmesindeki faktörlere işaret edilmiştir. Ancak tezi tarihî bilgilere boğmamak ve tezin ana temasından kopmamak adına çok ayrıntıya girilmemiştir. Sonrasında Muâviye b. Sâlih'in ilmî ve ahlakî şahsiyeti, rihleleri, hocaları ve talebeleri incelenmiştir. Son kısımda ise; Muâviye b. Sâlih'in *Kütüb-i Tis*'a da bulunan rivâyetleri titiz bir şekilde taranmış ve konularına göre tasnif edilmiştir. Ayrıca rivâyetlerinin özellikleri, rivâyetlerinin râvileri ve tahdîs sîgaları araştırılmıştır.

Çalışmanın Amacı

Şuâna kadar hakkında yeterli araştırma yapılmamış olan Muâviye b. Sâlih'in hadis ilmi açısından ele alınmasının katkıları düşünülerek bu çalışmaya karar verilmiştir. Araştırmamızın nihâî amacı; Muâviye b. Sâlih'in biyografisine yer veren kaynaklardaki bilgiler ile rivâyetlerinden elde edilen bilgilerin derlenmesi ve onun hadis ilmi için yaptıklarının tespit edilmesidir.

Çalışmanın Önemi

İslâm dininin Kurân'dan sonra ikinci temel kaynağı olması nedeniyle hadis ilmine olan ilgi her dönemde canlı kalmıştır. Hz.Peygamber (s.a.v.) zamanında yaşamış olan sahâbe nesli ve onları tâkip eden tabiûn nesli hadis ilminin oluşum ve gelişimi açısından büyük

bir öneme sahiptir. İslâm dini ile ilgili bilgiler açısından vazgeçilmez bir konuma sahip olan sahâbe ve tabiûn neslinin tanınması ve aktardıkları bilgilerin incelenip değerlendirilmesi elzem bir hâl almıştır. Bu sebeple çalışmamızda tabiûn dönemi âlimlerinden Muâviye b. Sâlih'in hayatı ve hadis ilmindeki yeri ile ilgili araştırma yapılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızda öncelikle Muâviye b. Sâlih hakkında az ya da çok bilgi veren kaynaklar ulaşılabildiğimiz kadarıyla taranmıştır. Taranan bu veriler üzerinde belirli bir tasnif yapılmış ve ardından birbirleriyle mukayese edilmiştir. Kaynaklar arasında çelişki varsa belirtilmiştir. Tüm kaynaklarda ortak olan bilgiler kullanılmıştır. Hakkında bilgi verilmeyen bir konu olduğunda diğer verilere dayanarak yorum ve çıkarımlar yapılmıştır. Muâviye b. Sâlih'in hayatı ve hadisçiliği ile ilgili doğru bilgilere ulaşmak hedeflenmiştir.

Muâviye b. Sâlih'in Kütüb-i Tis'a'daki rivâyetlerini bulmak için el-Mektebetü's Şâmile adlı program kullanılmıştır. Programdan bulunan bilgiler matbu nüshalarla karşılaştırılmıştır.

Tetkik ettiğimiz konunun biyografi çalışması olması hasebiyle öncelikle ricâl ve tabakât eserleri taranmıştır. Muâviye b. Sâlih'in soyu, ailesi ve hayatına dair bilgileri elde etmek için neseb kitapları incelenmiş, mümkün olduğunca bütün bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızda kullanacağımız temel kaynaklar; Kütüb-i Tis'a, Hadîs Tarihi ve Usûlüne dair eserler ile Ricâl ve Tabakât kitaplarıdır. En fazla istifade edilenler arasında; "İbn Sa'd"ın (230/845) "*Tabakât*", "Huşenî"nin (286/899) "*Kudâtu Kurtuba*"sı, "İbnü'l Faradî"nin (403/1013) "*Târîhu Ulemâ'il-Endelüs*"ü, "İbn Asâkir"ın (571/1176) "*Târîhu Medîneti Dimaşk*", "Mizzî"nin (742/1341) "*Tehzîbü'l-Kemâl*"i, "Zehebî"nin (748/1348) "*Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*"sı ve "İbn Hacer"ın (852/1449) "*Tehzîbü't Tehzîb*"i yer almaktadır.

Faydalanılan usûl kitapları ise: "el-Hatîb el-Bağdâdî"nin (429/1037-38) "*el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye*"si, "İbn Salâh"ın (643/1245) "*Ulûmu'l-Hadîs*"i, "Süyûtî"nin (911/1505)

“*Tedribu’r-Râvî*”si, “Ahmet Yücel”in “*Hadîs Usûlü*” ve “Abdullah Aydınli”nın “*Hadîs Istılahları Sözlüğü*” isimli eserlerdir.

Çalışmanın Sınırları

Muâviye b. Sâlih’in hayatına dair kaynaklardaki bilgilerin en küçük ayrıntısına kadar bilgi verilmeye çalışılmış ve konu ile ilgili tüm kaynaklar taranmıştır. Muâviye b. Sâlih’in rivâyetlerinin tespiti ise hadis ilminin temel dokuz kitabı olan *Kütüb-i Tis’a* ile sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM 1: MUÂVİYE B. SÂLİH'İN HAYATI VE ŞAHSİYETİ

Muâviye b. Sâlih'in Yaşadığı Çevre

Muâviye b. Sâlih, 80/699 yılında Şam'ın Humus bölgesinde doğmuş, 125/744 senesinde Endülüs'e hicret etmiştir. Muâviye'nin hayatını araştırdığımız kaynaklarda Humus ve Endülüs'teki hayatı hakkında bilgi verilmektedir. Hem Humus hem de Endülüs'ün sosyal, siyasî ve ilmî hayatı hakkında bilgi vermek Muâviye b. Sâlih'i tanımak adına uygun olacaktır.

Şam; günümüzdeki Suriye, Filistin, Lübnan ve Ürdün'ü içine alan bölgenin genel adıdır. Şam, Müslümanlar tarafından fethedilmeden önce Bizans'ın hâkimiyetindeydi. Hz. Ebûbekir zamanında Ecnâdeyn zaferiyle birlikte Suriye sınırları müslümanlara açılmış oldu.(13/634)¹ Hz. Ebubekir döneminde Şam bölgesinde başlatılan fetihler Hz. Ömer zamanında artarak devam etmiş; bu dönemde Ebû Ubeyde (18/ 639) komutasındaki Halid b. Velid (21/642), Amr b. Âs (43/664), Yezîd b. Ebû Süfyan'ın (18/639) orduları büyük başarılar elde etmişlerdir. Ecnadeyn Savaşında yenilgiye uğrayan Bizans askerleri İliyâ (Kudüs), Kayseriye, Dımaşk², Humus³, Beysan⁴ ve Fihl gibi Şam şehirlerine sığındılar. Bizans askerlerini takip eden Müslümanlar onların sığındıkları bu şehirleri de kuşattılar ve hicretin 14. yılında Dımaşk fethedildi.(14 / 635)⁵

Muâviye b. Sâlih'in (80/699) dünyaya geldiği Abdülmelik b. Mervân (65-86/685-705) döneminde ilk İslâmî para bastırılmıştır. İslâm ülkelerinde bu tarihe kadar daha çok Sâsânî ile Bizans paraları kullanılmaktaydı. Devletin gücünün artmasıyla birlikte Dımaşk İslâm dünyasının merkezî konumu haline gelmiştir. Ayrıca Abdülmelik b. Mervân (65-86/685-705) döneminde Arapça resmî dil olarak ilan edilmiştir.⁶

¹ Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Fütûh 'ul Buldan*, nşr. Muhammed Rıdvan (Beyrut: el-Matbaatü'r-Rahmâniyye, 1978), 1: 156-159.

² Dımaşk, Şam topraklarının en büyük şehirlerinden birisidir. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l- Buldân*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.), 2: 463.

³ Humus, Dımaşk ile Haleb arasında yer alan bir beldedir. Orta Suriye'de Asi nehrinin suladığı geniş vadide kurulmuştur. el-Hamevî, *Mu'cemu'l- Buldân*, 2: 302.

⁴ Beysan, Harran ile Filistin arasında yer alan bir beldedir. Burası Filistin'de Araplar tarafından ilk fethedilen yerdir. el-Hamevî, *Mu'cemu'l- Buldân*, 2: 527.

⁵ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir Taberî, *Tarihu't-Taberi Tarihu'r-Rusûl ve'l-Mülûk*, 6. Baskı, thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim (Kahire: Dâru'l-Maarif, 1967), 3: 438-441.

⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l- Kübra*, nşr. İhsan Abbas (Beyrut: Dâru's- Sadır, 1968), 5: 223-235.

Muâviye b. Sâlih'in yaşadığı dönemdeki Endülüs tarihine baktığımızda; İspanya'nın fethi, Valiler dönemi (714- 756) ve Endülüs Emevîleri'nin kuruluş ve kökleşme dönemi ile karşılaşmaktayız.

Emevî halifesi Velid b. Abdülmelik (86-96/705-715) zamanında İspanya'nın fethedilmesini sağlayan Musa b. Nusayr (98/ 717)⁷ ve Târik b. Ziyâd'dır.⁸ (102/ 720) Fetihler 95/714 yılından başlayarak 138/756 yılında I. Abdurrahman'ın (172/788) Endülüs Emevi Devleti'ni ilanına kadar devam etmiştir.⁹

Sosyal gerilim, ekonomik sıkıntılar, iktidar savaşları, Bizans'a karşı yürütülen sonuçsuz savaşlar, devleti yıkmak için uğraşan gizli hareketler 101/720 senesinden itibaren Emevi idaresini ciddi biçimde sarsmaya başlamıştır. 132/750 yılında hanedanın sonu gelmiştir. Abbasiler iktidarı ele geçirince ilk iş olarak Emevîler'e karşı bir tasfiye hareketi başlatmışlardır. Bu tasfiyeden Emevi hanedanının çok az sayıda mensubu kurtulabilmiştir. Bu kurtulanlardan birisi de I. Abdurrahman olarak anılan ve son Emevî hükümdarı Hişam b. Abdülmelik'in (125/743) torunu Abdurrahman b. Muâviye'dir.(756/788) I. Abdurrahman'ın kaçak olarak başladığı serüvenini Endülüs Emevî hükümdarı olarak tamamlaması büyük bir başarıdır.¹⁰

I. Abdurrahman'ın kurduğu yeni Endülüs Emevî devletinin ayakta kalabilmesi için asabiyet çekişmesini aşması gerekiyordu. Emevî nüfuzunun Endülüs'te yeniden güçlenmesi için Doğu'da kalan hanedanın mensuplarına geniş imkânlar vaat ederek Endülüs'e davet etti. Çok sayıda kişi ve aile bu davete icabet etti.¹¹

Abdurrahman b. Muâviye özellikle de idari yapılanma konusunda devlet için gerekli müesseselere ihtiyaç duyuyordu. Öncelikle bir hâciplik ardından da beş ya da altı tane

⁷ Câsim el-Ubûdî, "Mûsâ b. Nusayr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 31: 224-225.

⁸ İsmail Hakkı Atçeken, "Târik b. Ziyâd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2011), 40: 24-25.

⁹ Belâzürî, *Fütûh'ul Büldan*, 1: 170-177.

¹⁰ Hakkı Dursun Yıldız, "Abdurrahman I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1988), 1: 147-150.

¹¹ Ebu'l Hasen Ali b. Abdillâh b. Muhammed en-Nübâhî el-Cüzâmî, *Târîhu Kudâti'l-Endelüs* (Beyrut: el-Mektebetü't- Ticârî, 1967), 43.

vezirlik makamı ihdas etti. Abdurrahman bu makamları, Emevi sülalesinden olanlara ve Mevâlî'den güvendiklerine tahsis etti.¹²

Abdurrahman'ın ilgilendiği diğer saha adalet mekanizmasıydı. Emîr, Valiler Dönemi'nde de mevcut olan bu mekanizmanın gerçek anlamda müesseseseleşmesi ve daha sağlıklı işlemesi için *kâdi'l cemaa* (başkadı) tayin etti. Bir vezir kadar yetkileri bulunan ve Kurtuba'da ikamet eden baş kadının vazifeleri arasında, taşra kadılarını tayin ya da azil, merkezdeki davalara bakma, vakıfların idaresiyle ilgilenme gibi hususlar bulunuyordu.¹³

Endülüs denilince, İslâm hâkimiyetine giren bütün İspanya kastedilmekteydi. Müslümanların zamanla toprak kaybetmesiyle XV. yy.'da İspanya'daki İslâm hâkimiyetindeki topraklar daralmış ve sadece Gırnâta şehri ve çevresi kalmıştır. Endülüs denilince Gırnata ve çevresi kast edilir olmuştur.¹⁴

I. Abdurrahman dönemi tezimizin konusu olan Muâviye b. Sâlih'in hayatı açısından çok önemlidir. Zira I. Abdurrahman (Abdurrahman ed-Dâhil), Muâviye b. Sâlih'i Kurtuba'ya davet eden kişidir.¹⁵

I. Abdurrahman'ın vefatı üzerine oğlu I. Hişam (788-796) devletin başına geçmiştir. Kur'an ve Hz. Paygamber'in sünneti çerçevesinde icraatlarını gerçekleştirmeye çalışan I. Hişam'ın bu bakımdan Ömer b. Abdülaziz'i (101/720) örnek aldığı ifade edilmektedir.¹⁶

Hicri İkinci Asırda Hadis İlmi

Muâviye b. Sâlih hicri 80 yılında doğmuş hicri 158 yılında vefat etmiş olması hasebiyle sahabîlerin ve tabiûnun bir arada yaşadığı hicri 1. asrın son çeyreğinden başlayan hayatı hicri 2. asrın üçüncü çeyreğinde nihayete ermektedir.

¹² Mehmet Özdemir, *Endülüs Müslümanları Siyasi Tarih* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 91.

¹³ Özdemir, *Endülüs Müslümanları Siyasi Tarih*, 91-92.

¹⁴ Özdemir, *Endülüs Müslümanları Siyasi Tarih*, 63.

¹⁵ Nübâhî, *Târihu Kudâti'l-Endelüs*, 43.

¹⁶ Mehmet Özdemir, "Hişam I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 18: 145-146.

Tezimizin konusunu teşkil eden kişi tabiun âlimlerinden biri olduğundan yaşadığı dönemin özellikleri önem arz etmektedir. Tâbiin kelimesi تبع (te-be-a) kökünden türemektedir. Sözlükte bu kelime; bir kimseyi izleyen, bir kimseye uyan olarak ifade edilmektedir.¹⁷ Kelimenin terim anlamına yönelik farklı yaklaşımlar vardır. Ancak tezimizin konusunu dağıtmamak adına burada farklı görüşlere yer verilmemiştir. Genel kabul gören Hâkim en- Nîsâbûrî'nin (405/1014) görüşüdür. Hâkim tâbiûnu şöyle tanımlamaktadır: *Bir kimsenin tâbiûndan sayılabilmesi için sahâbeden herhangi biriyle görüşmesi yeterlidir.*¹⁸ Tabiûn tanımlarının genel çerçevesi; Hz.Peygamber'in ashâbından herhangi biriyle mümin olarak görüşen ve iman üzere ölen kimselere denilmesi olarak tespit edilmiştir.

Tâbiünden ilk olarak Ebû Zeyd Ma'mer b. Zeyd (30/651), en son olarak da Halef b. Halîfe (180/796) vefat etmiştir.¹⁹ İslâmi ilimlerin ortaya çıkmasında Tâbiûn neslinin büyük bir etkisi olmuştur. Hem sahâbe ile hem de kendisinden sonra gelen tebe-i tâbiîn ile içi içe yaşamışlardır. Daha sonraki nesiller için birçok tâbiûn âliminin görüşleri referans olarak kabul edilmiştir.²⁰ Tâbiûndan veya sonraki nesillerden birine ait olduğu söylenen söz ve iş ya da bu söz ve iş ile ilgili haberlere *maktû'* hadis denilmektedir.²¹

Tâbiûn döneminde yaşayanlar nassın bulunmadığı konularda icthad ederek problemlere çözüm üretmişlerdir. Bunun sebebi, Hz.Peygamber hayattayken oluşan bir problem vahiyle ortadan kalkmaktaydı. Tâbiûn döneminde dış faktörlerin etkisiyle neredeyse her konuda farklılaşma meydana gelmiş; bunun sonucunda insanlar farklı grup/ fırkalara ayrılmış ve siyasi anlaşmazlıklar peydah olmuştur.

“*el-Fitnetü'l - Kübrâ*” diye isimlendirilen Hz. Osman'ın (35/655) vefatıyla başlayıp Hz. Ali'nin (40/661) halife olmasıyla zuhur eden Cemel Vak'ası ve Sıffin Savaşı ile devam eden gelişmeler sonucunda siyâsî ve itikâdî gruplaşmalar/fırkalar oluşmaya başlamıştır. Her fırka/grup kendi görüşünün doğruluğunu izah etmek için nasslara sarılmıştır. Düşüncelerine destek olabilecek hadis ve ayetler aranmış, bulunamadığında hadis

¹⁷ Ebu'l Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî, *Lisânu'l Arab* (Beyrut: Dâru's- Sadır, 1994), 8: 27.

¹⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en- Nîsâbûrî, *Ma'rifetu Ulûmi'l Hadîs*, thk. Seyyid Mu'zam Huseyn (Beyrut: Dârü'l Kütübi'l- İlmiyye, 1977), 42.

¹⁹ Ahmet Yücel, *Hadis Tarihi* (İstanbul: İfav Yayınları, 2012), 35.

²⁰ Arif Ulu, “Tabiîn” , *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 39: 328-330.

²¹ Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü* (İstanbul: İfav Yayınları, 2011), 170.

uydurmaya yönelenler olabilmıştır. Uydurma hadis faaliyetlerinin ilk defa Şîllerce başlatıldığı ifade edilmektedir.²² Ancak bununla birlikte hadis uydurma faaliyetlerini sadece Şîllerle sınırlandırmak mümkün değildir. Benzer durumların her fırkada olduğu görülmektedir.

Bu tür yaklaşımların artması insanlar arasında güven duygusunun azalmasına sebep olmuş ve dönemin âlimlerini bu duruma karşı önlem almaya yönlendirmiştir. Muhammed b. Sîrîn (110/728) eskiden isnadın sorulmadığını; fitnenin ortaya çıkmasıyla birlikte ravilerin de sorulduğunu ve hadislerin bidat ehli olanlardan değil, sünnet ehli olanlardan alınmaya başladığını belirtmektedir.²³

Rivâyette bulunan şahıs, hadisnin güvenilirliğini ispatlamak için hadisi aldığı ravilerin isimlerini sayarak hem kendisini hem de rivâyet ettiği hadisini zandan kurtarmış olmaktadır. Örneğin; Urve b. Zübeyr (94/712) bir hadis nakletmesi üzerine Ömer b. Abdulaziz (101/719) tarafından rivâyeti ile ilgili uyarıda bulunulunca, hadisin senedini de söyleyerek savunma yapar.²⁴ Kişisel birer tedbir olarak zuhur eden bu uygulamalar zamanla isnad uygulamasını başlatacaktır.

İsnadı ilk kullanan âlimi İbn Şihâb ez- Zührî (124/742) olarak kabul eden kaynaklar²⁵ olsa da bu bilginin isnad kullanımını yaygınlaştıran şeklinde anlaşılması gerekmektedir.²⁶

Hicri birinci asrın sonlarından itibaren isnadın yaygınlaşmasıyla birlikte senedde bulunan ravilerin ehliyetlerinin incelenmesi de bir zorunluluk olmuştur. Buna göre güvenilir olduğunu tespit etmek *ta'dîl* ya da ehil olmadığını ispatlamak *cerh* uygulamasını başlatmıştır.

Hadisler muhafaza edilmek üzere yazılmıştır. Hadislerin yazılması ilk zamanlarda tartışılmış olsa da hicri birinci asrın son çeyreğinde yazılmaya başlamıştır. Hatîb el-Bağdâdî (463/1071), İbn Şihâb ez- Zührî'nin (124/742) şöyle dediğini aktarmaktadır:

²² M.Yaşar Kandemir, *Mevzû Hadisler* (İstanbul: İfav Yayınları, 2014), 28.

²³ Râmeihürmüzî, *el-Muhaddisü'l- Fâsıl Beyne'r-Râvî ve'l- Vâî*, nşr. M.Acâc el-Hatîb (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1984), 209; Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî (ma'rifeti usûli) İlmi'r- Rivâye* (Medine: Mektebetü'l İlmiyye, 1989), 122; Müslim, *Mukaddime*, 5; Dârimî, *Mukaddime*, 38.

²⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî İlmi'r- Rivâye*, 396.

²⁵ Râmeihürmüzî, *el-Muhaddisü'l- Fâsıl Beyne'r-Râvî ve'l- Vâî*, 208.

²⁶ Yücel, *Hadis Tarihi*, 40.

“ Şarktan kabul etmediğimiz veya bilmediğimiz hadisler gelmemiş olsaydı, hadislerin ne yazılmasına müsaade ederdim ne de yazardım.”²⁷

Mısır valisi Abdulaziz b. Mervân (86/705) Suriyeli talebesi Kesîr b. Mürre’ye yazdığı mektupta Ebû Hureyre’nin (58/678) hadislerini daha önce tespit ettirmesi sebebiyle Ebû Hureyre dışındaki sahabilerden öğrendiği hadisleri toplamasını emretmiştir. Bu emre binaen hadislerin toplanıp toplanmadığına dair elimize herhangi bir bilgi ulaşmamaktadır.²⁸ Abdulaziz b. Mervân’ın oğlu Ömer b. Abdülaziz (101/720), Medine valisi Ebû Bekr b. Hazm’a (120/738) hadislerin derlenmesi için bir ferman göndermiştir.²⁹ Vali de hadislerin toplanması için İbn Şihâb ez-Zühri’yi (124/742) görevlendirmiştir. Böylece resmî tedvin faaliyetleri başlamıştır. Hadisleri yazan Zühri; bunları Ömer b. Abdülaziz’e (101/720) ulaştırmıştır. Ardından hadisler farklı yerlere defterler halinde gönderilmiştir.³⁰

1.1.Hayati

İslâm coğrafyası fetihlerle birlikte çok kısa bir sürede hızlıca genişlemiş ve birçok ülke İslâm hâkimiyetini kabul ederek Müslüman olmuştur. Muâviye b. Sâlih Humus’ta dünyaya gelmiş ve yetişmiştir. İlerleyen yıllarda fetihlerle İslâm coğrafyasına kazandırılan Endülüs’e hicret etmiştir. Tezimizin bu bölümünde Muâviye b. Sâlih’in hayatı ve ailesi hakkında bilgiler sunulmuştur.

1.1.1.İsmi, Nesebi ve Künyesi

İsmi, “Muâviye b. Sâlih b. Osman b. Hudayr b. Said b. Sa’d b. Fihri el-Hadramî”dir.³¹ Ayrıca Muâviye b. Sâlih b. Osman b. Said b. Sa’d’da denilmektedir.³² Künyesi, Ebû Amr ve Ebû Abdurrahman’dır. Nesebi; Hadramî’dir.³³ Soy ve kabilesi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

²⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Takyîdül-İlm* (Beyrut: Dâru’l İstikâme, 1949), 107.

²⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra*, nşr. İhsan Abbas, 5: 233-236

²⁹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü’l-Hancı, 2001), 1: 497-500.

³⁰ Dârimî, *Mukaddime*, 43; Buhârî, *İlim*, 34.

³¹ Ebu’l- Velîd Abdullah b. Muhammed b. Yûsuf el-Kurtubî el-Ezdî, *Târîhu’l Ulemâ’ ve’r-Ruvât li’l-İlm bi’l-Endelüs*, nşr. Rûhiyye Abdurrahman es-Süyûfî (Beyrut: Dâru’l Kütübî’l İlmiyye, 1997), 2: 138.

³² Ebu’l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl fî Esmâi’r-Ricâl*, 4. Baskı, thk. Beşşar Avvad Ma’ruf (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1996), 28: 186-187.

³³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrâhîm el-Cu’fî el-Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr* (Haydarabad: Dâru’l-Maârifî’l Osmâniyye, 1943), 7: 335.

1.1.2.Yetiştği Aile Çevresi

Bir kişiyi tanımanın ve anlamının en iyi yollarından birisi de aile çevresi hakkında bilgi sahibi olmaktan geçmektedir. Bu nedenle tezimizin bu kısmında Muâviye b. Sâlih'in aile çevresi hakkında bilgiler bulunmaktadır.

1.1.2.1.Anne- Babası

Anne ve babasıyla ilgili bilgilere ulaşamamakla birlikte amcası ve kardeşleri hakkında azda olsa bilgiler mevcuttur. Amcası muhaddis Ma'dan b. Hudayr Ebû Cemâhîr el-Hadramî'dir. Ma'dan b. Hudayr, Said b. Hudayr'ın kardeşidir. Hocası "Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr el-Hadramî"dir. Talebeleri; İsmail b. Ayyaş ve kardeşinin oğlu Muâviye b. Sâlih'tir.³⁴

1.1.2.2.Kardeşleri

Muâviye b. Sâlih, hadis rivâyet eden sahâbîler ve tabîîlerin sayıca fazla olduğu 80/699 senesinde, Abdülmelik b. Mervan (685-705) döneminde Humus'ta doğmuştur.³⁵ Hicri 123³⁶ veya 125³⁷ senesinde kırklı yaşlarında Humus'tan ayrılıp Endülüs'e gittiğine dair bilgiler mevcuttur. Endülüs'e gelene kadar neler yaptığıyla ilgili bilgilere ulaşamamaktadır. Hayatı adeta Endülüs'le birlikte başlamaktadır.

Muâviye b. Sâlih'in kaynaklarda erkek kardeşinden bahsedilmektedir.³⁸ Erkek kardeşi Muhammed b. Sâlih'tir. Muhammed b. Sâlih'in Şam'da torunları çoktur. Ancak hiçbiri Endülüs'e gitmemiştir.³⁹ Huşenî, *Kudâtu Kurtuba* isimli eserinde Ahmed b. Muhammed b. Eymen'den naklederek, Muâviye b. Sâlih'in Endülüs'e gittikten sonra geride kalan ailesine mektup yazdığını ve bu mektubu kendisinin gördüğünü söylemektedir.⁴⁰

³⁴ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, 28: 256.

³⁵ Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n - Nübelâ*, 9. Baskı, thk. Şuayb Arnavûd (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1993), 7: 159.

³⁶ Ebü'l- Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şafîi, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, thk. Alî Şîrî (Beyrut: Dâru'l Fikr, 1988), 59: 47; İbnü'l- Faradî, *Târîhu Ulemâ'il-Endelüs*, 138.

³⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Nasr Fütûh b. Abdillâh el-Humeydî, *Cezvetü'l-Muktebis fî Zikri Vülâti fî Târîhi Ulemâi'l-Endelüs*, thk. Salahattin Hevârî (Beyrut: Mektebetül Asriyye, 2004), 500; Zehebî, *Siyer*, 7: 161.

³⁸ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, 28: 31.

³⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Hâris b. Esed el-Huşenî el-Kayrevânî, *Kudâtu Kurtuba*, nşr. İzzet el-Attâr (Kahire: Daru'l Mısıriyye, 1966), 36.

⁴⁰ Huşenî, *Kudâtu Kurtuba*, 36-37.

Muâviye'nin çocukları Endülüs'e dağılıp oraya yerleşmiş ve doğuya dönmeyi düşünmemişlerdir. Ancak Humus'taki amca çocuklarıyla iletişim kurmuşlardır. Huşenî *Kudâtu Kurtuba* adlı kitabında amca çocuklarının onlara yollamış olduğu bir mektuba yer vermiştir.⁴¹ Bu mektupta Muâviye b. Sâlih'in Humus'taki yeğenlerinin, Muâviye b. Sâlih'in çocuklarına ulaşmaya çalıştıklarından bahsedilmektedir. Bunun için hac mevsiminde hacı adaylarıyla bağlantı kurup onların vasıtasıyla iletişime geçtikleri anlaşılmaktadır. Bağlantı kurma çabaları Muâviye b. Sâlih'in Muhammed adlı oğlundan olan torunu Ümmü Amr'ın oğlu Ebu'l Haris Beşer b. Hamd b. Musa el-Karşî'nin Bağdat'a yaptığı yolculuk dönüşü Humus'a uğrayıp amca çocuklarını ziyaret edinceye kadar böyle devam etmiştir.⁴²

1.1.2.3.Eşi

Muâviye b. Sâlih'in Endülüs'te biri kız olmak üzere üç çocuğu dünyaya gelmiştir. Bu üç çocuğun annesi Endülüs valisi *Yusuf el-Fihri*⁴³ tarafından Muâviye'ye hediye edilen (خلة) *Hulle* adında bir cariye-dir.⁴⁴ Muâviye b. Sâlih'in Endülüs'e hicretinden önceki eşleriyle ilgili bilgiler mevcut olmamakla birlikte Şam'da da eşleri olduğu bilinmektedir.⁴⁵

1.1.2.4.Çocukları

Muâviye b. Sâlih'in Endülüs'e hicretinden önceki çocukları ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Endülüs'te Amr ve Abdurrahman⁴⁶ isimlerini verdiği iki oğlu dünyaya gelmiştir. Bir tane de kız çocuğu olmuş, Muâviye kızını hadis ilmini Muâviye'nin kendisinden alan ve aynı zamanda fakih olan Ziyad b. Şebetûn (شبتون) ile evlendirmiştir.⁴⁷ Üç çocuk dışında başka bir çocuğu olduğuy-la ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Muâviye b. Sâlih'in damadından ayrıca bahsetmekte fayda bulunmaktadır. Ziyad b. Şebedûn (204/819) Endülüs'teki hadis ilmi ve öğreniminde önemli bir yere sahiptir.

⁴¹ Huşenî, *Kudâtu Kurtuba*, 19-20.

⁴² Huşenî, *Ahbârü'l-Fukahâ ve'l-Muhaddisîn*, nşr. Maria Luisa Avila ve Luis Molina (Madrid: el-Meclisü'l A'lâ lil Ebhâsil İlmiyye Meahdüt-Teâvun mea'l- Alemi'l Arabî, 1992), 185-186.

⁴³ Abdurrahman ed-Dâhil'in Endülüs'ü fethetmeden önceki Endülüs genel valisidir.

⁴⁴ Huşenî, *Ahbârü'l-Fukahâ ve'l-Muhaddisîn*, 186.

⁴⁵ Huşenî, *Ahbârü'l-Fukahâ ve'l-Muhaddisîn*, 186.

⁴⁶ İbnü'l Faradî, *Târihu Ulemâ'il-Endelüs*, 2: 140.

⁴⁷ Zehebi, *Siyer*, 9: 312.

Muâviye b. Sâlih'in damadının adı; Ebû Abdullah Ziyad b. Abdurrahman eş-Şebedûn'dur. Kendisine İbn Ziyad, İbn Abdurrahman, İbn Züheyr, İbn Naşira isimleri de nispet edilmektedir. Fakih, imam ve Endülüs müftüsüdür. Hadis aldığı hocaları; kayınpederi Muâviye b. Sâlih (158/774), Musâ b. Uley b. Rebâh (114/732), Mâlik b. Enes (179/795), Leys b. Sa'd (175/791), Ebû Ma'ser es-Sindî (170/787) ve Süleyman b. Bilâl (172/788) gibi çok sayıda âlim yer almaktadır.⁴⁸

Ziyad b. Şebetûn; âlim, vera sahibi, zühd hayatı yaşayan, ağırbaşlı, yüksek mevki sahibi bir şahıstır. Cömert, eli açık ve görüşü alınan bir kimsedir. 193/808 senesinde vefat etmiştir. Şebetûn'un öğrencileri arasında Yahya b. Yahya el-Leysi (234/849) ilk ders alandır. Bu durumda, Endülüs'te Mâlikî mezhebinin yayılmasını sağlayan Leysî'nin, Şebetûn'un öğrencisi olduğu tespit edilmektedir.⁴⁹

1.1.3. Muâviye b. Sâlih'in Endülüs'e Yerleşmesi

Genellikle ilim tahsil etmek ve hac ibadeti gibi farklı sebeplerle batılılar ve Endülüslüler doğuya yani Hicaz ve Şam'a seyahatler yapmışlardır. Ama bazen bu durum aksi surette cereyan etmiş ve doğudan Endülüs'e de yolculuklar yapılmıştır. Bu durumu bizzat yaşayan, Endülüs'e giden, oraya yerleşen ve daha sonra orada vefat edenlerden biri de Muâviye b. Sâlih'tir.

Emir Abdurrahman ed-Dâhil, Muâviye b. Sâlih'e Kurtuba'ya gelmesi ve yerleşmesi için davette bulunmuştur. Bu davet üzerine Muâviye b. Sâlih'in Endülüs'e hicreti gerçekleşmiştir.⁵⁰ Muâviye b. Sâlih 123/740 Endülüs'e seyahat etmiş ve yolculuğu başkent Kurtuba'da son buluncaya kadar Endülüs şehirlerinde dolaşmıştır.⁵¹ Muâviye b. Sâlih ilk olarak *Malaga (Mâleka)* şehrine yerleşmiş ve oraya kendi adına küçük bir mescid inşa etmiştir.⁵² Oradan Humusluların yolculuk ettiği Endülüs'ün *İşbiliye*⁵³

⁴⁸ Zehebî, *Siyer*, 9: 312.

⁴⁹ Zehebî, *Siyer*, 9: 311-312.

⁵⁰ Nübâhî, *Târîhu Kudâti'l-Endelüs*, 43.

⁵¹ İbnü'l Faradî, *Târîhu Ulemâ'il-Endelüs*, 2: 138; Nübâhî, *Târîhu Kudâti'l-Endelüs*, 64; Ebu'l Fazl Şihabüddin Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Tehzibu't-Tehzib* (Beyrut: Dâru'l Fikr, 1984), 10: 210.

⁵² İbnü'l Faradî, *Târîhu Ulemâ'il-Endelüs*, 1: 191.

⁵³ Huşenî, *Ahbârü'l-Fukahâ ve'l-Muhaddisîn*, 185.

şehrine geçmiştir. Hadramîlerin⁵⁴ (Yemenlilerin) büyük çoğunluğu da oraya yolculuk etmiştir. Hatta orası “Endülüs’ün Humus’u” diye adlandırılmıştır.⁵⁵

Muâviye b. Sâlih’in Emir Abdurrahman ed-Dâhil tarafından Kurtuba’ya davet edilmesi yaşadığı siyasi tarih döneminde Endülüslü idareciler katında seçkin bir konumunun olduğunu göstermektedir. Hatta Emir Abdurrahman ed-Dâhil kız kardeşini emanet edecek kadar Muâviye b. Sâlih’e güvenmektedir. Emir Abdurrahman Şam’da ikamet eden kız kardeşi Ümmü’l Asbağ’ı Endülüs’e getirmesi için Muâviye b. Sâlih’i Şam’a göndermiştir. Fakat Abdurrahman ed-Dâhil’in kız kardeşi yaşının ilerlemesi ve sefer meşakkatine dayanamayacağı gerekçesiyle Endülüs’e gelmeyi reddetmiştir.⁵⁶ Muâviye b. Sâlih’in Şam’a olan bu yolculuğundan sonra Emir Abdurrahman’ın nezdindeki konumu daha da yükselmiştir.

Muâviye b. Sâlih çıktığı bu Şam yolculuğundan eli boş dönmemiştir. Şam’dan Emir Abdurrahman için birçok hediye getirmiştir. Hediyeler arasında nar meyvesi de vardır ki bu narın tohumundan daha sonraki zamanlarda seçkin Endülüs narı üretilmiştir. Bundan sonra o narı eken şahsın isminin *Sefer* olması dolayısıyla “*er- Rummanü’s- Seferî*” diye meşhur olmuştur.⁵⁷

Emir Abdurrahman, Muâviye b. Sâlih’i geniş ilminden dolayı *Kurtuba Kadısı* olarak tayin etmiştir. Şüphesiz bu göreve getirilmesinde Şam’dan geldiğinde o dönemde Endülüslülerin mezhebi olan “*Evzâî*” mezhebine mensup olmasının da rolü büyüktür. Muâviye b. Sâlih’in kadılık görevine getirilme tarihini Emir Abdurrahman’ın Endülüs’e giriş tarihi olan 138/755’ten sonra ile sınırlandırmak mümkündür. Muâviye b. Sâlih’in o dönemde yaşı 50’yi geçmiştir.⁵⁸

Böylece Muâviye b. Sâlih, Emevî emirliğinin Endülüs’teki ilk kadısı oldu. Aynı zamanda onunla beraber Ömer b. Şerahil’e de kadılık görevi verildi. Dönüşümlü olarak bir sene Muâviye b. Sâlih, bir sene Ömer b. Şerahil kadılık görevini üstlendi.⁵⁹ Böyle bir görevlendirme şekli daha önce Endülüs’te hiç görülmemiştir. Bu konudaki bilgiler

⁵⁴ İbrahim Mustafa v.dğr., “Hadramî”, *el-Mu’cemu’l- Vasût* (Kahire: Mektebetu’s-Şurûki’d-Devliyye, 1960), 181.

⁵⁵ Abdulvahid Zennûn Taha, *el-Fethu ve’l- İstikrâr el-Arabi’l- İslâmî fî Şimali Ifrikıyya ve’l- Endülüs* (Beyrut: Medârü’l-İslâmî, 2004), 201.

⁵⁶ Huşenî, *Kudâtu Kurtuba*, 16.

⁵⁷ Huşenî, *Kudâtu Kurtuba*, 17.

⁵⁸ Nübâhî, *Târihu Kudâti’l-Endelüs*, 64.

⁵⁹ Huşenî, *Kudâtu Kurtuba*, 15.

kısıtlı olduğu için bu uygulamanın sebebine kaynaklarda rastlanmamaktadır. Hatta Huşenî'nin *Kudâtu Kurtuba* isimli kitabını istisna edersek tabakat kitaplarında Ömer b. Şerahil hakkında bilgi de bulunmamaktadır.⁶⁰ Aynı şekilde her ikisinin de ne kadar süre kadılık yaptığına dair bir bilgiye de rastlanmamaktadır. Ömer b. Şerahil kadılık yaptığı yıllardan birinde uygulamanın dışına çıkarak kadılığı Muâviye b. Sâlih'e teslim etmemiştir. Muâviye bu durumu Emir Abdurrahman'a iletince, Ömer b. Şerahil görevi Muâviye'ye mecburen devretmiştir.⁶¹

1.1.4.Vefâtı

Muâviye b. Sâlih, Kurtuba'da vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. Değerli bir şahsiyet olduğu ve icra ettiği önemli görevlerinden dolayı, cenaze namazını Emir Hişam b. Abdurrahman⁶² (171/788-179/796) kıldırması ve nâşının kabristana nakline yaya olarak iştirak etmiştir.⁶³ Vefat tarihi ile ilgili bilgiler muhtelifdir. 158/774⁶⁴ ve 168/784⁶⁵ yıllarında vefat ettiğine dair bilgiler mevcuttur. Yaptığımız araştırmalar sonucunda 168/784 yılında vefat ettiği tek bir kaynaktan yer almakta iken; 158/774 senesinde vefat ettiği bilgisi birçok kaynaktan geçtiğinden tercihe şâyandır.

1.2.İlmî Şahsiyeti

Müslümanlar Endülüs'e yerleştikten sonra inşa ettikleri Endülüs medeniyetinde Şamlılar büyük rol oynamışlardır. Bu Şamlılardan biri de Muâviye b. Sâlih'tir. O, 123/740'ta Endülüs'e gitmiş ve başkent Kurtuba'ya yerleşmiştir.

Emevî halifesi Abdurrahman b. Muâviye, Şam'da yaşayan kız kardeşi Ümmü'l Asbağ'ı Endülüs'e getirmek için Muâviye b. Sâlih'i görevlendirmiştir. Ümmü'l Asbağ yaşlılığı sebebiyle bu yolculuğa dayanamayacağını söyleyerek bu daveti reddetmiştir. Muâviye b. Sâlih çıktığı bu yolculukta Mısır'a uğramıştır. Burada el-Leys b. Sa'd (175/791), Abdullah b. Vehb (125-197/742-812), *Kâtibu'l-Leys* olarak da mâruf olan Ebû Sâlih b.

⁶⁰ Huşenî, *Kudâtu Kurtuba*, 21.

⁶¹ Huşenî, *Ahbârü'l-Fukaha ve'l-Muhaddisîn*, 185.

⁶² Abdurrahman ed-Dâhil'in oğlu ve Endülüs Emevî Devleti'nin ikinci emîridir.

⁶³ İbnü'l-Faradî, *Târîhu Ulemâ'il-Endelüs*, 138-140; Nübâhî, *Târîhu Kudâti'l-Endelüs*, 64; Humeydî, *Cezvetül Muktebis*, 500-504; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10: 212.

⁶⁴ Zehebî, *Siyer*, 7: 162; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimaşk*, 59: 52; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10: 211; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 28: 194.

⁶⁵ Nübâhî, *Târîhu Kudâti'l-Endelüs*, 64.

Abdullah b. Sâlih el-Cuhenî el-Mısırî (223/838) ve diğer birçok muhaddis Muâviye b. Sâlih'ten hadis yazmışlardır.⁶⁶

Endülüslüler, Muâviye b. Sâlih'in hadis rivâyetlerine çok güveniyorlardı. Âlî isnad olan rivâyetleri ondan almak için Zeyd b. el-Hubâb'ın (203/818) Irak'tan onun yanına gelmesi de onun rivâyetlerinin değerinin bir göstergesidir.⁶⁷ Zeyd b. Hubâb, Endülüs'e Muâviye b. Sâlih'ten hadis almak için gelmişti. Ancak Muâviye b. Sâlih'le Zeyd b. Hubâb'ın Endülüs'te karşılaştığı bilgisine, Hatib el-Bağdadî şüpheyile yaklaşmaktadır. Bağdadî göre, o ikisi hac esnasında Mekke'de karşılaşmıştır.⁶⁸ Humeydî bu konuda *Cezvetü'l Muktebis* isimli kitabında Hatib el-Bağdadî'nin şu sözünü aktarır:⁶⁹

“Zeyd b. el-Hubâb hadis almak için Endülüs'e gitti” sözünden (Allahu a'lem) onun Muâviye b. Sâlih'ten hadis alması kastedilmiştir. O esnada Muâviye b. Sâlih el-Hımsî Endülüs kadısıydı. Bana göre Zeyd, Muâviye'den Mekke'de hadis aldı. Abdurrahman b. Mehdi'de bunu ondan işitti.”

Humeydî, Hatib el-Bağdadî'nin bu ifadesini kesin bir delile dayanmayıp sadece kendi zannına dayandığını şu sözünü açıklar ve reddeder:

“ Hatib el-Bağdadî'nin Zeyd'in ve Abdurrahman b. Mehdi'nin Muâviye'den Mekke'de hadis aldığı düşüncesi kendi zannından ibarettir. Zeyd'in Endülüs'e gidip orada Muâviye'den hadis aldığını söylemeye ve bu bilgiyi uygun olmamakla itham etmeye engel olan nedir? Zeyd'in Endülüs'e gitmediğini açıklayan kesin bir delil olmadan hata etti diye saldıramayız.”⁷⁰

Muâviye b. Sâlih'in sahip olduğu ilmi fark eden Endülüs Emiri Abdurrahman ed-Dâhil onu Kurtuba'ya kadı olarak tayin etmiştir. Bu göreve getirilmesinde özellikle İmam Mâlik b. Enes'in (179/795) hadis aldığı râvilerin çoğundan o da hadis rivâyet etmiş ve bunun yanında doğu hadis imamlarından Leys b. Sa'd (175/ 791) ile Süfyan es-Sevrî'nin (161/778) ondan hadis rivâyet etmiş olmaları etkili olmuştur.

⁶⁶ Huşenî, *Ahbârü'l-Fukahâ' ve'l-Muhaddisîn*, 185-186; İbnü'l Faradî, *Târîhu Ulemâ'il-Endelüs*, 2: 137-139; Humeydî, *Cezvetü'l-Muktebis*, 318.

⁶⁷ İbnü'l- Faradî, *Târîhu Ulemâ'il-Endelüs*, 2: 139; Humeydî, *Cezvetül Muktebis*, 212.

⁶⁸ Humeydî, *Cezvetül Muktebis*, 500-504; Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, 10: 46.

⁶⁹ Humeydî, *Cezvetül Muktebis*, 502.

⁷⁰ Humeydî, *Cezvetül Muktebis*, 500-504.

Muâviye b. Sâlih, Emir Abdurrahman tarafından Şam'da yaşayan kız kardeşi Ümmü'l Asbağ'ı Endülüs'e getirmek için Şam'a gönderildiği yolculuğunda, bu vesileyle hac ibadetini de yerine getirdi.⁷¹ Hac mevsimi ilim talebeleri için bulunmaz bir fırsattı. Birçok şeyh aynı anda ve aynı mekânda toplanıyordu. Muâviye b. Sâlih'in orada olduğunu duyan hadis talebeleri, Muâviye b. Sâlih'ten konum olarak daha üstün olan Mâlik b. Enes (179/795) gibi âlimler olmasına rağmen ondan hadis almak için adeta yarışıyorlardı. Buhârî'ye göre 128/745⁷² yılında, diğer kaynaklara göre ömrünün sonlarına doğru hacca gitmiştir.⁷³ Emir Abdurrahman'ın Endülüs'e 138/755 yılında girmesi ve sonrasında Muâviye b. Sâlih'in kadılık yapması düşünüldüğünde, Muâviye'nin hac seyahatini 154/770⁷⁴-158/774 tarihleri arasında sınırlandırmak mümkündür.⁷⁵

Hadis talebeleri de Muâviye b. Sâlih'in Mekke'de olduğunu biliyorlardı. Bir defasında bir ders halkasına katılmıştı ve orada bulunanlara kendisini tanıtmıştı. Hadis talebeleri etrafına toplandılar ve ondan hadis aldılar.⁷⁶ O hac mevsiminde, birçok hadis talebesi ondan hadis aldı. Hatta Leys b. Sad (175/791), Süfyan es-Sevrî (161/778), Abdurrahman b. Mehdî (198/813-14) gibi hadis şeyhleri de ondan hadis almıştır. Aynı şekilde Mekke-i Mükerreme'den Bîşr b. Serrî (196/811), Abdullah b. Vehb (197/813), Ma'n b. Îsâ (198/813), Muhammed b. Amr el-Vâkıdî, Esed b. Musa (212/827) Abdullah b. Sâlih (222/836), Âfiye b. Eyyub (180/796), Abdullah b. Yahya (212/827), Rişdîn b. Sa'd (188/804) Ferec b. Fedâle (177/793) gibi hadis âlimleri de Muâviye b. Sâlih'ten hadis almışlardır.⁷⁷ Basralılardan Abdurrahman b. Mehdî (198/813-814), Yahyâ b. Saîd el-Kattân (198/813), Zeyd b. Hubâb (203/818) ve Hammâd b. Hâlid el-Hayyât (240/854) gibi birçok muhaddis ondan hadis yazmışlardır.⁷⁸ Bu hadisçilerden Zeyd b. Hubâb (203/818), Muâviye b. Sâlih'ten hadis yazmak için Endülüs'e gelmiştir.⁷⁹

⁷¹ Manuela Marin, "Sahâbâ et-Tâbi'un Dans al-Andalus: Histoire et-Legende" *Studia Islamica* 56 (1981): 38.

⁷² İbnü'l- Faradî, *Târihu Ulemâ'il-Endelüs*, 1:191.

⁷³ İbnü'l- Faradî, *Târihu Ulemâ'il-Endelüs*, 1: 190-191; Nübâhî, *Târihu Kudâti'l-Endelüs*, 55.

⁷⁴ Humeydî, *Cezvetül Muktebis*, 122-123.

⁷⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n Nübelâ*, 7: 161; *Tehzibü'l-Kemâl*, 10: 46.

⁷⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n Nübelâ*, 7: 160-161; Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, 10: 46.

⁷⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n Nübelâ*, 7: 160,161; Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, 10: 46.

⁷⁸ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Kitâbu'l- İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl*, thk. Talat Koçyiğit ve İsmail Cerrahoğlu (İstanbul: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1987), 2: 2, 38, 50, 53, 99, 178, 248,281, 310, 350; Huşenî, *Ahbârü'l-Fukahâ ve'l-Muhaddisîn*, 185; Humeydî, *Cezvetül Muktebis*, 203-204.

⁷⁹ Humeydî, *Cezvetül Muktebis*, 204; Huşenî, *Ahbârü'l-Fukahâ ve'l-Muhaddisîn*, 185-186.

Muhammed b. Vaddâh'ın (286/899) talebelerinden Muhammed b. Abdu'l-Melik b. Eymen el-Kurtubî (252-330/866-941) Irak'ta Muâviye b. Sâlih'in rivâyetlerine çok önem verildiğini ve hocası İbn Ebî Hayseme'nin (279/892) Muâviye b. Sâlih'i görmek için Endülüs'e gelme arzusunun olduğunu fark eder. 274/887'de başladığı ilim yolculuğunda Endülüs'e gider ve Muâviye b. Sâlih'in kitaplarını araştırır. Endülüslülerin ilgisizliğinden dolayı Muâviye b. Sâlih'in kitaplarının burada kaybolduğu sonucuna varır.⁸⁰

Endülüslü muhaddislerden Mahbûb b. Kutn b. Abdullah el-Bekrî el-Ceyyânî ilim talebi için çıktığı yolculuğunda Mısır'a uğramıştır. Muâviye b. Sâlih'in hadislerini burada bulunan ve *Kâtibu'l-Leys* olarak maruf olan Abdullah b. Sâlih'ten (223/838) dinlemiştir. Dinlediği bu hadisleri memleketi Ceyyân'da rivâyet etmiştir.⁸¹ Huşenî, *Ahbârü'l-fukahâ* isimli eserinde Mahbûb b. Kutn'dan Muâviye b. Sâlih'in Sa'd b. Muâz (308/920) tarikiyle, hocası Hâlid b. Sa'd'ın (352/693) rivâyet ettiği uzun bir hadisi nakletmiştir. Ayrıca bu hadisin başka bir isnadının yine hocası Hâlid b. Sa'd'dan Endülüslü muhaddislerden Muhammed b. Futays'ın (203-319/844-931), Ahmed b. Yahyâ es-Sûfî el-Evdî (264/878) ve Zeyd b. Hubâb (203/818) yoluyla Muâviye b. Sâlih'ten rivâyet edildiğine vurgu yapılmaktadır.⁸²

Muâviye b. Sâlih'in kitaplarının mevcut olduğu bilgisi bulunmaktadır.⁸³ Kendisinden yazılı olarak hadis rivâyet edenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1- Abdullah b. Sâlih, Muâviye b. Sâlih'ten büyük bir *Nüşa* rivâyet etmiştir.⁸⁴
- 2- İbn Vehb, İbn Ma'in'e Muâviye b. Sâlih'in 500'den fazla hadis ihtiva eden iki kitabını teslim etmiştir.⁸⁵
- 3- Muâviye b. Sâlih'in hadislerini yazması için Kâtibi Ebû Sâlih'e el-Leys b. Sa'd tarafından talimat verilmiştir.⁸⁶
- 4- Mekke ve Mısırlı birçok talebe Muâviye b. Sâlih'ten hadis yazmıştır.⁸⁷

⁸⁰ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10: 211; İbnü'l- Faradî, *Târîhu Ulemâ'il-Endelüs*, 2: 139.

⁸¹ Ebû'l Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî, *Tertîbu'l - Medârik ve Takrîbu'l - Mesâlik li- Ma'rifeti A'lâmi Mezhebi Mâlik* (Rabat: Vizâretü'l- Evkâf, 1982), 3: 159; Huşenî, *Ahbârü'l-Fukahâ ve'l-Muhaddisîn*, 196-198.

⁸² Kadı İyâz, *Tertîbu'l - Medârik ve Takrîbu'l - Mesâlik li- Ma'rifeti A'lâmi Mezhebi Mâlik*, 196-198.

⁸³ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10: 211; Huşenî, *Kudâtu Kurtuba*, 30.

⁸⁴ Ebû Ahmed Abdullah b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî, *el-Kâmil fî Du'afâ'i'r-Ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdü'l-Mevcûd ve Alî Muhammed Muavvîd (Beyrut: Dâru'l- Kütübü'l İlmiyye, 1993), 2: 142.

⁸⁵ Muhammed Mustafa el-A'zamî, *Dirâsât fî'l- Hadisi'n-Nebevî ve Tarihî Tedvinihi* (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1980), 1: 310-311.

⁸⁶ İbnü'l- Faradî, *Târîhu Ulemâ'il-Endelüs*, 2: 137.

5- Iraklı birçok talebe Muâviye b. Sâlih'ten hadis yazmıştır.⁸⁸

Muâviye b. Sâlih'in kendisinde bulunan hadisleri Endülüs dışına nakletmesi açısından Şam'a seyahatinin çok büyük önemi olmuştur. Farklı farklı bölgelerden gelen talebeler ondan hadis almıştır. Hem de bu hadislerin çoğu Muâviye'nin Endülüs'e gelmeden önce de nakletmediği hadislerdir. Endülüs'e gelmeden önce nakletmemesinin sebebi belki de, o dönemde kendisinden hadis aldığı şeyhler hala hayatta iken, kendisinin rivâyette bulunmasının bir önemi olmayacağından kaynaklanmış olabilir. Muâviye b. Sâlih adeta doğu ile batı arasında hadis ilmi açısından köprü görevi görmektedir.

1.2.1.Tahsili

Rihle öncesi Muâviye b. Sâlih, hadis tahsilini Humus şehrinde yapmıştır. Rivâyetlerini Humus'ta bulunan birçok sahâbe ve tabîinden almıştır. İlk hadis ravilerinden oluşan önemli bir meclis kurmuştur.⁸⁹

1.2.2.Diğer İlim Dallarındaki Yeri

Muâviye b. Sâlih, Emir Abdurrahman'ın Şam'da ikamet eden kız kardeşi Ümmü'l Asbağ'ı Endülüs'e getirmesi için Şam'a gönderdirdiği yolculukta Mısır'a da uğramıştır. Bu Mısır yolculuğu tefsir sahasında önemli bir eser olan Alî b. Ebû Talha'nın "*Tefsir Sahîfesi*"nin nakledilmesini sağlamış ve böylelikle kaybolmasını engellemiştir. Tebeu't tâbiîn neslinin meşhur muhaddislerinden biri olan Ali b. Ebû Talha (143/760), İbn Abbas'tan (68/687) rivâyet ettiği *Sahîfetü Alî b. Ebî Talha* diye bilinen tefsir sahifesi ile meşhur olmuştur. Alî b. Ebû Talha'nın bu sahifesi yalnız bir isnad zinciriyle nakledilerek hicri üçüncü asra ulaşmıştır. Bu zincir; İbn Abbas (68/687), Ali b. Ebû Talha (143/760), Muâviye b. Sâlih ve Abdullah b. Sâlih (*Kâtibu'l-Leys*, 223/838) şeklinde intikal etmektedir. İbn Abbas'ın tefsir sahifesi hicri ikinci asırda Humus'un büyük bir ilim merkezi olmaması ve ilim merkezleri ile fazla teması olmaması gibi nedenlerle Muâviye b. Sâlih tarafından Mısır'a götürülene kadar fazla tanınmamıştır. Muâviye b. Sâlih, Mısır'da Abdullah b. Sâlih'e bu eseri nakleder ve böylece bu sahifenin eserlere girmesini ve kaybolmasını engellemiş olur.

⁸⁷ Ebû Hâtim Muhammed b. İdris b. Münzir er-Râzî, *Cerh ve Ta'dil* (Beyrut: Dâru'l-İhyâ-i't-Turâs'il-Arabî, 1952), 1: 382; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10: 210.

⁸⁸ Huşenî, *Kudâtu Kurtuba*, 30.

⁸⁹ Halil Davud, *el-Hayatu'l-İlmiyye fî Şam* (Beyrut: Dâru'l Âfakîl Cedide, 1971), 59.

Alî b. Ebû Talha'nın mâlum *Tefsir Sahîfesi*, İbn Abbas'tan nakledilen tariklerle tedvin edilenlerin en eskisi ve en sağlamı olması açısından tefsir tarihinde büyük bir öneme sahiptir. Bu tefsir sahîfesini görebilen ve faydalananlar arasında Buhârî (256/870), İbnü'l-Münzir (318/930), İbn Ebû Hatim (327/938) ve Taberî (310/923) gibi önemli âlimlerin yer alması bu sahîfeye atfedilen değeri daha da arttırmıştır.⁹⁰

1.3.Ahlakî Şahsiyeti

Muâviye b. Sâlih tâbiûn neslinin önde gelenlerindendir. İbadetlerine düşkün ve takvâ sahibi bir insan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ilim ve amellerinde Allah'ın rızasını kazanmak için çabalayan bir müslüman olup Kur'an'a ve Hz.Peygamber'in sünnetine son derece bağlı idi.

Muâviye b. Sâlih cihat farızasına çok önem verirdi. İslâm'ın korunması ve yayılması için Allah yolunda savaşmayı kendisine şîâr edinirdi. Muâviye b. Sâlih Emir Abdurrahman ile birlikte birçok askeri cepheye gitmiştir. Hatta bu askeri cephelere katılmasını Emir Abdurrahman özellikle istemiştir. Bu durumun sebebi; hem cihad farızasını insanlara teşvik ediyor hem de bizzat uyguluyor olmasıdır. Bu da ordunun maneviyatının artmasına vesile oluyordu. Ayrıca düşmana karşı cesareti ve atılganlığı ile de bilinmektedir.⁹¹ Muâviye b. Sâlih hakkında günümüze kadar ulaşan haberlere bakıldığında; sürekli olarak ibadetle ve ilimle meşgul olduğu ifade edilmektedir.

⁹⁰ İsmail Cerrahoğlu, "Alî b. Ebû Talha", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2: 386-387.

⁹¹ Huşenî, *Kudâtu Kurtuba*, 17.

BÖLÜM 2: MUÂVİYE B. SÂLİH'İN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Muâviye b. Sâlih, Endülüs'teki ilk hadis râvilerindendir. Hicri 2. asrın başlangıcında özellikle *Valiler Döneminde* Endülüslüler hadis rivâyetine pek fazla önem vermiyorlardı. Muâviye b. Sâlih'in Endülüs'e davet edilmesi ve yerleşmesi hadis ilmine verilen ehemmiyetin başlamasına vesile olmuştur.

Huşenî (361/971) *Kudâtu Kurtuba* isimli eserinde şöyle bir nakilde bulunmaktadır:⁹²

“Yahya b. Maîn (233/847), Muhammed b. Vaddâh'a ‘Muâviye b. Sâlih'in hadislerini derlediniz mi?’ diye sordu. İbn Vaddâh da: ‘Hayır’ dedi. İbn Maîn ‘Bunu yapmanıza ne mani oldu?’ sorusuna karşılık olarak, ‘O gün halkı ilim ehli olmayan bir şehre gelmişti.’ cevabını alınca ‘Vallahi sizler büyük bir ilim zayi ettiniz.’ dedi.” İbn Vaddâh'ın kullandığı ilim ifadesi ile kast edilenin hadis ilmi olduğu tahmin edilmektedir.

Başlangıçta Endülüs halkının hadis öğrenimine ilgisiz kalmaları üç sebebe bağlanabilir. Birincisi, İmam Mâlik'in talebelerini hadis rivâyetini sınırlandırmaya yönlendirmesidir. Bunun delili; İmam Mâlik tarafından Ebû Üveys'in oğulları ve aynı zamanda öğrencileri olan İsmail ve Abdülhamid'e söylediği şu sözlerdir: “Sizlerin bu işi, yani hadisi sevdiğinizi görüyorum. Şayet Allah'ın onunla sizleri faydalandırmasını istiyorsanız, bu takdirde onun rivâyetini azaltıp manasına nüfuz ederek derinden derine anlamaya çalışınız.”⁹³

Başka bir delil ise; İmam Mâlik'ten İbn Beşîr'in nakletmiş olduğu şu sözdür: “Bu kitaptakine yani el-Muvatta'ya dikkatinizi veriniz. Başkalarıyla da onu karıştırmayınız.”⁹⁴

İkincisi; O dönemde fıkıh öğretiminin hadisin önüne geçmesidir. İlim tahsili; o dönemde İmam Mâlik'in önde gelen talebelerinin fetvalarıyla, İmam Mâlik'in “el-Muvatta” dışındaki söz ve kararlarıyla ve özellikle “el-Muvatta” ile sınırlı kalmaktaydı. Üçüncü sebep; İslâm coğrafyasının genişlemesi yani fetihle daha çok ilgilenmeleridir.

⁹² Huşenî, *Kudâtu Kurtuba*, 31.

⁹³ Kadı İyâz, *el-Medârik*, 3: 155.

⁹⁴ Kadı İyâz, *el-Medârik*, 3: 155.

Endülüs'te hadis ehlinin ilmî çalışmalarındaki amacı; gereğince amelde bulunmak ve fetva vermek için “*Muvatta*” öğretimi ve onu sema yoluyla elde etmekle sınırlı kalmıştır. O dönemlerde Endülüslüler hadis ilmine gereken önemi göstermemişler ve hadisi tedriste bulunmamışlardır.⁹⁵ Buradaki hadis ilminden anlaşılması gereken; rivâyetlerin toplanması, illetlerinin bilinmesi, ricalin tanınması, onların adalet ve zapt yönüyle bilinmesi gibi konulardır. Bu durum o zamana kadar Endülüs'te muhaddislerin bulunmadığı anlamına gelmez. Şüphesiz bu coğrafyada büyük muhaddislerin yaşadığı görülmüştür. Bunlar arasında Şam ehlinin hadisini nakleden ve 123/740 yılında Endülüs'e gelmiş olan Muâviye b. Sâlih (158/ 774) yer almaktadır. Diğer büyük muhaddislerden; Dâvud b. Ca'fer es-Sağîr (158/749), Abdülmelik b. Habîb el-İlbîrî (238/852) ve Sa'sa'a b. Sellam (201/816) zikredilebilir. Bu muhaddisler sayıca azdır ve bir eser bırakamamışlardır. Bunun sebebi ise, o dönemde Endülüs halkı fûru' ile ameli yeterli görüyorlardı. Hadis ilminin öğretimi ancak Bakî b. Mahled (276/889) ile Muhammed b. Vaddâh'ın (287/900) Endülüs'e dönmeleriyle başlamaktadır. Hadislerle amel resmi olarak aynı zamanda Muvahhidî olan “Yakub el-Mansur” (554-595 / 1159-1198) döneminde olmuştur.⁹⁶

Valilik Dönemi boyunca Endülüs'te İmam Evzaî'nin (157/774) görüşleri hâkim olmuştur. Ancak bunlar daha çok fetihle alakalı görüşler olduğu için zamanla ortaya çıkan yeni şartlara cevap vermekte yetersiz kalmıştır. Bu durumda Endülüslülerin doğuda bulunan Hicaz ve Irak kültür merkezlerine gitmekten başka çareleri yoktu. Özellikle İspanyol asıllı yeni Müslümanların Kâbe'yi ve Hz.Peygamber'in kabrinin bulunduğu kutsal toprakları (Mekke ve Medine) görme arzuları Endülüslüleri Hicaz'a sevk etmekteydi. Bu sırada İmam Mâlik'in de Medine'de bulunması bu şehrin önemini daha da arttırıyordu. Bu sebeple Endülüslülerden birçoğu hac sonrası aslî vatanlarına dönmek yerine Medine'de kalıp İmam Mâlik'in derslerine katılıyorlardı. Bunlar arasında Muâviye b. Sâlih'in damadı Ziyad b. Şebedûn (193/808), Yahya b. Yahya el-Leysî (234/849), Îsâ b. Dînâr (212/828) ve Yahya b. Mudar'ın isimlerini söylemek gerekir. Mâlikî mezhebinin fıkıh esaslarını öğrenip yetişen bu kişiler, Abdurrahman ed-

⁹⁵ Ebû Zeyd Velîyyüddin Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tunisi, *el-Mukaddime*, çvr. Halil Kendir (Ankara: Yeni Şafak Yayınları, 2004) 1: 441; Huşenî, *Kudâtu Kurtuba*, 31; İbnü'l Faradî, *Tarihu Ulemâi'l Endelüs*, 2: 137.

⁹⁶ Ebü'l-Hasen İzzüddin Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-Tarih* (Beyrut: Dâru's- Sadır, 1979), 11: 507-508.

Dâhil (172/788) döneminin sonu ve çoğunlukla da I. Hişam (180/796) zamanında Endülüs'e döndüler ve bunlar aynı zamanda Mâlikî mezhebinin bu ülkedeki ilk fakihleri oldular. I. Hişam, dürüst ve dindar idareciliği ile İmam Mâlik tarafından övülmüştür. Düzenlenen ilim meclislerinde bu fakihler ile I. Hişam bir araya gelmiştir. Çoğu meselede onların görüşlerini alarak istişarede bulunmuştur. Mâlikî mezhebinin Endülüs'ün resmî mezhebi olması ise I. Hişam'ın vefatından sonra oğlu I. Hakem (206/822) döneminde olmuştur.⁹⁷

2.1. Muâviye b. Sâlih'in Hocaları

Muâviye b. Sâlih'in hocaları künye, neseb ve lakablarıyla birlikte aşağıda listelenerek sunulmuştur. Toplu liste verildikten sonra Muâviye b. Sâlih'in hocaları incelenmiştir. Hocalarının ekseriyetle Şam ve çevresinden olması nedeniyle bu bölgedeki hocaları genel çerçevede tanıtılmıştır. Şam bölgesi dışından da hocaları bulunmaktadır.

Tablo 1 :
Muâviye b. Sâlih'in Hocaları

	Râvi ismi	Künyesi	Nesebi	Lakabı
1	Abdulazîz b. Müslim		Medine	
2	Abdulazîz b. Müslim	Ebû Zeyd	Basra	
3	Abdullah b. Âmir b. Yezid Temim b. Rebi'a b. Yahsib b. Dehmân b. Âmir b. Humeyr b. Sebe'	Ebû Alîm, Ebû Ubeydullah, Ebû Osman, Ebû Muhammed, Ebû Mûsâ, Ebû Umrân, Ebû Ma'bed, Ebû Âmir, Ebû Nuaym	Dımaşk	
4	Abdullah b. A'fîf	Ebu'l Esved	Humus	İbn Ebî Mûsâ
5	Abdullah b. Büsr b. Ebî Büsr	Ebû Safvân, Ebû Büsr	Humus	
6	Abdullah b. Ebî Abdullah	Ebû Avn	Medine	İbn Ebî Abdullah
7	Abdullah b. Gâbir	Ebû Gâbir, Ebû Gâfir	Humus	
8	Abdullah b. Habîb b. Rebia'	Ebû Abdurrahman	Kufe	
9	Abdullah b. Kays		Şam	
10	Abdullah b. Kays b. Süleym b. Haddâr b. Harb b. Âmir b. Atır b. Bekir b. Âmir b. Azır b. Vâil b. Nâciye b. Hamâhir b. El-Eş'ar	Ebû Mûsâ	Kufe	
11	Abdullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım Ömer b. el-Hattâb	Ebû Abdurrahman, Ebû'l Kâsım	Medine	Es-Sağîr

⁹⁷ Özdemir, *Endülüs Müslümanları Siyasi Tarih*, 97.

12	Abdulkâhir b. Abdullah	Ebû Abdullah		
13	Abdûlmelik b. Abdûlazîz b. Cüreyc	Ebû Hâlid, Ebû'l Velîd	Mekke	Sâhibu'l- A'ta, İbn Cüreyc
14	Abdûlmelik b. Ebî Beşîr		Basra	İbn Ebî Beşîr, İbn Ebî Bîşr
15	Abdulvâhid b. Abdullah b. Büsr	Ebû Zur'a	Humus	
16	Abdulvehhâb b. Buht	Ebû Ubeyde	Mekke	
17	Abdurrahman b. Âiz	Ebû Ubeydullah, Ebû Abdullah	Humus	
18	Abdurrahman b. Amr b. Yuhmed	Ebû Amr	Şam	
19	Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr b. Mâlik	Ebû Humeyr, Ebû Hamîd	Humus	İbn Ebî Amr
20	Abdurrahman b. Mâi'z	Ebû Meryem	Medine	Sâhibu'l- Kanâdîl
21	Abdurrahman b. Meysere b. Ebse b.Nâime b. Avf b. Sevâbe b. Hânî b. Esleme	Ebû Seleme	Humus	
22	Abdurrahman b. Mül b. Amr b.Adî b. Vehb b. Rebîa' b.Sa'd b. Cezîme	Ebû Osmân	Basra	
23	Abdurrahman b. Sahr		Yemen	Ebû Hureyre
24	A'la b. el-Hâris b. Abdulvâris	Ebû Muhammed, Ebû Vehb	Humus	
25	Alî b. Sâlim b. el- Muhârrik	Ebû Muhammed, Ebû el- Hasan, Ebû Talha	Humus	
26	Âmir b. Cüşeyb	Ebû Hâlid	Humus	
27	Amr b. Abdullah b. Ubeyd	Ebû İshâk	Kufe	İbn Ebî Şuayra
28	Amr b. Abdulazîz b. Mervân b. el-Hakem b. Ebî el-Âs b. Umeyye b. Abdî Şems	Ebû Hafs	Medine	
29	Amr b. Kays b. Sevr b. Mâzin b.Hayseme	Ebû Sevr	Humus	
30	Amr b. Ru'be b. Sa'lebe		Humus	
31	Âsım b. Refâa'			
32	Bahîr b. Sa'd	Ebû Hâlid	Humus	
33	Bekir b. Abdullah b. Ebî Meryem	Ebûbekir	Şam	İbn Ebî Meryem
34	Büreyd b. Abdullah b. Ebî Bürde	Ebû Bürde	Kufe	İbn Ebî Mûsâ, İbn Ebî Bürde
35	Ca'fer b. Muhammed b. Alî b.el-Hüseyn b. Alî b. Ebî Tâlib	Ebû Abdullah	Medine	Es-Sâdik

36	Damra b. Habîb b. Suhey	Ebû Bişr, Ebû Utbe	Humus	
37	Ebû Abdurrahman	Ebû Abdurrahman	Şam	
38	Ebû Bişr	Ebû Bişr	Şam	
39	Ebû Ferva	Ebû Ferva		
40	Ebû'l-Hakem	Ebû'l-Hakem	Et-Tenûhî	
41	Ebû'l-Hakem	Ebû'l-Hakem		
42	Ebû Lokmân	Ebû Lokmân	Şam	
43	Ebû Osman	Ebû Osman		
44	Ebû Tâlut	Ebû Tâlut	Şam	
45	Ebû Umrân	Ebû Umrân		
46	Ebû Umrân	Ebû Umrân	Filistin	
47	Ebû Utbe	Ebû Utbe	Humus	
48	Ebû'l-Vâzi'	Ebû'l-Vâzi'		
49	Ebû Yahya	Ebû Yahya		
50	Ertât b. el-Münzir b. el-Esved b. Sâbit	Ebû Udey	Humus	
51	Esed b. Vedâa'	Ebû'l-A'la	Şam	
52	Eyyûb b. Ziyâd	Ebû Ziyâd, Ebû Zeyd	Humus	
53	Ezher b. Abdullah b. Cemi'		Basra	
54	Ezher b. Sa'd	Ebûbekir	Basra	
55	Habîb b. Ubeyd	Ebû Hafs	Humus	
56	Hâlid b. Ma'dân b. Ebî Kerb	Ebû Abdullah	Basra	
57	Humeyd b. Ukbe b. Rûmân b. Zerâra	Ebû Sinân	Filistin	
58	Harâm b. Muâviye			
59	Hâris b. Ziyâd		Şam	
60	Hasan b. Câbir	Ebû Ali, Ebû Abdurrahman	Humus	
61	Hamza b. Habîb b. Amâra	Ebû Amâra	Kufe	
62	Hâtîm b. Harîs		Humus	
63	Hudeyr b. Kureyb	Ebû'z-Zâhiriyye	Humus	
64	İbn Abdullah b. Büsr		Şam	
65	İshâk b. Abdullah b. Zeyd b. Sehl b. el-Esved b. Harram b. Amr	Ebû Muhammed, Ebû Yahyâ, Ebû Nacîh	Medine	İbn Ebî Talha
66	İsâ b. Âsım		Kufe	
67	İsâm b. Yahya		Humus	
68	İsâ b. Selîm	Ebû Hamza	Humus	
69	Iyâd b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ma'mer b. Abdullah b. Âmir b. Umeyye b. el-Zarb		Medine	
70	Iyâd b. Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh b. el-Hâris		Mekke	İbn Ebî Serh

	b. Habîb			
71	Ka'b b. Mâti'	Ebû İshâk	Medine	
72	Kâsım b. Abdurrahman	Ebû Abdurrahman	Şam	
73	Kesîr b. el-Hâris	Ebû Emîn	Dımaşk	
74	Kesîr b. Mürre	Ebû Şecere, Ebû'l-Kâsım	Humus	
75	Kabîsa b. Ukbe b. Muhammed b. Süfyân b. Ukbe b. Rebia'	Ebû Âmir	Kufe	
76	Ma'bed b. Sîrîn	Ebû Yahyâ	Medine	
77	Mâlik b. Ziyâd	Ebû Hâşim	Şam	
78	Mekhûl b. Şehrâb b. Şâzil	Ebû Müslim, Ebû Abdullah, Ebû Eyyûb	Şam	
80	Muhâcir b. Dînar		Medine	
81	Muhammed	Ebû Abdullah	Kufe	
82	Muhammed b. Eyyûb	Ebû Abdü'l-Melik	Şam	
83	Muhammed b. Ka'b b. Selîm b. Esed b. Amr b. İyyâs b. Hibbân b. Karaza	Ebû Abdullah, Ebû Hamza	Medine	
84	Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihâb b. Abdullah b. el-Hâris b. Zehra b. Kilâb	Ebübekir	Medine	İbn-i Şihâb
85	Muhammed b. Rebia' b. el-Hâris b. Abdül- Muttalib	Ebû Hamza		
86	Muâz b. Abdurrahman b. Habîb			
87	Muâz b. Muhammed b. Muâz b. Muhammed b. Ebî b. Ka'b		Medine	
88	Mûsâ b. Yezîd b. Mevheb	Ebû Abdurrahman	Şam	
89	Nâfi'	Ebû Abdullah	Medine	
90	Nuaym b. Ziyâd	Ebû Talha	Medine	
91	Râşid b. Sa'd		Humus	
92	Râşid b. Sa'd	Ebû Sa'd		
93	Rebia' b. Ferrûh	Ebû Osmân, Ebû Abdurrahman	Medine	İbn Ebî Abdurrahman, Rebia' er-Raî
94	Rebia' b. Yezîd	Ebû Şuayb	Dımaşk	Sahibu Umeyr b. Me'mun
95	Sadaka	Ebû Teybe	Humus	
96	Sa'd b. Tarîf		Kufe	
97	Safvân b. Amr b. Harem	Ebû Amr	Humus	
98	Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs b. Saîd b. el-Âs b.	Ebû Osmân, Ebû Anbese	Kufe	

	Umeyye b. Abdî Şems			
99	Saîd b. Gazvân		Şam	
100	Saîd b. Hânî	Ebû Osmân	Şam	
101	Saîd b. el-Müseyyeb b. Hazn b. Ebî Vehb b. Amr b. Âiz b. Umrân b. Mahzûm b. Yakaza	Ebû Muhammed	Medine	İbn Ebî Vehb
102	Saîd b. Suveyd		Humus	
103	Saîd b. Suveyd			
104	Saîd b. Suveyd		Medine	
105	Saîd b. Suveyd		Kufe	Sahibu Abdûlmelik b. Umeyr
106	Sakr b. Beşîr			
107	Sâlih b. Cübeyr	Ebû Muhammed	Şam	
108	Sefer b. Nuseyr		Humus	
109	Selîm b. Âmir	Ebû Yahyâ	Humus	
110	Sevr b. Yezîd b. Ziyâd	Ebû Hâlid	Humus	
111	Süleymân	Ebû'r-Rebi'		
112	Süleymân b. Abdurrahman b. İsa	Ebû Amr, Ebû Ömer	Dımaşk	El-Kebîr
113	Süleymân b. Âmir b. Umeyr		Şam	
114	Süleymân b. Mûsâ	Ebû'r-Rebi', Ebû Eyyûb, Ebû Hâşim	Şam	
115	Şa'vez b. Abdurrahman	Ebû Abdurrahman	Humus	
116	Şureyh b. Ubeyd b. Şureyh b. Ubeyd b. Ureyb	Ebû's-Savâb, Ebû's-Salt	Humus	
117	Umâra b. Gaziyye b. el- Hâris b. Amr b. Gaziyye b. Amr b. Sa'lebe b. Hansa b. Mebzûl b. Ganm		Medine	
118	Umeyr b. Hânî	Ebû'l- Velîd	Şam	
119	Utbe	Ebû Umeyye	Dımaşk	
120	Yahyâ b. Câbir b. Hasân b. Amr b. Sa'lebe b. Udeyb. Meleh b. Avf b. Esed b. Rebia'	Ebû Amr	Humus	
121	Yahyâ b. Saîd b. el-Âs b. Saîd b. el-Âs b. Umeyye	Ebû'l Hâris, Ebû Eyyûb	Medine	
122	Yahyâ b. Saîd b. Feruh	Ebû Saîd	Basra	
123	Yahyâ b. Saîd b. Kays b. Amr b. Sehl b. Sa'lebe b. el- Hâris b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. Neccâr	Ebû Saîd	Medine	

124	Yahyâ b. Ya'mer	Ebû Saîd, Ebû Süleymân, Ebû Adî	Basra	
125	Yezîd b. Ebî Meryem b. Ebî Ata'	Ebû Abdullah	Medine	
126	Yezîd b. Meysere b. Halbes	Ebû Yusuf, Ebû Halbes	Dımaşk	
127	Yûnus b. Meysere b. Halbes	Ebû Ubeyd, Ebû Halbes	Şam	
128	Yûnus b. Seyf		Humus	
129	Zeyd b. Ertât		Şam	
130	Ziyâd b. Ebi Sevde		Kudûs	İbn Ebi Sevde
131	Ziyâd b. Rebia' b. Naî'm b. Rebia' b. Amr		Humus	

Muâviye b. Sâlih'in hocaları 4 ana başlık altında incelenecektir. Bunlar:

- 1.Sahâbe Olan Hocaları
- 2.Humus'taki Hocaları
- 3.Dımaşk'taki Hocaları
- 4.Diğer Bölgelerdeki Hocaları

2.1.1.Sahâbe Olan Hocaları

1- Saîd b. Suveyd: Ebû Saîd, "Semüre b. Cündeb b. Hilâl el-Fezârî"nin (60/680) öz kardeşidir. Uhud Savaşı'nda şehit olmuştur.⁹⁸

2- Abdurrahman b. Sahr (58/678) : Yemen'de doğmuştur. Ebû Hureyre künyesiyle meşhur olmuştur. Cahiliyye dönemindeki ismi Abdü's-Şems b. Sahr'dır. Mekke döneminde Müslüman olan Sahr, aynı zamanda Medine'ye hicret edenler arasındadır. Hz.Peygamber kendisine *Abdurrahman* veya *Abdullah* diye seslenmiştir. Taberânî, annesinin isminin Meymûne bint Subeyh olduğunu söylemiştir. 78 yaşında Medine'de ölmüştür. Mu'te Savaşı'na katılmıştır. Hadis rivâyetinde muksirundandır ve hafızdır.⁹⁹

3- Abdullah b. Büsr b. Ebî Büsr (88/706) : İsmi Mâzin b. Mansûr olup Süleym b. Mansûr'un kardeşidir. Humus'ta dünyaya gelmiştir. Künyesi Ebû Safvân'dır. 88 yılında Şam'da vefat etmiştir. Şam'da vefat eden son sahâbedir ve vefat ettiğinde 94 yaşındaydı.¹⁰⁰

⁹⁸ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî, *el-İstizkârü'l-Camî li-Mezâhibi Fukahai'l Emsar ve Ulemai'l Aktâr Fimâ Tezammenehü'l Muvatta*, thk. Sâlim Muhammed Atâ ve Muhammed Ali Muvavved (Beyrut: Dârü'l Kütübi'l İlmiyye, 2000), 2: 183.

⁹⁹ İbn Abdülber en-Nemerî, *İstîab fî Ma'rifeti'l Ashâb*, thk. Alî Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dârü'l-Ciyl, 1992), 4: 202-210.

¹⁰⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n Nübelâ*, 3: 431.

4- Abdullah b. Kays b. Süleym b. Hadâr b. Harb b. Âmir b. Atır b. Bekir b. Âmir b. Azır b. Vâil b. Nâciye b. Hamâhir b. el-Eş'arî (42/662) : Babası Kays b. Selîm'dir. Künyesi; Ebû Musâ'dır. Kur'an-ı bizzat Hz.Peygamber'den öğrenerek ezberleyen sayılı sahâbelerdendi. Kurân okumada sesi ve tilavetiyle herkesi hayran bırakırdı. 63 yaşında Mekke'de vefat etmiştir. Rivâyet ettiği hadisleri Hz.Peygamber, Hulefa-i Raşidin, Muaz b. Cebel (17/638), Übey b. Kâ'b (33/654), Abdullah b. Mes'ûd (32/652) ve Ammâr b. Yâsir (37/657) gibi sahâbilerden almıştır. Rivâyet ettiği 360 hadisın kırk dokuzu Sahîhayn'da bulunmaktadır. Bunlardan dördü yalnız Buhârî, on beşi yalnız Müslim tarafından rivâyet edilmiştir.¹⁰¹

2.1.2.Humus'taki Hocaları

Muâviye b. Sâlih kendi şehri Humus'ta bulunan sahâbe ve tabiînden çokça hadis almıştır. Hocalarının çoğunun sahâbe ve tabiînden olması Muâviye b. Sâlih'in Endülüs'e taşıdığı ilmin önemini göstermektedir. Muâviye b. Sâlih'in Humus şehrindeki hocalarının sayısı 24'tür.Humus dışındaki hocaları yaklaşık olarak 20 kişidir.¹⁰²

1-Râşid b. Sa'd el-Mikraî (113/731): Tabiîndendir ve sikâdır. Sahâbeden; Amr b. Âs (43/664), Ebu'd- Derda (32/652), Sa'd b. Ebû Vakkâs (55/6759), Avf b. Mâlik (73/692), Utbe b. Abd (87/705), Muâviye b. Ebû Süfyân (60/680), Ebû Ümâme (86/705), Sevbân (54/674), Ya'la b. Mürre, Abdullah b. Büsr (96/714) ve Enes b. Mâlik'ten (93/711) rivâyette bulunmuştur. Muâviye b. Sâlih, Râşid b. Sa'd el-Mikraî'den 4 rivâyette bulunmuştur. Şam ehlinen birçok kişi Raşid b. Sa'd el-Mikraî'den rivâyet almıştır. Bu kişiler; Harîz b. Osman (163/779), Safvân b. Amr (155/771), Ali b. Ebû Talha (143/760), Sevr b. Yezîd (153/770) ve Ebubekir b. Ebî Meryem (144/761)'dir. Raşid b. Sa'd el-Mikraî, Muâviye b. Ebû Süfyân (60/680) ile birlikte Sıffin Olayı'na (37/ 657) katılmıştır.¹⁰³

2-Ebû Humeyd Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr (118/ 736) : Şam'daki bilinen muhaddislerden biridir. Hişam b. Abdülmelik'in (125/743) hilafetinde vefat etmiştir. Babası Cübeyr b. Nüfeyr (80/699), Hz.Peygamber hayatta iken henüz müslüman

¹⁰¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n Nübelâ*, 2: 381; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2: 344-345; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4: 105-116.

¹⁰² Humeydî, *Cezvetül Muktebis*, 330; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, 59: 47; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10: 190.

¹⁰³ Ebû Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî, *Kitâbu's-sikât* (Haydarabad: Dâru'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1973), 7: 470; İbn Hibbân, *Meşâhîru ulemâ-i'l-Emsâr*, thk. Merzûk Ali İbrâhim (Kahire: Dâr'el Vakâ, 1991), 1: 284.

olmamıştı. Hz. Ebû Bekir'in (13/634) halifeliği sırasında müslüman olmakla şereflendi. Babası tabînin büyüklerindendir ve sikâdır. Ebû Bekir (13/634), Ömer (23/644), Ebû Zer Gıfârî (32/653), Ebud-Derdâ (32/652), Ubâde b. Samit (34/654), Muaz b. Cebel (17/638), Avf b. Mâlik (73/692), Ka'b b. İyâd (30/650), Sevbân (54/674), Abdullah b. Ömer (73/692), Abdullah b. Amr b. Âs (43/664), Ukbe b. Âmir (58/678), Ebû Hureyre (58/678), Enes b. Mâlik (93/711) ve diğer Ashâb-ı Kiramdan hadis dinleyip, rivâyet etmiştir. Babası Cübeyr b. Nüfeyr'den (80/699) oğlu Abdurrahmân b. Cübeyr, Hâlid b. Ma'dân (103/721), Ebû Osman (198/813), Selîm b. Âmir (130/747) ve diğer âlimler hadîs rivâyet etmişlerdir. Abdurrahman b. Cübeyr, Nesâî (303/915) ve diğer Kütübi Sitte âlimleri tarafından sikâ kabul edilmiştir. Abdurrahman b. Cübeyr'in mervîyyatlarının bazıları hadis, bazıları ise hadis ricali hakkında idi.¹⁰⁴

3-Yûnus b. Seyf el-Kilâ'î el-Kaysî (120/ 737): Sikâdır. Hâris b. Ziyâd (2/624), Ebû İdris Havlânî (80/699), Hasîf b. Hâris (37/657), Ebû Kebşe es-Selûlî (23/643), Abdullah b. Ebû Zekerıyyâ (117/735) gibi âlimlerden rivâyette bulunmuştur. Yunus b. Seyf el-Kilâ'î el-Kaysî 'den; Sevr b. Yezîd (153/770), Muhammed b. Velîd ez-Zübeydî (147/764), Mervân b. Sâlim ve Mekhûl (112/730) rivâyette bulunmuştur.¹⁰⁵

4-Ebû Amr Yahyâ b. Câbir b. Hasan b. Amr ed-Dâî (126/743): Hişam b. Abdülmelik (125/743) hilafetinde Humus kadısı idi. Tabîindendir ve sikâdır. Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr (118/ 736), Sâlih b. Yahya b. Mikdâm (87/705), Yezîd b. Şureyh el-Hadramî (203/818), Abdurrahman b. Âiz el-Ezdî, Abdurrahman b. Amr es-Sülemî (110/728), Avf b. Mâlik el-Eşcaî (73/692), Mikdâm b. Ma'dikerib (87/705), Yezîd b. Meserre ve Ebû Sevra İbni Ehî Ebî Eyyub el-Ensârî'den¹⁰⁶ (52/672) rivâyette bulunmuştur. Ebû Amr Yahya b. Câbir b. Hasan b. Amr ed-Dâî'den Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir (153/770), Habîb b. Sâlih (Humus kadısı - 147/764), Süleyman b. Selîm, Safvân b. Amr (158/774), Ebû Râşid et-Tenûhî (Hubrânî), Muhammed b. El-Velîd ez-Zübeydî (147/764) rivâyette bulunmuştur.¹⁰⁷

5-Ebû Abdurrahman el-Hasan b. Câbir (128/ 745): Tabî ve sikâdır. Mikdâm b. Ma'dikerib (87/706), Ebû Ümame el-Bâhilî (86/705), Abdullah b. Büsr (96/714) ve

¹⁰⁴ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dârü'l Kütübi'l İlmiyye, 1995), 1: 564; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 455; İbn Hibbân, *Meşâhîru Ulemâ-i'l-Emsâr*, 1: 284.

¹⁰⁵ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5: 555; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 2: 349; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 11: 387; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 8: 405; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 458; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 9: 239.

¹⁰⁶ Ebû Saîd el-Heysem b. Küleyb b. Süreyc eş-Şâşî el-Binkesî, *Müsned*, thk. Mahfûzurrahman Zeynullah (Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1990), 3: 74.

¹⁰⁷ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 2: 298; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 11: 168; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 31: 249; İbn Asâkir, *Tarih-u Dimeşk*, 64: 100.

Muâviye b. Ebû Süfyan'dan (60/680) rivâyette bulunmuştur. Muhammed b. Velîd ez-Zübeydî'nin (147/764) kardeşi el-Lahmî ondan rivâyette bulunmuştur.¹⁰⁸

6-Ezher b. Saîd el-Harâzî (129/ 746): Tabîî ve sikâdır. Ebû Ubeyde Âmir b. Cerrâh (58/639), Abdurrahman b. es-Sâib b. Uhay Meymûne (125/742), Ebû Ümâme el-Bâhilî (86/705), Âsım b. Humeyd es-Sekûnî, Gazîf b. el-Hâris (80/699), İbn Kebşe el-Enmârî (13/634) gibi sahabilerden rivâyette bulunmuştur. Muhammed b. Velîd ez-Zübeydî (147/764), Ömer b. Cu'süm, el-Halîl b. Mürre, Safvân b. Amr (158/774) ve el-Ferec b. Fedâle (177/793) gibi Şam ehli kendisinden rivâyette bulunmuştur.¹⁰⁹

7-Ebû ez-Zahiriyye Hudeyr b. Kureyb (129/ 746): Tabîî ve sikâdır. Bazıları "el-Himyerî" demişlerdir. Çok sayıda hadis rivâyet etmiştir. Mervan b. Muhammed'in hilafetinde 132/750'de ölmüştür. Ebû Ümâme el-Bâhilî, Ebu'd-Derdâ (32/652), Râfi' b. U'meyr (3/624), Abdullah b. Amr b. el-Âs (63/682), Cübeyr b. Nüfeyr (80/699), Abdullah b. Büsr (96/714), Ahvas b. Hakîm (203/818), İbrâhîm b. Ebî Able (152/769), Saîd b. Sinân, Bişr b. Kureyb (186/802) ve Akîl b. Müdrîk'ten rivâyette bulunmuştur.¹¹⁰

8-Ebû Utbe Damra b. Habîb b. Suheyb (130/748): Tabîî ve sikâdır. Ebu'd-Derdâ (32/652), Ebû Ümâme el-Bâhilî (86/705), Şeddâd b. Evs (58/677), Avf b. Mâlik (73/692), Abdurrahman b. Amr es-Sülemî (110/728), Abdullah b. Zuğb el-İyâdî, Seleme b. Nufeyl es-Sekûnî gibi sahabilerden rivâyette bulunmuştur. Ebû Uteybe Damre b. Habib b. Suheyb'ten oğlu Uteybe, Ebûbekir b. Meryem (156/772), Ertât b. Münzir (163/779), Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir (153/770) ve Hilâl b. Yesâf rivâyette bulunmuştur.¹¹¹

9-Ebû Yahyâ Selîm b. Âmir el-Habâirî el-Kilâî (130/747): Sahâbeden bazı âlimlerden rivâyette bulunmuştur. Bunlar; Avf b. Mâlik (73/692), Ebû Hureyre (58/678), Ebu'd-Derdâ (32/652), Abdullah b. Zübeyr (73/692), Mikdâd b. el-Esved (33/653), Ebû Ümâme el-Bâhilî (86/705), Mikdâm b. Ma'dîkerib (87/706), Amr b. Abese (60/680), Şurahbil b. es-Simd (37/657), Evsed el-Becelî (79/698), Atiye b. Kays

¹⁰⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 125; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 201; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2: 227; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 2: 288; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 412; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 3: 4.

¹⁰⁹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 38; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 75; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1: 178; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 1: 456; Zehebî, *Siyer*, 7: 159; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 460; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 2: 312.

¹¹⁰ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 183; İbn Hibbân, *Meşâhîru ulemâ-i'l-Emsâr*, 1: 184; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 2: 401; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 12: 170; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 3: 98; Zehebî, *Siyer*, 5: 193; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 3: 295; İbn Asâkir, *Tarih-u Dimeşk*, 12: 243.

¹¹¹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 388; İbn Hibbân, *Meşâhîru Ulemâ-i'l-Emsâr*, 1: 188; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 445; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4: 402; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 4: 337; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 464; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 4: 467.

(110/728), Gazîf b. el-Hâris (80/699) ve Abdullah b. Büsr el-Mâzinî (96/714) isimli sahâbelerdir. Ebû Yahya Selim b. Âmir el-Habâirî el-Kilâî'den Safvân b. Amr (158/774), Harîz b. Osman (163/779), Abdurrahman b. Yezîd b. Humeyr (153/770), U'feyr b. Ma'dân (166/782), Muhammed b. el-Velîd ez-Zübeydî (147/764), Yezîd b. Sinân (155/771) ve Ebû'l-Feyz el-Hımsî rivâyette bulunmuştur. Kâdisiye Fethi'ne tanıklık etmiştir.¹¹²

10-Hâtım b. Hâris ed- Dâî (133/750) : Ebû Ümâme el-Bâhilî (86/705), Ebû Hureyre (58/678), Muâviye b. Ebû Süfyan (60/680), Mâlik b. Ebî Meryem (144/761) ve Cübeyr b. Nüfeyr'den (80/699) rivâyette bulunmuştur. Hâtım b. Haris ed- Dâî'den Cerrâh b. Müleyh (175/791) rivâyet almıştır.¹¹³

11-Ebû Sevr Amr b. Kays b. Sevr Mâzin b. Hayseme el-Kindî es-Sekûnî (140/757): 40/660 yılında doğmuştur. Tabiîndendir ve sikâdır. Ömer b. Abdülaziz (101/720) zamanında Bizans cephesinde savaşa çıkmıştır. Ömrünün son günlerinde Humus'a yerleşmiştir. Fıkıh eğitim-öğretimi için Humus Camii'sinden ayrılmamıştır. Halife Ömer b. Abdülaziz es-Sekûnî'ye mâlî destek vermiştir. O dönemlerde Humus âlimlerinin en önemlilerinden sayılmıştır. Sahabîden 70 tanesini görmüştür. Bunlardan bazıları; Ebû Ümâme el-Bâhilî (86/705) , Amr b. el-Âs (63/682) ve Muâviye b. Ebû Süfyan'dır.(60/680) Kendisinden el-Evzâî (157/774), Saîd b. Abdülazîz (167/783), Sevr b. Yezîd er-Rahabî (153/770), Muhammed b. el-Velîd ez-Zübeydî (147/764), Muhammed b. Humeyr es-Silhînî (200/815), İsmâil b. Ayyâş (181/797) gibi kimseler rivâyette bulunmuştur.¹¹⁴

12- Ebû Amr Safvân b. Amr es-Seksekî (155/771): Humus muhaddislerinin büyüklerindendir. Tabiî ve sikâdır. Abdullah b. Büsr (96/714), Amr b. Kays (146/763), Hucr b. Mâlik (50/670), Ebû Ziyâd Yahya b. Ubeyd el-Gassânî, Yezîd b. Meysere, Cübeyr b. Nüfeyr (80/699) ve oğlu Abdurrahman b. Cübeyr (118/ 736), Şureyh b. Ubeyd, Râşid b. Sa'd (108/726), Yezîd b. Humeyr (153/770) ve Habib b. Sâlih ed-

¹¹² İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 328; İbn Hibbân, *Meşâhîru Ulemâ-i'l-Emsâr*, 1: 188; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 381; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4: 146; Zehebî, *Siyer*, 5: 185; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 464; İbn Ebû Hâtım er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 4: 211.

¹¹³ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 178; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 170; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2: 111; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 3: 76; Zehebî, *Siyer*, 20: 271; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 464; İbn Ebû Hâtım er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 3: 257.

¹¹⁴ İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dımaşk*, 46: 315; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 743; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 8: 80; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 424; İbn Ebû Hâtım er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 8: 394.

Dâî'den (147/764) rivâyette bulunmuştur. es-Seksekî'den İbn Mübârek (181/797) ve Velîd b. Müslim (195/810) rivâyet almıştır.¹¹⁵

13-Ebû Alî Ertât b. el-Münzir b. el-Esved el-Hânî el-Hımsî (163/779): Sikâ, hâfız ve tabînin küçüklerindendir. Ebû Ümâme el-Bahili'ye (86/705) mülaki olmuştur. Saîd b. Müseyyeb (94/713), Abdullah b. Âmir Elhânî (73/692), Abdurrahman b. Ganem (78/697), Mücahid (104/722), Damra b. Habîb (130/748), Hâlid b. Ma'dân (103/721), Abdullah b. Büsr (96/714), Ahvas b. Hakîm (203/818) ve Mehâsir b. Habîb'ten (128/745) rivâyet etmiştir. Kendisinden İsmâîl b. Ayyâş (181/797), Ebû Hayve Şureyh b. Yezîd (158/774), Î'sâm b. Hâlid (214/829), Cerrâh b. Müleyh (175/791), Bakiye b. Velîd (197/812), Miskîn b. Bekîr, Ukbe b. Alkame (204/819), Ebû Mutî' Muâviye b. Yahya (178/794), Ebû Süleyman Utbe b. Seken el-Fezârî rivâyette bulunmuştur. Cerrâh b. Müleyh el-Bahrânî (175/791), ondan 20 hadis ihtiva eden bir *Nûsha* temin etmiştir.¹¹⁶

14- Sefer b. Nusayr (163/ 779): Ebû Hureyre (58/678), Yezîd b. Şureyh (203/818) ve Damra b. Habîb b. Suheyb'ten (130/748) rivâyet etmiştir. Â'iz b. Nusayr el-I'clî, Abdullah b. Recâi eş- Şeybânî ve Ömer b. Amr el-Ahmûsî kendisinden rivâyet almıştır.¹¹⁷

15-Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Saîd el-Addâr el-Ensârî: Harîz b. Osmân (163/779), Muhammed b. Abdurrahman b. I'rk el-Yahsubî, Ebû Hilâl Muhammed b. Selîm Râsibî (167/783), Yezîd b. A'tâ, Mübarek b. Fedâle (165/781), Abdurrahman b. Abdullâh el-Mes'ûdî (160/776), Ebû Şihâb Abdurabbi b. Nâfi' el-Hâfız, Yahya b. Eyûb el-Mısrî (168/784), Muhammed b. Mutarraff el-Medenî (160/776), Hammâd b. Zeyd (179/795), Serrî b. Yahyâ (167/783), Fadîl b. Merzûk (170/786), Muğira b. Müslim (160/776) ve Yûnus b. Yezîd'den (160/776) rivâyette bulunmuştur.

Kendisinden Hayve b. Şureyh (158/774), Muhammed b. Musaffâ (246/860), Muhammed b. Amr b. Henân (257/870), Ebû Humeyd Ahmed b. Muhammed b. Seyyâr (264/877), Ebû et-Tekî Hişam b. Abdûlmelik el-Yezenî (251/865) Süleyman b. Seleme el-Habâirî, Ebû Hümâm el-Velîd b. Şüceâ' (243/857), Muhammed b. Ebû es-Serrî el-Askalânî (238/852), el-Heysem b. Hârice el-Horasânî (227/841) ve Vehb b. Beyân el-

¹¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 467; Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, 4: 422; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimaşk*, 24: 151.

¹¹⁶ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6: 85; İbn Hibbân, *Meşâhîru ulemâ-i'l-Emsâr*, 1: 283; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 73; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzîb*, 1: 173; Buhârî, *et-Tarîhu'l-Kebir*, 2: 57; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 2: 326; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimaşk*, 8: 9.

¹¹⁷ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 349; Buhârî, *et-Tarîhu'l-Kebir*, 8: 341; Zehebî, *Siyer*, 7: 129; Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, 11: 135.

Mısrî (246/860) rivâyet etmiştir. Ebû Zekerîya Yahyâ b. Saîd el-Addâr el-Ensârî'nin cerh ve ta'dili konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Zehebî, O'nu sikâ kabul ederken Yahya b. Ma'in ve Dârekutnî ise sikâ kabul etmemiştir.¹¹⁸

16- Ebû Hâlid Âmir b. Cuşeyb: Tabîi ve sikâdır. Ebû Ümâme (86/705), Hâlid b. Ma'dân (103/721), Zür'a b. Sevb el-Hadramî ve Abdu-l A'lâ b. Hilâl es-Sülemî'den rivâyet etmiştir. es-Serrî b. Yena'm el-Cebelânî, Lokmân b. Âmir el-Visâbî ve Muhammed b. Velîd ez-Zübeydî (147/764) kendisinden rivâyette bulunmuştur.¹¹⁹

17-Ebû Zeyd Eyyûb b. Ziyâd: Sikâdır. Cübeyr b. Nüfeyr (80/699), Ubâde b. Velîd (34/654), Kâsım b. Ebî Abdurrahman (112/730), Hâlid b. Ma'dân (103/721) ve Kâsım b. Abdurrahmân b. Abdillâh'tan (116/734) rivâyette bulunmuştur. Kendisinden Yezîd b. Sinân (164/780) ve Zeyd b. Ebû Üneyse (125/743) rivâyet almıştır.¹²⁰

18-Ömer b. Ru'be: Abdülvâhid b. Abdillâh en-Nasrî (106/724), Ebû Kebşe el-Enmârî'den (13/634) rivâyet almıştır. İsmâil b. Ayyaş (181/797) ve Ebû Seleme Süleymân b. Selîm (147/764), Muhammed b. Harb el-Havlânî (192/807) ve Muhammed b. Velîd ez-Zübeydî (147/764) O'ndan rivâyette bulunmuştur.¹²¹

19-Ebû Hâlid Bahîr b. Sa'd: Sikâdır. Hâlid b. Ma'dân (103/721) ve Mekhûl'den (112/730) rivâyet almıştır. İsmail b. Ayyaş (181/797), Bakîye b. Velîd (197/812), Muhammed b. Harb (194/809) ve Muhammed b. Humeyr (200/815) kendisinden rivâyette bulunmuştur. Bahîr b. Sa'd'dan yazılı olarak hadis rivâyet eden Bakîye b. el-Velîd (197/812)'dir. Bahîr'in kitabını Şu'be'ye (160/776) okumuş, o da çok memnun olmuştur.¹²²

20-Ebû Hâşim Mâlik b. Ziyâd: Âsım b. Humeyd es-Sekûnî, Mekhûl (112/730) ve Ömer b. Abdülaziz'den (101/720) rivâyette bulunmuştur. Halife Ömer b. Abdülaziz'in muhafızlarındandır.¹²³

21-Ebû Hafs Habîb b. U'beyd er-Rahbî: Sikâdır. Sahâbîden 70 tanesini görmüştür. İrbâd b. Sâriye (75/694), Mikdâm b. Ma'dikerib (87/706), Ebû Ümâme (86/705), U'tbe b. Abdüs-Sülemî (87/705), Habîb b. Mesleme el-Fihri (42/662), Cübeyr b. Nüfeyr (80/699), Bilâl b. Ebu'-d Derdâ (93/711) ve Evsed el-Becelî'den (79/698) rivâyet

¹¹⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5: 542; Zehebî, *Siyer*, 14: 439.

¹¹⁹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5: 191; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 460; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5: 55; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 6: 457; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 6: 319.

¹²⁰ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6: 58; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 1: 414; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 2: 247.

¹²¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 7: 146; İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimaşk*, 27: 164.

¹²² Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 2: 137; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 2: 412.

¹²³ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7: 462; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 7: 313; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 28: 188; İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimaşk*, 56: 444.

almıştır. Harîz b. Osmân (163/779), Sevr b. Yezîd (153/770), Şureyh b. U'beyde ve Ebûbekir b. Ebî Meryem (156/772) kendisinden rivâyette bulunmuştur.¹²⁴

22-Ebu's-Salt Şureyh b. U'beyd el-Hadramî: Tabîi ve sikâdır. Fedâle b. U'beyd (53/673) ve Muâviye b. Ebû Süfyân'dan (60/680) rivâyet almıştır. Kendisinden, Safvân b. Amr (155/771), Abdurrahman Cübeyr b. Nüfeyr (118/ 736), Sevbân (54/674), Ebu'd-Derda (32/652), Ebû Ümâme el-Bâhili (86/705), U'tbe b. Abd (87/705), İrbâd b. Sâriye (75/694), Mikdâm b. Ma'dîkerib (87/706), Mikdâm b. Esved (33/653), Abdurrahman b. Â'iz (15/636), Damra b. Rebia' (102/720), Zemzem b. Zür'a ve Sevr b. Yezîd (153/770) rivâyette bulunmuştur.¹²⁵

23-Saîd b. Suveyd el-Kelbî: U'beyde el-Emlûkî, Abdu-l A'lâ b. Hilâl, İrbâd b. Sâriye (75/694), Muâviye b. Ebû Süfyân (60/680), U'meyr b. Sa'd ve Ömer b. Abdülaziz'den (101/720) rivâyette bulunmuştur. Kendisinden Ebûbekir b. Ebî Meryem (156/772) rivâyet almıştır.¹²⁶

24-Ebu'l-Esved Abdullah b. Ebî Kays (100/ 718): Ebu'd-Derdâ (32/652), Ebû Zer el-Gıfârî (32/653), Âişe (58/678) ve İbnü'z-Zübeyr'den (73/692) rivâyet almıştır. Kendisinden Muhammed b. Ziyâd el-Hânî (40/660), Yezîd b. Humeyr (153/770), Utbe b. Damra, İsa b. Râşid b. Razîn, Ebû Damra Muhammed b. Süleyman el-Basrî rivâyette bulunmuştur.¹²⁷

2.1.3.Dımaşk'taki Hocaları

1-Ebû Şuayb Rebia' b. Yezîd ed- Dimeşkî el-Kasîr el-İyâdî (121/ 738) : Tabîinin güvenilir imamlarından biridir.¹²⁸

2- Ebû Vehb el-A'lâi b. el- Hâris b. Abdulvâris el-Hadramî (136/ 753): Abdullah b. Büsr el-Mâzinî (96/714), Mekhûl (112/730), Kâsım b. Abdurrahman (191/806), Rebia b. Yezîd (123/740), Süleymân b. Musâ (119/737), Hakîm b. Hizâm b. Hakîm (54/674), Ebû el-Eşa's es-San'ânî, Amr b. Şuayb (118/736) ve Zeyd b. Ertât'tan rivâyet almıştır.

¹²⁴ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 138; İbn Hibbân, *Meşâhîru Ulemâ-i'l-Emsâr*, 1: 182; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 185; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2: 165; Buhâri, *et-Tarihu'l-Kebir*, 2: 321; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 3: 105.

¹²⁵ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 453; İbn Hibbân, *Meşâhîru Ulemâ-i'l-Emsâr*, 1: 187; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 416; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4: 288; Buhâri, *et-Tarihu'l-Kebir*, 4: 230.

¹²⁶ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6: 361; Buhâri, *et-Tarihu'l-Kebir*, 3: 476; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 4: 29; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, 32: 124.

¹²⁷ Buhâri, *et-Tarihu'l-Kebir*, 5: 172; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 5: 140; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, 32: 124.

¹²⁸ İbn Hibbân, *Meşâhîru ulemâ-i'l-Emsâr*, 1: 184; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 298; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 3: 228; Zehebî, *Siyer*, 5: 161; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 3: 474.

Ebû Vehb el-Alâi'den Evzâî (157/774), Muâviye b. Yahyâ, Yahyâ b. Hamza (183/799), Heysem b. Humeyd (190/805), Abdurabbi b. Meymûn en-Nehhâs (190/805), Abdurrahman b. Sâbit b. Sevbân (165/781) ve Ferec b. Fedâle (177/793) rivâyet almıştır.¹²⁹

3-Ebû Bîşr Müezzîni Mescidi'd-Dımaşk (130/747): Tabîîdir ve sikâdır. Râşid b. Sa'd (108/726), Âmir b. Lüdeyn el-Eş'arî, Ömer b. Abdülazîz (101/720), Mekhûl eş-Şâmî'den (113/731) rivâyet almıştır. Râşid b. Sa'd (108/726) ve Saîd b. Abdülazîz (167/783) kendisinden rivâyette bulunmuştur.¹³⁰

4-Ebû Emîn Kesîr b. el-Hâris: Kâsım b. Abdurrahman'dan (191/806) rivâyet almıştır. Ondan Hâlid b. Ma'dân (103/721) ve Ertât b. Münzir (163/779) rivâyette bulunmuştur.¹³¹

5-Ebû Halbes Yezîd b. Meysere: Humus'ta yaşamıştır. Vaiz ve zahid bir şahsiyettir. Tabîî ve sikâdır. Ümmü'd-Derdâ (81/700) ve Ebû İdris el-Havlânî'den (80/699) rivâyet almıştır. Safvân b. Amr (158/774) kendisinden rivâyette bulunmuştur.¹³²

6-Ebû'l Velîd Umeyr b. Hânî el-Ansî ed-Dârânî (127/ 744): Tabîîdir ve sikâdır. Sahâbeden otuz tanesini idrak etmiştir. Ebû Hureyre (58/678), Muâviye b. Ebû Süfyân (60/680), Cünâde b. Ebû Ümeyye (80/699) ve Mâlik b. Yehâmir'den (72/691) rivâyet almıştır. Kendisinden Abdurrahman b. Sâbit (104/722), Evzâî (157/774), İbn Sevbân (165/781), Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir (153/770), Mesleme b. Amr (114/732), A'lâ b. Utbe ve Saîd b. Beşîr (168/784) rivâyette bulunmuştur. Âbid ve mücahid kimselerdendir. Halife Ömer b. Abdülazîz (101/720) için Dımaşk'ın vergisini toplamakla görevlendirilmiştir.¹³³

7-Ebû Ammâr Şeddâd b. Abdullah: Tabîî ve sikâdır. Muâviye b. Ebû Süfyân (60/680) için Dımaşk'ı ele geçirmiştir. Ebû Ümâme el-Bâhili (86/705), Vâsile b. el-Eskâ' (83/702), Ebû Hureyre (58/678), Avf b. Mâlik el-Eşcaî (73/692), Şeddâd b. Evs (58/677), Ebû Esmâ er-Rahbî, Atâ b. Ebî Rebâh'tan (114/732) rivâyette bulunmuştur. Evzâî (157/774), Yahya b. Ebî Kesîr (129/746), Seleme b. Amr el-Kâdî, Külsûm b.

¹²⁹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 761; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 8: 157; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, 47: 206.

¹³⁰ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 2: 361; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 12: 19; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 465; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 33: 76.

¹³¹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7: 350; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 2: 37; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 8: 369; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebir*, 7: 214; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 23: 390; İbn Ebû Hâtîm er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 7: 150; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, 49: 109.

¹³² İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7: 627; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebir*, 8: 355; İbn Ebû Hâtîm er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 9: 288; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, 48: 364.

¹³³ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7: 627; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebir*, 8: 355; İbn Ebû Hâtîm er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 9: 288; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, 48: 364.

Ziyâd el-Muhâribî, İkrâme b. Ammâr (159/775) ve Avf el-A'râbî (146/763) kendisinden rivâyet almıştır.¹³⁴

2.1.4. Diğer Bölgelerdeki Hocaları

1-Saîd b. Gazvân: Sâlih b. Yahyâ b. Mikdâm'dan (87/705) rivâyet almıştır. Said b. Gazvân'dan Hâris b. Abîde el-Kelâî' (186/802) rivâyette bulunmuştur.¹³⁵

2-Ebû Osman Saîd b. Hânî el-Havlânî (127/744): Tabîdendir ve sikâdır. İrbâd b. Sâriye (75/694), Muâviye b. Ebî Süfyân (60/680), Ebû Müslim el-Havlânî (62/681) ve U'meyr b. Esved el-Ansî'den rivâyetler almıştır. Alî b. Zübeyd el-Havlânî ile Şurahbil b. Müslim el-Havlânî (64/684) kendisinden rivâyetler yapmıştır.¹³⁶

3-Ebû Muhammed Sâlih b. Cübeyr es-Sudâî el-Ezdî: Ebû Cum'a Habîb b. Sibâî' el-Ensârî (70/689-80/699), Ebû 'Acfâ es-Sülemî (90/708-100/718), Ebû Esma er-Rahbî, Recâ b. Hayve (112/730), Hişâm b. Sa'd'dan (160/776) rivâyet almıştır. Ondan da Useyd b. Abdurrahman (144/761), Ebû U'beyd Hâcib Süleyman, Merzûk b. Nâfi' (144/761) ve diğer bazı kimselerden rivâyette bulunmuştur. Halife Ömer b. Abdulaziz'in (101/720) Cünd (askerî) ve Harac (vergi) Divanı'nda kâtibiydi. Aynı şekilde Halife Yezid b. Abdülmelik'in (105/724) de kâtibi olarak görev yapmıştır.¹³⁷

4-Ebû Ubeyd b. Abdülvehhâb b. Buht (113/ 731): Mekkeli olup Şam'da ikamet etmiştir. Sikâ ve tâbiîndendir. İbn Amr (65/684), Ebû Hureyre (58/678), Enes b. Mâlik (93/711), Ebû'z-Zinâd (130/748), Nâfi' Mevlâ b. Ömer (117/735), Atâ b. Ebû Rebâh (114/732), Ebû İdris el-Havlânî (80/699), Zir b. Hubeyş (82/701), Abdulvahid el-Basrî, Ebû İshak es-Sebiî' (117/735), Muhammed b. Aclân (148/765) ve diğerlerinden rivâyette bulunmuştur. Kendisinden Yahyâ b. Saî'd el-Ensârî (143/760), Eyyûb es-Sahtiyânî (131/748), Mâlik b. Enes (179/795), Hişâm b. Sa'd (160/766), Üsâme b. Zeyd el-Leysî (153/770), Ubeydullah b. Ömer (147/764), Zeyd b. Ebû Üneyse (125/742), Şuayb b. Ebû Hamza (162/779), Muâ'n b. Refâa' (150/767) ve diğer bazı kimseler

¹³⁴ İbn Hibbân, *Meşâhîru Ulemâ-i'l-Emsâr*, 1: 187; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 413; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 4: 226; İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimaşk*, 22: 418.

¹³⁵ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6: 354; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 362; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4: 64; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 3: 505; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 23: 101; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 4: 54.

¹³⁶ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 282; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 426; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4: 336; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 4: 274; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13: 24; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 4: 397; İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimaşk*, 23: 317.

¹³⁷ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 376; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 426; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4: 336; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebir*, 4: 274; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13: 24; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 4: 397; İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimaşk*, 23: 317.

rivâyet almıştır. Ebû U'beyd b. Abdülvehhâb b. Buht (113/732), Emîr Ebû Muhammed Abdullah Battal (122/740) ile birlikte Rum topraklarına yapılan gazvelere katılmış ve bu gazvelerden birinde şehid olmuştur.¹³⁸

5-Ebû Talha Nuaym b. Ziyâd el-Enmârî: Sikâ ve tabiîndendir. Abdullâh b. Amr (64/684), Ebû Ümâme el-Bâhilî (86/705), Ebû Hureyre (58/678), Peygamberimizin müezzini Bilâl-i Habeşî (20/641), Ebû Kebşe (13/634) ve Nu'mân b. Beşîr'den (64/684) rivâyet almıştır. Kendisinden Selîm b. Âmir (130/747) rivâyette bulunmuştur.¹³⁹

6-Ebû Nasr Ziyad b. Ebî Sevde: Sikâ ve tabiîndendir. Kudüslü'dür. Ubâde b. Sâmî (34/654) ve Ebû Hureyre'den (58/678) rivâyet almıştır. Zeyd b. Vâkîd (138/755), Sevr b. Yezîd (153/770), Saîd b. Abdülazîz (167/783), Sadaka b. Yezîd (150/767), Abdurrahman b. Sâbit b. Sevbân b. Osmân (165/781) kendisinden rivâyette bulunmuştur.¹⁴⁰

2.2.Muâviye b. Sâlih'in Talebeleri

Muâviye b. Sâlih'in talebelerinin toplu listesi şu şekilde sunulmuştur:

Tablo 2 :
Muâviye b. Sâlih'in Talebeleri

	Ravinin ismi	Künyesi	Nesebi	Lakâbı
1	Abdu'l-Â'la b. Müşîr b. Abdu'l-Â'la b. Müşîr	Ebû Müşîr	Dımaşk	
2	Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Ca'fer b. el-Yemân	Ebû Ca'fer	Medine	Hâfiz, Müsnedî
3	Abdullah b. Sâlih b. Muhammed b. Müslim	Ebû Sâlih	Mısır	
4	Abdullah b. Sâlih b. Müslim b. Sâlih	Ebû Ahmed	Kufe	İbn Vehb
5	Abdullah b. Vehb b. Müslim	Ebû Muhammed	Mısır	
6	Abdullah b. Yahyâ	Ebû Yahyâ	Mısır	
7	Abdu'l-Gaffâr b. Dâvud b. Mihrân b. Ziyâd b. Redâd b. Rebia' b. Süleymân	Ebû Sâlih	Harran	
8	Abdurrahman b. Mehdi b. Hassân b. Abdurrahman	Ebû Saîd	Basra	
9	Abdurrahman b. Ömer b. Yezîd b. Kesîr	Ebû'l- Hasan	Medine	Resteh, el-

¹³⁸ Buhârî, *et-Tarihu'l-Evsat*, thk. Mahmûd İbrâhim Zâyed (Kahire: Mektebetü Dâru't-Türâs, 1977), 1: 273; İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn* (Mekke: Dâru'l-Baz, t.y.), 2: 146; İbn Kesîr, *el-Bidaye*, 9: 333; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 6: 393; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 6: 69.

¹³⁹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5: 476; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 2: 250; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 12: 124; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebîr*, 8: 95; İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Cerh ve Ta'dîl*, 8: 461.

¹⁴⁰ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4: 260; İbn Hibbân, *Meşâhîru ulemâ-i'l-Emsâr*, 1: 189; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 1: 321; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 3: 321; Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebîr*, 6: 272; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, 38: 370.

				Ezrak
10	Âfiye b. Eyyûb		Mısır	
11	Ahmed b. Menî' b. Abdurrahman	Ebû Abdullah, Ebû Ca'fer	Bağdad	
12	Alî b. Abdullah b. Ca'fer b. Nacîh	Ebu'l Hasan	Basra	İbn Medîni
13	Bahiyr b. Sa'd	Ebû Hâlid	Humus	
14	Bişr b. es-Serrî b. el-Hâris b. Umeyr	Ebû Amr	Basra	
15	Cerrâh b. Muleyh	Ebû Abdurrahman	Humus	
16	Ebû'l-Hakem	Ebû'l-Hakem	Yemen	
17	Esed b. Mûsâ b. İbrâhîm b. el-Velîd b.Abdûlmelik b. Mervân b. el-Hakem	Ebû Saîd	Basra	Esedü's-Sünne
18	Ferec b. Fedâle b.en-Nu'mân b. Nuaym	Ebû Fedâle	Humus	
19	Haccâc b. Rişdîn b. Sa'd b. Müflâh b. Hilâl		Mısır	
20	Hânî b. el-Mütevekkil b. İshâk b. İbrâhîm b. Har mele	Ebû Hâşim	Mısır	
21	Hasan b. Hammâd	Ebû Alî	Kufe	
22	Hasan b. Sevvâr	Ebû'l-A'la	Horasan	
23	Hammâd b. Hâlid	Ebû Abdullah	Basra	
24	Osmân b. Saîd b. Hâlid b. Saîd			
25	İsâ b. Yûnus b. Amr b. Abdullah	Ebû Muhammed, Ebû Amr	Kufe	İbn Ebî İshâk
26	Kurra b. Süleymân		Yemen	
27	Leys b. Eymen b. Züneym	Ebübekr, Ebübekîr	Kufe	İbn Ebî Süleym
28	Leys b. Sa'd b.Abdurrahman	Ebu'l- Hâris	Mısır	
29	Maa'n b. İsâ b. Yahyâ b. Dînâr	Ebû Yahyâ	Medine	Sâhibu Mâlik b. Enes
30	Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir b. Amr	Ebû Abdullah	Medine	İmâm Daru'l- Hicre, İbn Ebî Âmir
31	Muhammed b. Ali b. Muhammed b.Yahyâ b. Alî b. Abdullah	Ebû Abdullah	Basra	İbn Mehdi
32	Muhammed b. Ca'fer	Ebû Abdullah, Ebübekr	Basra	
33	Muhammed b. Eyyûb b. Âfiye b. Eyyûb		Mısır	
34	Muhammed b. Ömer b. Vâkid	Ebû Abdullah	Medine	
35	Muhammed b. el-Velîd b. Âmir	Ebû'l- Huzeyl	Humus	
36	Mukarrin b. Kerzeme	Ebû Saîd	Riyad	
37	Nuaym b. Hammâd b. Muâviye b. el-Hâris b. Hemmâm b. Seleme b. Mâlik	Ebû Abdullah	Basra	
38	Ravh b. Ubâde b.el-A'la b. Hassân b. Amr b. Mersed	Ebû Muhammed	Basra	
39	Rişdîn b. Sa'd b. Müflâh b. Hilâl el-Mehrî	Ebû'l-Haccâc	Mısır	İbn Ebî Rişdîn
40	Sa'd b. İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf	Ebû İshâk, Ebû İbrâhîm	Medine	
41	Saîd b.el-Hakem b. Muhammed b. Sâlim b. Ebî Meryem	Ebû Muhammed	Mısır	İbn Ebî Meryem

42	Süfyân b. Saîd b. Mesrûk b. Hamza b. Habîb b. Mevhibe b. Nasr b. Sa'lebe b. Melkân b. es-Sevr	Ebû Abdullah	Kufe	
43	Süfyân b. Uyeyne b. Meymûn	Ebû Muhammed	Mekke	İbn Uyeyne, İbn Ebî Umrân
44	Vekî' b. el-Cerrâh b. Melîh b. Adî b. Feres b. Cümçüme b. Süfyân b. Amr b. el-Hâris b. Amr	Ebû Süfyân	Kufe	
45	Yahyâ b. Abdî'l-Hamîd b. Abdurrahman b. Meymûn b. Abdurrahman	Ebû Zekeriyâ	Kufe	
46	Yahyâ b. Mütevekkil	Ebübekr	Basra	
47	Ya'kub b. İshâk b. İbrâhîm b. Yezîd	Ebû A'vâne	Nîsâbur	El-Hâfîz
48	Yezîd b. Zürey' b. Yezîd	Ebû Muâviye	Basra	
49	Zeyd b. el-Hubâb b. er-Reyyân	Ebû'l Hüseyin	Horasan	

Terâcim kitapları Endülüslülerin Muâviye b. Sâlih'ten hadis alma isteklerini vurgulamalarına rağmen onun talebelerinden pek fazla bahsetmemektedir.¹⁴¹ Bunun sebebi Endülüslülerin hicri 2. asırda ilmî rivâyetlerin güvenilirliğine önem vermemeleridir. İbnü'l- Faradî, *Târîhu Ulemâ'il-Endelüs* isimli eserinde bu konuda bizi aydınlatan şu rivâyeti yapmaktadır.¹⁴²

Bana Abdülmelik b. Eymen şöyle anlattı: “ Biz Bağdat'a gittiğimiz zaman bize İbn Heyseme ve başka kişiler Muâviye b. Sâlih'in hadislerinin nasıl olduğunu sordular. Biz de: “ Ondan hiçbir şey (hadis) almadık” dedik. Sonra Endülüs'e geldiğimizde ondan rivâyet eden şeyhler ölmüştü.”

2.3.Rivâyetlerinin Kütüb-i Tis'a'daki Bölümlere Dağılımı

Toplam rivâyet sayısı 104'tür. Tekrarsız olarak 78 rivâyeti bulunmaktadır. Muâviye b. Sâlih rivâyet yönü ağır basan bir âlimdir. O yalnızca Yahyâ b. Saîd el-Kattân (198/813) tarafından cerh edilmiş ancak çoğunluk tarafından ta'dil edilmiştir. Cerh ve Ta'dil konusunda âlimlerin Muâviye b. Sâlih ile ilgili söyledikleri şu şekildedir:

¹⁴¹ Ebû'l-Velîd Abdullah b. Muhammed b. Yûsuf el-Kurtubî el-Ezdî, *Târîhu Ulemâ'il-Endelüs*, nşr. Rûhiyye Abdurrahman es-Süyûfî (Beyrut: Dârü'l- Kütübi'l-İlmiyye , 1997), 138-140; Humeydî, *Cezvetül Muktebis*, 500-504.

¹⁴² İbnü'l Faradî, *Târîhu Ulemâ'il-Endelüs*,140.

Ebû Ahmed Abdullah b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî (365/976) : “Onun hadisinde bir sakınca görmüyorum. Benim nazarımda sadûktur. Ancak bazı hadislerde aşırıya kaçmıştır.”¹⁴³

Ebû İshak el-Fezârî (188/804):”Rivâyet ehlinden idi.”¹⁴⁴

Ebû Hâtîm er-Râzî (277/890): Hadislerini “*Sâlihu’l Hadis*” ve “*Hasenü’l Hadis*” diye değerlendirmiştir. “Hadisi yazılır” demiştir.¹⁴⁵

el-Büstî(354/965): “Sikâ” olduğunu zikretmiştir.¹⁴⁶

Ahmed b. Hanbel (241/855), Ebû Zür’a er-Râzî (264/878), Ahmed b. Şuayb en-Nesâî (303/915) ve Ahmed b. Sâlih el-Cîlî (565/1170) “sikâ” olarak değerlendirmişlerdir.¹⁴⁷

İbn Hacer el-Askalânî (852/1449) Muâviye b. Sâlih’i “Yanlışı çok olan bir sadûktur.” diye değerlendirmiştir.¹⁴⁸ İbn Hacer el-Askalânî (852/1449) *Tehzîbü’l Kemâl* isimli eseri üzerinde bir çalışma yaparak sadece ravinin adını, güvenilirlik derecesini, hangi tabakadan olduğunu yazarak ihtisar yapmış ve bu kitaba “*Takrîbü’t Tehzîb*” adını vermiştir. Bu eser üzerinde Beşşâr Avvad Ma’ruf ile Şuayb el-Arnâvûd *Tahrîru Takrîbi’t Tehzîb* isimli çalışma yapmışlardır. Bu eserde Muâviye b. Sâlih ile ilgili değerlendirme şu şekilde yapılmıştır:

“Hadis imamları O’nu tevsik etmiştir. Onun tercemesi hakkında yapılan araştırmalar ortaya koyuyor ki, onu sadece Yahya b. Maîn zayıf saymıştır. Yahya b. Maîn bu konuda son derece inatçıdır.”¹⁴⁹

Zehebî (748/1348)¹⁵⁰ ve Abdurrahman b. Yusuf b. Hiraş (283/896)¹⁵¹ “Sadûktur ve imamdır.” demişlerdir.

¹⁴³ İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 142.

¹⁴⁴ Zehebî, *Siyer*, 7: 160; Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 28: 191.

¹⁴⁵ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 28: 190.

¹⁴⁶ Zehebî, *Siyer*, 7: 161.

¹⁴⁷ Zehebî, *Siyer*, 7: 161.

¹⁴⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 10: 189.

¹⁴⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbü’t-Tehzîb ve mea’hu Tahrîru Takrîbi’t Tehzîb*, thk. Şuayb el-Arnâvûd ve Beşşâr Avvad Ma’ruf (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 2011), 3: 394.

¹⁵⁰ Zehebî, *Siyer*, 7: 160-161.

¹⁵¹ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 28: 192.

Abdurrahman b. Mehdî (198/813)¹⁵², Muhammed b. İsmail el Buhârî (256/870)¹⁵³ ve Muhammed b. Sa'd Kâtibü'l- Vâkıdî (230/845)¹⁵⁴ “Sikâdır.” diye değerlendirmişlerdir.

Muhammed b. Ammâr el-Mevsîlî (142/759): “İnsanlar ondan rivâyet etmiştir. Hadisleri hakkında olumsuz herhangi bir şey ileri sürülmemiştir.”¹⁵⁵

Yahyâ b. Saîd el-Kattân (198/813): “O zamanda O’ndan hadis almazdık.” Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Muâviye b. Sâlih’ten memnun (razı) olmamıştır.¹⁵⁶

Yahyâ b. Maîn (233/848): Ebubekir b. Hayseme, Yahyâ b. Maîn’in şöyle dediğini söylemektedir: “ Bir defasında O’ndan razı olmadı. Başka bir defasında ‘Sâlih’ dedi.”¹⁵⁷

2.3.1.Rivâyetlerinin *Sahîh-i Müslim*’deki Dağılımı

Tablo 3:
Rivâyetlerinin *Sahîh-i Müslim*’deki Dağılımı

Rivâyetlerin Konuları	Rivâyet Sayısı
Tahâret	2
Hayız	2
Namaz	1
Mesâcid	1
Cenâiz	3
Zekât	1
Oruç	1
Sayd	3
Kurbanlar	1
Selâm	1
İyilik-Sıla ve Âdâb	1
Toplam	17

¹⁵² Zehebî, *Siyer*, 7: 161.

¹⁵³ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 28: 190.

¹⁵⁴ Zehebî, *Siyer*, 7: 161.

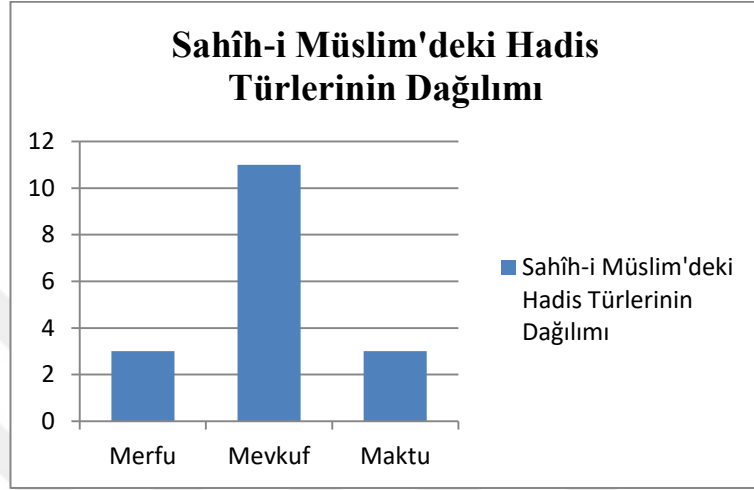
¹⁵⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 28: 192.

¹⁵⁶ Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Maîn b. Avn el-Mürri el-Bağdâdî, *Târîh - Rivâyetü Abbas b. Muhammed ed-Dûrî*, thk. Muhammed Nürseyf (Mekke: İhyâü't-Türâsî'l İslâmî, 1979) ; 3: 92; Abdalbâri b. Hammâd b. Muhammed el-Ensârî, *el-Ehâdisu'l Hisâni'l Garâib fî Câmi'i' el-İmâm et- Tirmizî* (Doktora Tezi, Medine İslâm Üniversitesi, 2002) , 690; Zehebî, *Siyer*, 7: 162.

¹⁵⁷ Zehebî, *Siyer*, 7: 162; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 28: 189-190.

Muâviye b. Sâlih'in *Sahîh-i Müslim*'deki rivâyetlerinin sayısı 17'dir. Rivâyetlerin dağılımı; cenâiz ve sayd bahislerinde üçer, tahâret ve hayız bahislerinde ikişer, birr - sıla ve âdâb, namaz, mesâcid, zekât, oruç, kurbanlar ve selâm bahislerinde birer rivâyet şeklindedir.

Şekil 1:
Sahîh-i Müslim'deki Hadis Türlerinin Dağılımı

Konu başlıklarındaki rivâyetlerin zincirleri şu şekillerde intikal etmektedir:

Tahâret Bölümü:

- ۱- مُجَدِّدُ بْنُ حَاتِمٍ بْنِ مَيْمُونٍ ← عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ ← معاوية بن صالح ← ربيعة (يعني ابن يزيد) ← أبو إدريس الخولاني
عقبة بن عامر ← ح ← أبو عثمان ← جبير بن نفير ← عقبة بن عامر¹⁵⁸
- ۲- أبو بكر بن أبو شيبة ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد ← أبو إدريس الخولاني ← أبو عثمان
← جبير بن نفير بن مالك الحضرم ← عقبة بن عامر الجهني¹⁵⁹

Hayız Bölümü:

- ۳- قتيبة بن سعيد ← ليث ← معاوية بن صالح ← عبدالله بن أبو قيس ← عائشة¹⁶⁰
- ۴- زهير بن حرب ← عبدالرحمن بن مهدي ← ح ← هارون بن سعيد الأيلي ← ابن وهب ← معاوية بن صالح¹⁶¹

¹⁵⁸ Müslim, "Tahâret", 234.

¹⁵⁹ Müslim, "Tahâret", 234.

¹⁶⁰ Müslim, "Hayız", 307.

¹⁶¹ Müslim, "Hayız", 307.

Namaz Bölümü:

٥- مُجَدِّدُ بْنُ حَاتِمٍ ← عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ ← معاوية بن صالح ← ربيعة ← قَزْعَةُ¹⁶²

Mesâcid Bölümü:

٦- مُجَدِّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُرَادِيِّ ← عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَهَبٍ ← معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد ← أَبُو إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيُّ ← أَبُو الدَّرْدَاءِ¹⁶³

Cenâiz Bölümü:

٧- أَبُو بَكْرُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ← عَبْدِ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ ← ح ← أَبُو الطَّاهِرِ ← عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَهَبٍ ← معاوية بن صالح ← ح

← أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدُّورَقِيِّ ← عَبْدِ الصَّمَدِ ← عَبْدِ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) ← يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ¹⁶⁴

٨- هَارُونُ بْنُ سَعِيدِ الْأَيْلِيِّ ← ابْنُ وَهَبٍ ← معاوية بن صالح ← حَبِيبُ بْنُ عُبَيْدٍ ← جَبْرِ بْنُ نَفِيرٍ ← عَوْفُ بْنُ

مَالِكٍ¹⁶⁵

٩- إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ← عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ ← معاوية بن صالح ← ابْنُ وَهَبٍ¹⁶⁶

Zekât Bölümü:

١٠- أَبُو بَكْرُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ← زَيْدُ بْنُ الْحَبَابِ ← معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد الدمشقي ← عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ

الْيَحْصِيِّ¹⁶⁷

Oruç Bölümü:

١١- مُجَدِّدُ بْنُ حَاتِمٍ ← عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ ← معاوية بن صالح ← ربيعة ← قَزْعَةُ¹⁶⁸

Sayd Bölümü:

١٢- مُجَدِّدُ بْنُ مَهْرَانَ الرَّازِيِّ ← أَبُو عَبْدِ اللَّهِ حَمَادُ بْنُ خَالِدٍ الْخِطَّابِ ← معاوية بن صالح ← عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنُ جَبْرِ

أَبِيهِ ← أَبُو ثَعْلَبَةَ ← النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ¹⁶⁹

¹⁶² Müslim, “Salât”, 454.

¹⁶³ Müslim, “Mesâcid”, 542. Bu hadisi, Ebû Hureyre hadisi olarak Buhari “Namaz, Tefsir, Ehâdisü'l - Enbiyâ ve Sıfat-ı İblîs bahislerinde yer vermiştir. Nesâî ise “Tefsir” bahsinde tahrîc etmiştir.

¹⁶⁴ Müslim, “Cenâiz”, 935. Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî “Cenâiz” konusunda muhtelif ravilerden tahrîc etmişlerdir.

¹⁶⁵ Müslim, “Cenâiz”, 963.

¹⁶⁶ Müslim, “Cenâiz”, 963.

¹⁶⁷ Müslim, “Zekât”, 1037.

¹⁶⁸ Müslim, “Sıyâm”, 1120.

١٣- مُجَدِّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلْفٍ ← مَعْنُ بْنُ عِيسَى ← مَعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ ← عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جَبْرِ بْنِ نَفِيرٍ ← أَبِيهِ ← أَبُو ثَعْلَبَةَ ← النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ¹⁷⁰

١٤- مُجَدِّدُ بْنُ حَاتِمٍ ← عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ ← مَعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ ← الْعَلَاءُ ← مَكْحُولٌ ← أَبُو ثَعْلَبَةَ الْحَشَنِيّ ← النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ¹⁷¹

Kurbanlar Bölümü:

١٥- زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ ← مَعْنُ بْنُ عِيسَى ← مَعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ ← أَبُو الزَّاهِرِيَّةِ ← جَبْرِ بْنُ نَفِيرٍ ← ثَوْبَانُ¹⁷²

Selâm Bölümü:

١٦- أَبُو الطَّاهِرِ ← ابْنُ وَهْبٍ ← مَعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ ← عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جَبْرِ ← أَبِيهِ ← عَوْفُ بْنُ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ¹⁷³

Birr - Sıla ve Âdâb Bölümü:

١٧- مُجَدِّدُ بْنُ حَاتِمٍ بْنِ مَيْمُونٍ ← ابْنُ مَهْدِيٍّ ← مَعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ ← عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جَبْرِ بْنِ نَفِيرٍ ← أَبِيهِ ← النَّوَاسُ بْنُ سَمْعَانَ الْأَنْصَارِيَّ¹⁷⁴

¹⁶⁹ Müslim, “Sayd”, 1931.

¹⁷⁰ Müslim, “Sayd”, 1931.

¹⁷¹ Müslim, “Sayd”, 1931.

¹⁷² Müslim, “Edâhi”, 1975. Bu hadis Ebubekir b. Ebî Şeybe ve İbn-i Râfi'den de rivâyet edilmiştir. Bu iki ravi de Muâviye b. Sâlih'ten bu isnad ile rivâyette bulunmuşlardır.

¹⁷³ Müslim, “Selâm”, 2200.

¹⁷⁴ Müslim, “Birr, Sıla ve Âdâb”, 2553.

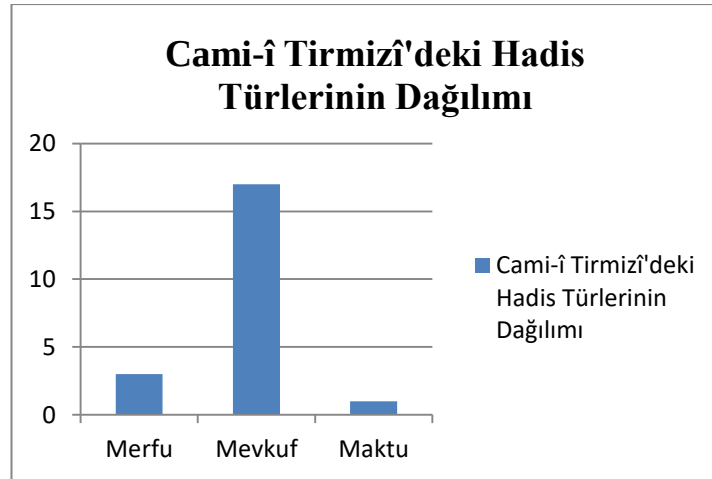
2.3.2.Rivâyetlerinin Cami-î Tirmizî'deki Dağılımı

Tablo 4:
Rivâyetlerinin Cami-î Tirmizî'deki Dağılımı

Rivâyetlerin Konuları	Rivâyet Sayısı
Tahâret	1
Hayız	1
Namaz	2
Sefer	1
Cenâiz	1
Fedâilul-Cihâd	1
Et'ime	1
Zühd	3
İlim	2
Fedâilul- Kur'an	1
Duâlar	4
Menâkıb	3
Toplam	21

Muâviye b. Sâlih'in Cami-î Tirmizî'deki rivâyetlerinin sayısı 21'dir. Rivâyetlerin dağılımı; duâlar konusunda dört, menâkıb ve zühd konularında üçer, namaz ve ilim konularında ikişer, tahâret, fedâilul- cihad, cenâiz, et'ime, hayız, fedâilul- Kurân ve sefer konularında birer rivâyet şeklindedir.

Şekil 2:
Cami-î Tirmizî'deki Hadis Türlerinin Dağılımı

Tahâret Bölümü:

۱-جعفر بن مُجَدِّد بن عمران الثعلبي الكوفي ← زيد بن حباب ← معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد الدمشقي ← أبو إدريس الخولاني و أبو عثمان ← عمر بن الخطاب¹⁷⁵

Hayız Bölümü:

۲-عباس العنبري ← مُجَدِّد بن عبد الأعلى ← عبد الرحمن بن مهدي ← معاوية بن صالح ← العلاء بن الحرث ← حرام بن معاوية ← عمه عبد الله بن سعد¹⁷⁶

Namaz Bölümü:

۳-معاوية بن صالح ← السفر بن نسير ← يزيد بن شريح ← أمامة ← النبي صلى الله عليه و سلم¹⁷⁷

۴- قتيبة ← الليث ← معاوية بن صالح ← عبد الله بن أبي قيس¹⁷⁸

Sefer Bölümü:

۵-موسى بن عبد الرحمن [الكندي] الكوفي ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← سليم بن عامر ← أبو أمامة¹⁷⁹

Cenâiz Bölümü:

۶-مُجَدِّد بن بشار ← عبد الرحمن بن مهدي ← معاوية بن صالح ← عبد الرحمن بن جبير بن نفير ← أبيه ← عوف بن مالك¹⁸⁰

Fedâilul- Cihad Bölümü:

۷-مُجَدِّد بن رافع ← زيد بن حباب ← معاوية بن صالح ← كثير بن الحارث ← القاسم أبي عبد الرحمن ← عدي بن حاتم الطائي¹⁸¹

¹⁷⁵ Tirmizi, "Tahâret", 41. Ebû İsâ (Tirmîzî): "Abdullah b. Sâlih ve bazı âlimler bu hadisi; Muâviye b. Sâlih, Rabia b. Yezîd, Ebû İdris, Ukbe b. Âmir, Rebia, Ebû Osman, Cübeyr b. Nüfeyr ve Ömer'den rivâyet etmişlerdir. Hadisin senedinde karışıklık vardır." şeklinde değerlendime yapmıştır. Avvâd, 1996: 99-100.

¹⁷⁶ Tirmizi, "Hayız", 100. Tirmîzî, aynı konuda Hz.Âişe ve Enes tarikiyle gelen rivâyetlerin mevcut olduğunu ve Abdullah b. Sa'd'ın hadisinin "hasen garib" olduğu bilgisini vermektedir.

¹⁷⁷ Tirmizi, "Salât", 265. Tirmîzî: "Sevbân hadisi 'hasen'dir ve Muâviye b. Sâlih, Sefer b. Nuseyr, Yezîd b. Şüreyh ve Ebû Ümâme tarikiyle de rivâyet edilmiştir. Ayrıca Yezîd b. Şüreyh ve Ebû Hüreyre yoluyla da rivâyet edilmiştir. Yezîd b. Şüreyh'in, Ebû Hayy'dan aktardığı rivâyet sened yönünden daha sağlam ve meşhurdur." şeklinde değerlendirme yapmıştır. Beşşâr Avvâd Ma'ruf, el-Câmi'ul-Kebîr (Beyrut: Dârül-Garb el-İslâmî, 1996), 1: 384-385.

¹⁷⁸ Tirmizi, "Salât", 330. Ebû İsâ'ya göre "hasen sahih garib"tir.

¹⁷⁹ Tirmizi, "Sefer", 434. Ebû İsâ'ya göre "hasen sahih"tir.

¹⁸⁰ Tirmizi, "Cenâiz", 38. Ebû İsâ'ya göre "hasen sahih"tir.

Et'ime Bölümü:

۸- قتیبہ بن سعید ← الليث ← معاوية بن صالح ← أبي طالوت¹⁸²

Zühd Bölümü:

۹- أبو كريب ← زيد بن حباب ← معاوية بن صالح ← عمرو بن قيس ← عبد الله بن بسر¹⁸³

۱۰- أحمد بن منيع ← الحسن بن سوار ← ليث بن سعد ← معاوية بن صالح ← عبد الرحمن بن جبیر بن نفیر ← أبيه ←

كعب بن عياض¹⁸⁴

۱۱- موسى بن عبد الرحمن الكندي الكوفي ← زيد بن حباب ← معاوية بن صالح ← عبد الرحمن بن جبیر بن نفیر الحضرمي ←

أبيه ← النواس بن سميان¹⁸⁵

İlim Bölümü:

۱۲- عبد الله بن عبد الرحمن ← عبد الله بن صالح ← معاوية بن صالح ← عبد الرحمن بن جبیر بن نفیر ← أبيه جبیر بن نفیر

← أبو الدرداء¹⁸⁶

۱۳- محمد بن بشار ← عبد الرحمن بن مهدي ← معاوية بن صالح ← الحسن بن جابر اللخمي ← المقدم بن معد يكرب¹⁸⁷

Fedâil-ül Kur'an Bölümü:

۱۴- عبد الله بن أبو قيس ← معاوية بن صالح ← الليث ← قتیبہ¹⁸⁸

Dualar Bölümü:

۱۵- أبو كريب ← زيد بن حباب ← معاوية بن صالح ← عمرو بن قيس ← عبد الله بن بسر¹⁸⁹

۱۶- معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد ← أبو إدريس الخولاني ← أبو أمامة ← رسول الله صلى الله عليه و سلم¹⁹⁰

¹⁸¹ Tirmizi, “Fedâilul- Cihad”, 5. Tirmizî, Muâviye b. Sâlih tarikiyle gelen rivâyeti “mürsel” olarak değerlendirmiştir.

¹⁸² Tirmizi, “Et’ime”, 42. Ebû İsâ’ya göre “hasen garib”tir.

¹⁸³ Tirmizi, “Zühd”, 21. Ebû İsâ’ya göre “hasen garib”tir.

¹⁸⁴ Tirmizi, “Zühd”, 26. Ebû İsâ’ya göre “hasen garib”tir ve bu hadis yalnızca Muâviye b. Sâlih tarafından rivâyet edilmiştir.

¹⁸⁵ Tirmizi, “Zühd”, 52. Ebû İsâ’ya göre “hasen sahih”tir. Nevvâs b. Sem’an’dan bu hadisin benzeri aktarılmıştır. İki rivâyet arasındaki farklılık Muâviye b. Sâlih’ten aktarılan rivâyetle: “*Rasûlullah’a (s.a.v.) sordum.*” ifadesi geçmektedir.

¹⁸⁶ Tirmizi, “İlim”, 5. Ebû İsâ’ya göre “hasen garib”tir.

¹⁸⁷ Tirmizi, “İlim”, 10. Ebû İsâ’ya göre “hasen garib”tir.

¹⁸⁸ Tirmizi, “Fedâil-ül Kurân”, 23. Ebû İsâ’ya göre “hasen garib”tir.

¹⁸⁹ Tirmizi, “Dua”, 4. Ebû İsâ’ya göre “garib”tir.

¹⁹⁰ Tirmizi, “Dua”, 102. Ebû İsâ, Ebû İdris’in, Bilâl’den rivâyet ettiği hadisin daha sahih olduğunu söylemektedir.

١٧- مُحَمَّد بن إِسْمَاعِيل ← عبد الله بن صالح ← معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد ← أبو إدريس الخولاني ← أبو أمانة
← رسول الله صلى الله عليه و سلم¹⁹¹

١٨- عبد الله بن عبد الرحمن ← إسحق بن عيسى ← مقن ← معاوية بن صالح ← ضمرة بن حبيب ← أبو أمانة¹⁹²

Menâkıb Bölümü:

١٩- محمود بن غيلان ← حجين بن المثنى ← الليث بن سعد ← معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد ← عبد الملك بن عامر
← النعمان بن بشير ← عائشة¹⁹³

٢٠- يزيد بن عميرة ← إدريس الخولاني ← ربيعة بن يزيد ← معاوية بن صالح ← الليث ← قتيبة¹⁹⁴

٢١- أحمد بن منيع ← زيد بن حباب ← معاوية بن صالح ← أبو مريم الأنصاري ← أبو هريرة¹⁹⁵

2.3.3. Rivâyetlerinin *Sünen-i Ebû Dâvud*'daki Dağılımı

Tablo 5:
Rivâyetlerinin *Sünen-i Ebû Dâvud*'daki Dağılımı

Rivâyetlerin Konuları	Rivâyet Sayısı
Tahâret	2
Namaz	8
Oruç	3
Cihad	3
Kurbanlar	2
Ferâiz	1
İcâre	1
Eşribe	1
Fiten ve Melâhim	2
Edeb	1
Toplam	24

¹⁹¹ Tirmizi, “Dua”, 102.

¹⁹² Tirmizi, “Dua”, 119. Ebû İsa'ya göre “sahih garib”tir.

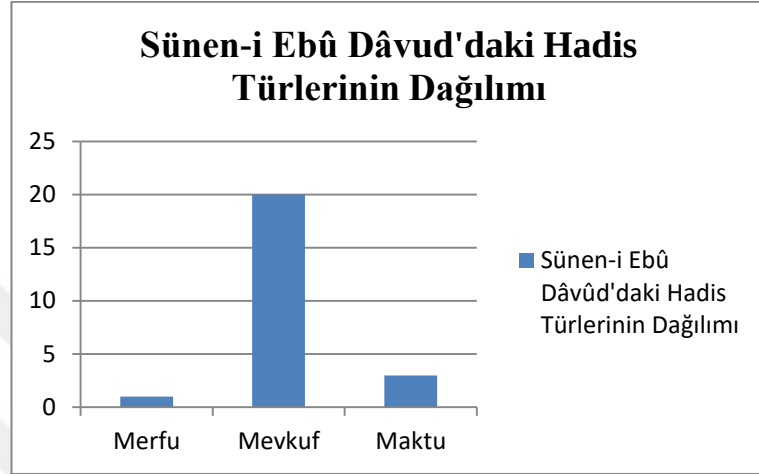
¹⁹³ Tirmizi, “Menâkıb”, 19. Ebû İsa'ya göre bu hadis biraz uzuncadır ve “hasen garib”tir.

¹⁹⁴ Tirmizi, “Menâkıb”, 37. Ebû İsa'ya göre “hasen sahih garib”tir.

¹⁹⁵ Tirmizi, “Menâkıb”, 72. Abdurrahman b. Mehdî aracılığıyla Muhammed b. Beşşâr; bu hadisin bir benzerini Muâviye b. Sâlih'ten, Ebû Meryem el Ensarî'den ve Ebû Hüreyre'den rivâyet etmişlerdir. Zeyd b. Hubâb'ın rivâyetine göre bu rivâyetin daha sağlam olduğu belirtilmektedir.

Muâviye b. Sâlih'in *Sünen-i Ebû Dâvud*'daki rivâyetlerinin sayısı 24'tür. Rivâyetlerin dağılımı; namaz konusunda sekiz, oruç ve cihad bahislerinde üçer, tahâret, kurbanlar ve fiten ve melâhim konularında ikişer, ferâiz, eşribe, edeb ve icâre bahislerinde birer tanedir.

Şekil 3:
Sünen-i Ebû Dâvud'daki Hadis Türlerinin Dağılımı

Tahâret Bölümü:

- ۱- أحمد بن عمرو بن السرح و محمد بن سلمة المرادي ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← أبو مریم ← أبو هريرة¹⁹⁶
- ۲- أحمد بن صالح ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← عبد العزيز بن مسلم ← أبو معقل ← أنس بن مالك¹⁹⁷

Namaz Bölümü:

- ۳- أحمد بن صالح ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← العلاء بن الحارث ← مكحول ← أبو هريرة¹⁹⁸
- ۴- عيسى بن إبراهيم الغافقي ← ابن وهب ← ح ← قتيبة بن سعيد ← الليث ← ابن وهب ← معاوية بن صالح
- ← كثير بن مرة ← عبد الله بن عمر ← رسول الله صلى الله عليه و سلم¹⁹⁹
- ۵- محمد بن رافع ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← أزهر بن سعيد الحرازي ← عاصم بن حميد²⁰⁰

¹⁹⁶ Ebû Dâvud, "Tahâret", 49.

¹⁹⁷ Ebû Dâvud, "Tahâret", 57. Ebû Dâvud: "Haccâc b. Haccâc ve Ebu'l Melih er-Rakî, el-Velid b. Zevrân'dan hadîs rivâyet etmişlerdir." demiştir. Ebû Dâvud'un el-Velid b. Zevran'dan, Ebu'l Melih ve Haccac'ın hadîs rivâyet ettiğini söylemesinin amacı el-Velid ile ilgili olarak itimat edilemeyen ve tanınmayan biri olduğuna yönelik söylentileri reddetmek istemesidir. İbn Kayyim *Tehzîb* adlı eserinde bu dedikoduları reddetmiştir. Yeniell ve Kayapınar, 1987: 260-261.

¹⁹⁸ Ebû Dâvud, "Salât", 63.

¹⁹⁹ Ebû Dâvud, "Salât", 93. Ebû Dâvud "Ebû Şecere'nin Kesîr b. Mürre" olduğunu söylemektedir.

٦- أحمد بن صالح ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← عمرو بن قيس ← عاصم بن حميد ← عوف بن مالك الأشجعي²⁰¹

٧- عثمان بن أبي شيبة ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد ← أبو إدريس الخولاني ← جبير بن نفير
الحضرمي ← عقبة بن عامر الجهني²⁰²

٨- هارون بن معروف ← بشر بن السري ← معاوية بن صالح ← أبو الزاهرية²⁰³

٩- أحمد بن صالح و محمد بن سلمة المرادي ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← عبد الله بن أبو قيس ← عائشة²⁰⁴

قتيبة بن سعيد ← أبيث بن سعد ← معاوية بن صالح ← عبد الله بن أبو قيس²⁰⁵

-١٠-

Oruç Bölümü:

١١- أحمد بن حنبل ← عبد الرحمن بن مهدي ← معاوية بن صالح ← عبد الله بن أبو قيس ← عائشة²⁰⁶

١٢- عمرو بن محمد الناقد ← حماد بن خالد الخياط ← معاوية بن صالح ← يونس بن سيف ← الحارث بن أبي رهم (أبو رهم
اسمه احزاب بن اسيد السمعي) ← العرياض بن سارية²⁰⁷

١٣- أحمد بن حنبل ← عبد الرحمن بن مهدي ← معاوية بن صالح ← عبد الله بن أبي قيس ← عائشة²⁰⁸

Cihad Bölümü:

١٤- أحمد بن صالح ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← العلاء بن الحارث ← مكحول ← ابو هريرة²⁰⁹

١٥- أحمد بن صالح ← أسد بن موسى ← معاوية بن صالح ← ضمرة ← ابن زغب الإيادي ← عبد الله بن حوالة

الأزدي²¹⁰

²⁰⁰ Ebû Dâvud, “Salât”, 118- 119. Bu hadisi Ebû Dâvûd, Rabiatu'l-Cureşî vasıtasıyla Hâlid b. Ma'dân'ın Hz. Âişe'den rivâyet ettiğini belirtmektedir.

²⁰¹ Ebû Dâvud, “Salât”, 146-147.

²⁰² Ebû Dâvud, “Salât”, 157-158.

²⁰³ Ebû Dâvud, “Salât”, 230-232.

²⁰⁴ Ebû Dâvud, “Salât”, 26. Ebû Davud, Ahmed b. Sâlih'in hadise ilâve olarak şunları koyduğunu belirtmektedir: “Abdullah b. Kays dedi ki: (Hz.Âişe) Hz.Peygamber ‘Sabah namazından önceki iki rekâtla vitr yapmazdı’ dedi. Ben de: ‘Vitr yapmazdı ne demektir?’ dedim. ‘Yani bunu terk etmezdi.’ diye cevap verdi.” Ahmed b. Sâlih, ayrıca; “altı rekât ile birlikte üç rekât (kılar)ı” sözlerini de rivâyet etmemiştir.

²⁰⁵ Ebû Dâvud, “Salât”, 8. Ebû Dâvud, Hz.Âişe'nin “bazen gusleder de uyur” sözüyle “cünüb olunca” demek istediğini Kuteybe'nin değil, bir başkasının söylediğini belirtmektedir.

²⁰⁶ Ebû Dâvud, “Sıyâm”, 6.

²⁰⁷ Ebû Dâvud, “Sıyâm”, 16.

²⁰⁸ Ebû Dâvud, “Sıyâm”, 57.

²⁰⁹ Ebû Dâvud, “Cihad”, 33.

²¹⁰ Ebû Dâvud, “Cihad”, 35. Ebû Dâvud, Abdullah b. Havâle'nin Humuslu olduğunu söylemiştir.

١٦- عبيد الله بن عمر بن ميسرة الجشمي ← عبد الرحمن بن مهدي ← معاوية بن صالح ← العلاء بن الحارث ← مكحول
ابن جارية ← حبيب بن مسلمة²¹¹

Kurbanlar Bölümü:

١٧- عبد الله بن محمد النفيلي ← حماد بن خالد الخياط ← معاوية بن صالح ← أبو الزاهرية ← جبير بن نفير
ثوبان²¹²

١٨- يحيى بن معين ← حماد بن خالد الخياط ← معاوية بن صالح ← عبد الرحمن بن جبير بن نفير ← أبيه ← أبو ثعلبة
الخثني²¹³

Ferâiz Bölümü:

سليمان بن حرب ← حماد ← بديل (يعني ابن ميسرة) ← علي بن أبو طلحة ← راشد بن سعد ← أبو عامر الهوزني
المقدام الكندي²¹⁴

١٩- معاوية بن صالح ← الزبيدي ← راشد بن سعد ← المقدم²¹⁵

İcâre Bölümü:

٢٠- أحمد بن صالح ← عبد الله بن وهب ← معاوية بن صالح ← عبد الوهاب بن بخت ← أبو الزناد ← الأعرج ← أبو
هريرة²¹⁶

Eşribe Bölümü:

٢١- أحمد بن حنبل ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← حاتم بن حريث ← مالك بن أبي مريم²¹⁷

²¹¹ Ebû Dâvud, “Cihad”, 146.

²¹² Ebû Dâvud, “Edâhi”, 10-11.

²¹³ Ebû Dâvud, “Edâhi”, 24-25.

²¹⁴ Ebû Dâvud, “Ferâiz”, 8. Ebû Dâvud bu hadisin tarikinin; Zübeydî, Râşid b. Sa'd', İbn Âiz ve Mikdam şeklinde olduğunu söylemektedir. Ebû Dâvud, Muâviye b. Sâlih'in bu hadisi Râşid'den (Raşid ise) “Mikdam'ı şöyle derken işittim” diyerek İbn Âiz'i atlayıp rivâyet ettiğini dile getirmektedir. Muâviye b. Sâlih bu senedde yer almamaktadır. Bu hadisin devamında şahit olarak sunulmuştur.

²¹⁵ Ebû Dâvud, “Ferâiz”, 8. Muâviye b. Sâlih hadis metnine şahit olarak bu senedle sunulmuştur.

²¹⁶ Ebû Dâvud, “İcâre”, 64.

²¹⁷ Ebû Dâvud, “Eşribe”, 6.

Fiten ve Melâhim Bölümü:

۲۲-إبراهيم بن الحسن المصيصي ← حجاج (يعني ابن مُجَدِّ) ← الليث بن سعد ← معاوية بن صالح ← عبد الرحمن بن جبیر ← أبيه ← المقداد بن الأسود²¹⁸

۲۳-موسى بن سهل ← حجاج بن إبراهيم ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← عبد الرحمن بن جبیر ← أبيه ← أبو ثعلبة الخشني²¹⁹

Edeb Bölümü:

۲۴-أحمد بن سعيد الهمداني ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← أبو موسى ← أبو مریم ← أبو هريرة²²⁰

2.3.4.Rivâyetlerinin *Sünen-i Nesâi*'deki Dağılımı

Tablo 6:
Rivâyetlerinin *Sünen-i Nesâi*'deki Dağılımı

Rivâyetlerin Konuları	Rivâyet Sayısı
Tahâret	4
Gusûl ve Teyemmüm	1
Namaz	10
Cenâiz	3
Oruç	2
Zekât	1
Hacc	1
Kan Dökmenin Haramlığı	1
İcâre	1
İstiâze	3
Eşribe	1
Toplam	28

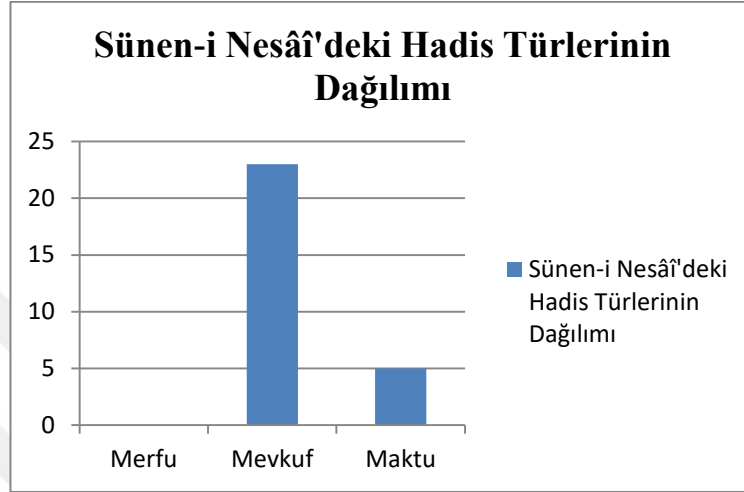
²¹⁸ Ebû Dâvud, “*Fiten ve Melâhim*”, 2.

²¹⁹ Ebû Dâvud, “*Fiten ve Melâhim*”, 18.

²²⁰ Ebû Dâvud, “*Edeb*”, 134-135. Ebû Dâvud, bu hadisi Muâviye b. Sâlih'in Rasûlullah'tan naklen, Abdulvehhâb b. Buht, Ebu'z-Zinad, el-A'rac, ve Ebû Hureyre zinciriyle rivâyet ettiğini söylemektedir.

Muâviye b. Sâlih'in *Sünen-i Nesâi*'deki rivâyetlerinin sayısı 28'dir. Rivâyetlerin dağılımı; namaz konusunda on, tahâret konusunda dört, istiâze ve cenâiz konularında üçer, oruç bahsinde iki, gusûl ve teyemmüm, kan dökmenin haramlığı, zekât, hacc, icâre ve eşribe konularında birer rivâyettir.

Şekil 4:
Sünen-i Nesâi'deki Hadis Türlerinin Dağılımı

Tahâret Bölümü:

- ۱- هارون بن عبد الله ← معن ← معاوية بن صالح ← حبيب بن عبيد ← جبير بن نفير ← عوف بن مالك²²¹
- ۲- عمرو بن منصور ← آدم بن أبي إياس ← الليث بن سعد ← معاوية بن صالح ← أبو يحيى سليم بن عامر وضمرة بن حبيب وأبو طلحة نعيم بن زياد ← أبو أمامة الباهلي ← عمرو بن عبسة²²²
- ۳- محمد بن علي بن حرب المروزي ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد ← أبو إدريس الخولاني وأبو عثمان ← عقبة بن عامر الجهني ← عمر بن الخطاب²²³
- ۴- موسى بن عبد الرحمن المسروقي ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد الدمشقي ← أبو إدريس الخولاني وأبو عثمان ← جبير بن نفير الحضرمي ← عقبة بن عامر الجهني²²⁴

Gusûl ve Teyemmüm Bölümü:

- ۵- شعيب بن يوسف ← عبد الرحمن بن مهدي ← معاوية بن صالح ← عبد الله بن أبو قيس²²⁵

²²¹ Nesâi, "Tahâret", 50.

²²² Nesâi, "Tahâret", 109.

²²³ Nesâi, "Tahâret", 110.

²²⁴ Nesâi, "Tahâret", 112.

Namaz Bölümü:

- ٦- عمرو بن منصور ← آدم بن أبي إياس ← الليث بن سعد ← معاوية بن صالح ← أبو يحيى سليم بن عامر وضمرة بن حبيب وأبو طلحة نعيم بن زياد ← أبو أمامة الباهلي²²⁶ ← عمرو بن عبسة²²⁷
- ٧- عيسى بن إبراهيم بن مثنود ← عبد الله بن وهب ← معاوية بن صالح ← أبو الزاهرية ← كثير بن مرة ← عبد الله بن عمر²²⁸
- ٨- هارون بن عبد الله ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← أبو الزاهرية ← كثير بن مرة الحضرمي ← أبو الدرداء²²⁹
- ٩- موسى بن حزام الترمذي وهارون بن عبد الله واللفظ ← أبو أسامة ← سفيان ← معاوية بن صالح ← عبد الرحمن بن جبير بن نغير ← أبيه ← عقبة بن عامر²³⁰
- ١٠- هارون بن عبد الله ← الحسن بن سوار ← ليث بن سعد ← معاوية بن صالح ← عمرو بن قيس الكندي عاصم بن حميد ← عوف بن مالك²³¹
- ١١- محمد بن سلمة ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد ← أبو إدريس الخولاني ← أبو الدرداء²³²
- ١٢- وهب بن بيان ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← أبو الزاهرية ← عبد الله بن بسر²³³
- ١٣- أحمد بن سليمان ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← نعيم بن زياد أبو طلحة ← النعمان بن بشير²³⁴
- ١٤- عصمة بن الفضل ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← الأزهر بن سعيد ← عاصم بن حميد²³⁵
- ١٥- شعيب بن يوسف ← عبد الرحمن ← معاوية بن صالح ← عبد الله بن أبو قيس²³⁶

Cenâiz Bölümü:

- ١٦- يونس بن عبد الأعلى ← عبد الله بن وهب ← معاوية بن صالح ← يحيى بن سعيد ← عمرة ← عائشة²³⁷
- ١٧- هارون بن عبد الله ← معن ← معاوية بن صالح ← حبيب بن عبيد الكلاعي ← جبير بن نغير الحضرمي ← عوف بن مالك²³⁸

²²⁵ Nesâi, "Gusul ve Teyemmüm", 5.

²²⁶ Nesâi, "Mevakî", 35.

²²⁷ Nesâi, "İmâmet", 31.

²²⁸ Nesâi, "Salât", 31.

²²⁹ Nesâi, "Salât", 45.

²³⁰ Nesâi, "Salât", 73.

²³¹ Nesâi, "Sehv", 19.

²³² Nesâi, "Cuma", 20.

²³³ Nesâi, "Kıyâmu'l-Leyl ve Tedavvûn- Nehâr", 4.

²³⁴ Nesâi, "Kıyâmu Şehri Ramazân", 9.

²³⁵ Nesâi, "Keyfe'l-Kırâatü bi'l-Leyl", 23.

²³⁶ Nesâi, "Cenâiz", 14.

١٨- إبراهيم بن الحسن ← حجاج ← ليث بن سعد ← معاوية بن صالح ← صفوان بن عمرو ← راشد بن سعد²³⁸

Oruç Bölümü:

١٩- شعيب بن يوسف بصري ← عبد الرحمن ← معاوية بن صالح ← يونس بن سيف ← الحرث بن زياد ← أبو رهم
العرياض بن سارية²³⁹

٢٠- الربيع بن سليمان ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← عبد الله بن أبو قيس ← عائشة²⁴⁰

Zekât Bölümü:

٢١- محمد بن سلمة ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← بحير بن سعد ← خالد بن معدان ← كثير بن مرة ←
عقبة بن عامر²⁴¹

Hacc Bölümü:

٢٢- معاوية بن صالح ← يحيى بن معين ← حجاج ← يونس ← أبو إسحاق ← البراء²⁴²

Kan Dökmenin Haramlığı Bölümü:

٢٣- أحمد بن عمرو بن السرح ← ابن وهب ← يحيى بن أيوب و معاوية بن صالح ← يحيى بن سعيد ← سعيد بن المسيب²⁴³

İcâre Bölümü:

٢٤- إسحاق بن إبراهيم ← عبد الرحمن بن مهدي ← معاوية بن صالح ← سعيد بن هانئ ← عرياض بن سارية²⁴⁴

İstiâze Bölümü:

²³⁷ Nesâi, “Cenâiz”, 77.

²³⁸ Nesâi, “Cenâiz”, 112.

²³⁹ Nesâi, “Sıyâm”, 25.

²⁴⁰ Nesâi, “Sıyâm”, 69.

²⁴¹ Nesâi, “Zekât”, 68.

²⁴² Nesâi, “Hacc”, 49.

²⁴³ Nesâi, “Tahrîmu’d-Dem”, 8. Yalnızca Nesâi tarafından Muâviye b. Sâlih’in “Onlar şirk toplumlarına kaçıp sığındılar.” dediği rivâyet edilmiştir.

²⁴⁴ Nesâi, “Buyû’”, 64.

٢٥- موسى بن حزام الترمذي ← أبو أسامة ← سفیان ← معاوية بن صالح ← عبد الرحمن بن جبير بن نفير ← أبيه
عقبة بن عامر²⁴⁵

٢٦- أحمد بن عمرو ← ابن وهب ← معاوية بن صالح ← ابن الحارث (وهو العلاء) ← القاسم (مولى معاوية)
عقبة بن عامر²⁴⁶

٢٧- إبراهيم بن يعقوب ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← أزهر بن سعيد ← عاصم بن حميد²⁴⁷

Eşribe Bölümü:

٢٨- أحمد بن خالد ← معن ← معاوية بن صالح ← يحيى بن سعيد ← سعيد بن المسيب²⁴⁸

2.3.5. Rivâyetlerinin *Sünen-i İbn Mâce*'deki Dağılımı

Tablo 7:
Rivâyetlerinin *Sünen-i İbn Mâce*'deki Dağılımı

Rivâyetlerin Konuları	Rivâyet Sayısı
Mukaddime	2
Tahâret	3
Namaz	2
Ticaretler	1
Diyetler	1
Zebâih	1
Edeb	1
Fiten	1
Toplam	12

²⁴⁵ Nesâî, “*İstiâze*”, 51.

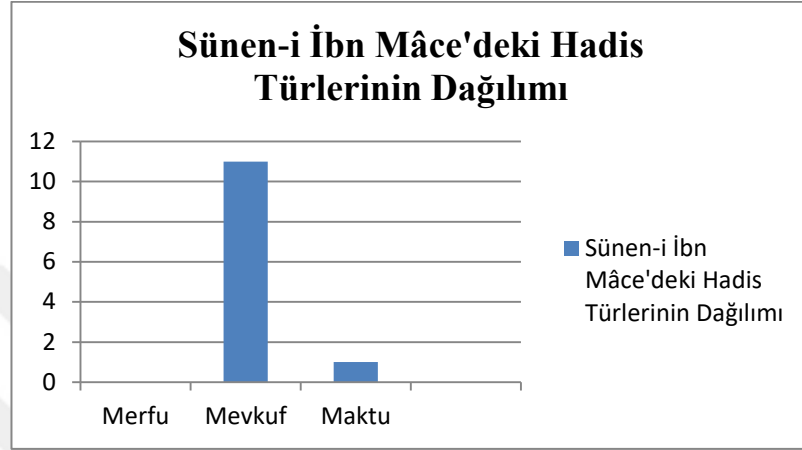
²⁴⁶ Nesâî, “*İstiâze*”, 51.

²⁴⁷ Nesâî, “*İstiâze*”, 62.

²⁴⁸ Nesâî, “*Eşribe*”, 53.

Muâviye b. Sâlih'in "Sünen-i İbn Mâce"deki rivâyetlerinin sayısı 12'dir. Rivâyetlerin dağılımı; tahâret konusunda üç, mukaddime ve namaz bahislerinde ikişer, ticaretler, diyetler, zebâih (boğazlanan hayvanlar), edeb ve fiten konularında birer rivâyet şeklindedir.

Şekil 5:
Sünen-i İbn Mâce'deki Hadis Türlerinin Dağılımı

Mukaddime:

- ۱- أبو بكر بن أبي شيبة ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← الحسن بن جابر ← المقدم بن معديكرب الكندي²⁴⁹
- ۲- يحيى بن منصور و إسحاق بن إبراهيم السواق ← عبد الرحمن بن مهدي ← معاوية بن صالح ← ضمرة بن حبيب ← عبد الرحمن بن عمرو السلمي ← العرياض بن سارية²⁵⁰

Tahâret Bölümü:

- ۳- محمود بن خالد والعباس بن الوليد الدمشقيان ← مروان بن محمد ← رشدين ← معاوية بن صالح ← راشد بن سعد
- أبو أمامة الباهلي²⁵¹
- ۴- أبو طاهر وأحمد بن عمرو بن السرح ← عبد الله بن وهب ← معاوية بن صالح ← عبد العزيز بن مسلم ← أبو معقل
- أنس بن مالك²⁵²
- ۵- بشر بن آدم ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← السفر بن نسير ← يزيد بن شريح ← أبو أمامة²⁵³

²⁴⁹ İbn Mâce, "Mukaddime", 2.

²⁵⁰ İbn Mâce, "Mukaddime", 6.

²⁵¹ İbn Mâce, "Tahâret", 76.

²⁵² İbn Mâce, "Tahâret", 89.

²⁵³ İbn Mâce "Tahâret", 114.

Namaz Bölümü:

٦- أبو بكر بن أبي شيبة ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← ربيعة بن يزيد ← قزعة²⁵⁴

٧- أبو بكر بن أبي شيبة ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← أزهر بن سعيد ← عاصم بن حميد²⁵⁵

Ticaretler Bölümü:

٨- أبو بكر بن أبي شيبة ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← سعيد بن هانيء ← العرباض بن سارية²⁵⁶

Diyetler Bölümü:

٩- أبو كريب ← رشدين بن سعد ← معاوية بن صالح ← معاذ بن نُجْد الأنصاري ← ابن صهيان ← العباس بن عبد
المطلب²⁵⁷

Zebâih Bölümü:

١٠- أبو بكر بن أبي شيبة ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← الحسن بن جابر ← المقدام بن معديكرب الكندي²⁵⁸

Edeb Bölümü:

١١- أبو بكر ← زيد بن الحباب ← معاوية بن صالح ← عمرو بن قيس الكندي ← عبد الله بن بسر²⁵⁹

Fiten Bölümü:

١٢- عبد الله بن سعيد ← معن بن عيسى ← معاوية بن صالح ← حاتم ابن حريث ← مالك بن أبو مريم ← عبد الرحمن
بن غنم الأشعري ← أبو مالك الأشعري²⁶⁰

²⁵⁴ İbn Mâce, “Salât”, 7.

²⁵⁵ İbn Mâce, “Salât”, 180.

²⁵⁶ İbn Mâce, “Ticârât”, 62.

²⁵⁷ İbn Mâce, “Diyet”, 9.

²⁵⁸ İbn Mâce, “Zebâih”, 13.

²⁵⁹ İbn Mâce, “Edeb”, 53.

²⁶⁰ İbn Mâce, “Fiten”, 22.

2.3.6.Rivâyetlerinin *Muvatta*'daki Dağılımı

Muâviye b. Sâlih'in *Muvatta*'da bir rivâyeti mevcuttur. Bu rivâyet de namaz bölümünde yer alıp mevkuf olarak rivâyet edilmiştir.

١- بحر بن نصر ← عبد الله بن وهب ← معاوية بن صالح ← أبو الزاهرية ← كثير بن مرة الحضرمي ← أبو الدرداء²⁶¹

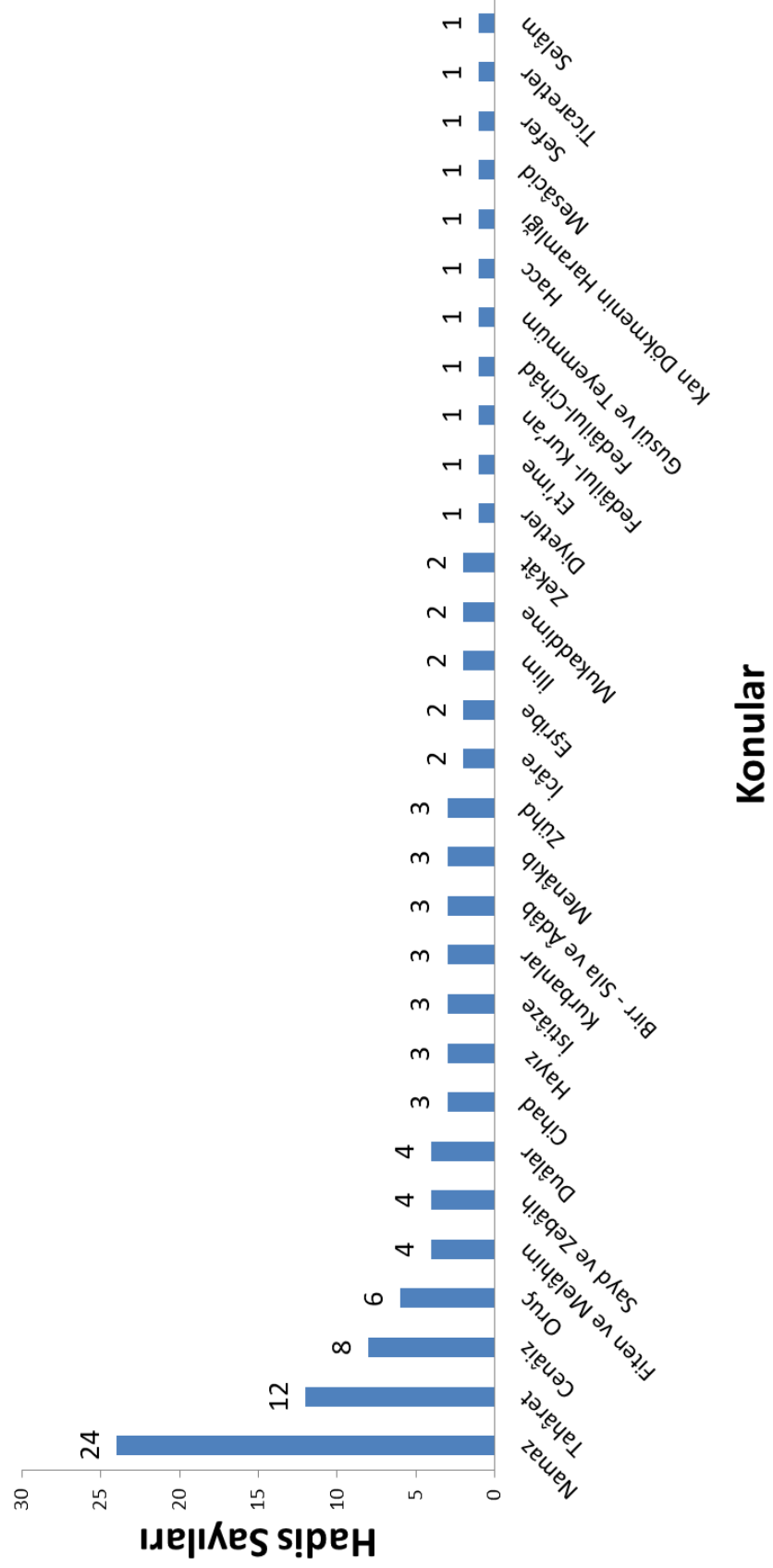
2.4.Muâviye b.Sâlih'in *Kütüb-i Tis'a*'daki Rivâyetleri

Muâviye b. Sâlih'in *Kütüb-i Tis'a*'daki rivâyetlerinin sayısı 104'tür. 6 tanesi merfu, 86 tanesi mevkuf ve 12 tanesi de maktu olarak rivâyet edilmiştir. Muâviye b. Sâlih'in *Kütüb-i Tis'a*'daki rivâyetleri mükerrersiz olarak konularına göre ayrılarak tasnif edilmiştir. Bir hadis tekrarsız olarak mevcutsa ya da rivâyette kelime veya cümle farklılığı varsa parantez içine alınarak belirtilmiştir. Hadislerin metin kısımları koyu renkle yazılmıştır. Hadisler en çok hadis rivâyeti olan konulardan başlanarak sıralanmıştır.

²⁶¹ Enes b. Mâlik, “*Salât*”, 114.

Şekil 6:
Konulara Göre Hadis Sayıları

Konulara Göre Hadis Sayıları

2.4.1. Namaz Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

١- وحديثي مُجَّد بن حاتم حدثنا عبدالرحمن بن مهدي عن معاوية بن صالح عن ربيعة قال حدثني قرعة قال : " أتيت أبا سعيد الخدري وهو مكثور عليه فلما تفرق الناس عنه قلت إني لا أسألك عما يسألك هؤلاء عنه قلت أسألك عن صلاة رسول الله صلى الله عليه و سلم فقال مالك في ذاك من خير فأعادها عليه فقال كانت صلاة الظهر تقام فينطلق أحدنا إلى البقيع فيقضي حاجته ثم يأتي أهله فيتوضأ ثم يرجع إلى المسجد ورسول الله صلى الله عليه و سلم في الركعة الأولى" ²⁶²

Kuz'a'dan gelen rivâyete göre şöyle demiştir: “Ebû Saîd el-Hudrî'nin yanına geldim. Yanında kalabalık insanlar vardı. Cemâat dağılınca; (kendisine): ‘Ben sana bunların sorduklarını sormayacağım, sana Resûlullah'ın (s.a.v.) namazını soruyorum.’ dedim. Ebû Saîd: ‘Bunda senin için hiç bir hayır yoktur.’ dedi.” Ebû Saîd bu sözü ona bir defa daha tekrarladıktan sonra “Öğle namazı kılınırdı da bizden birimiz giderek kazayı hacet eder, sonra evine gelerek abdest alır ve mescide dönerdi. Resûlullah (s.a.v.) hâlâ ilk rekâtta bulunurdu.” demiştir.

٢- حدثنا بشر بن آدم . حدثنا زيد بن الحباب . حدثنا معاوية بن صالح عن السفر بن نسير عن يزيد بن شريح عن أبي أمامة : " أن رسول الله صلى الله عليه و سلم نهي أن يصلي الرجل وهو حافن" ²⁶³

Ebû Ümâme “Resûlullah (s.a.v.) adamın abdesti dar iken namaz kılmasını yasaklamıştır.” şeklinde rivâyette bulunmuştur.

٣- حدثنا قتيبة حدثنا الليث عن معاوية بن صالح عن عبد الله بن أبي قيس قال : سألت عائشة كيف كان قراءة النبي صلى الله عليه و سلم بالليل [أكان يسر بالقراءة أم يجهر] ؟ فقالت كل ذلك قد كان يفعل ربما أسر بالقراءة وربما جهر فقلت الحمد لله الذي جعل في الأمر سعة ²⁶⁴

٤- حدثنا قتيبة حدثنا الليث عن معاوية بن صالح عن عبد الله بن أبي قيس هو رجل بصري قال "سألت عائشة عن وتر رسول الله صلى الله عليه و سلم كيف كان يوتر من أول الليل أو من آخره ؟ فقالت : كل ذلك قد كان يصنع وربما أوتر من أول الليل وربما أوتر من آخره فقلت الحمد لله الذي جعل في الأمر سعة فقلت كيف كانت قراءته ؟ أكان يسر بالقراءة أم يجهر ؟ قالت كل ذلك قد كان يفعل قد كان

²⁶² Müslim, “Salât”, 234; İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salât ve’s-Sünnet”, 7.

²⁶³ İbn Mâce, “Tahâret”, 114.

²⁶⁴ Tirmizî, “Salât”, 330; Nesâî, “Keyfe’l-Kirâatü bi’l-Leyl”, 23.

ربما أسر وربما جهر قال فقلت الحمد لله الذي جعل في الأمر سعة قلت فكيف كان يصنع في الجنابة ؟ أكان يغتسل قبل أن ينام أو ينام قبل أن يغتسل ؟ قالت كل ذلك قد كان يفعل فرمما اغتسل فنام وربما توضأ فنام قلت الحمد لله الذي جعل في الأمر سعة" ²⁶⁵

Abdullah b. Ebû Kays: “Hz. Âişe’ye, Rasûlullah’ın (s.a.v.) vitr namazını gecenin ilk yarısında mı yoksa son yarısında mı kıldığını sordum. Şöyle cevap verdi: İki türlü de yapardı; bazen vitiri gecenin ilk kısmında bazen de gecenin sonunda kılardı.” Hz.Âişe’ye, “Rasûlullah’ın gece namazlarındaki okuyuşu açıktan mı yoksa gizliden miydi?” diyerek başka bir soru daha sordum: Hz. Âişe “Bazen gizli bazen de sesli okurdu.” diye sorumu cevapladı. Sonrasında “Cünüplük halinde, uyumadan önce gusûl alır mıydı, yoksa uyandıktan sonra mı gusûl alırdı?” diye sordum: Hz.Âişe: “İki şekilde yapardı. Bazen yıkanıp uyur, bazen de namaz abdesti gibi abdest alıp uyur. Uyandığında gusûl alırdı.” diyerek cevap verdi. Bunun üzerine ben de “Her türlü ibadet ve işlerimizde genişlik veren kolaylık sağlayan Allah’a hamdolsun.”dedim.

٥-حدثنا عيسى بن إبراهيم الغافقي حدثنا ابن وهب ح و حدثنا قتيبة بن سعيد حدثنا الليث وحديث ابن وهب أتم عن معاوية بن صالح عن أبي الزاهرية عن كثير بن مرة عن عبد الله بن عمر قال قتيبة عن أبي الزاهرية عن أبي شجرة لم يذكر ابن عمر أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: " أقيموا الصفوف وحاذوا بين المناكب وسدوا الخلل ولبنوا بأيدي إخوانكم" ²⁶⁶

İbn Ömer 'den gelen rivâyete göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Saflarınızı düz tutunuz, omuzlarınızı bir hizaya getiriniz, boşlukları kapatınız, kardeşlerinize yumuşak davranınız.”

٦-حدثنا أحمد بن صالح ومحمد بن سلمة المرادي قالا حدثنا ابن وهب عن معاوية بن صالح عن عبد الله بن أبي قيس قال "قلت لعائشة رضي الله عنها : بكم كان رسول الله ﷺ - يوتر قالت : كان يوتر بأربع وثلاث وست وثلاث وثمان وثلاث وعشر وثلاث ولم يكن يوتر بأقل من سبع ولا بأكثر من ثلاث عشرة" ²⁶⁷

Abdullah b. Ebû Kays'ın yaptığı rivâyet şu şekildedir: “Hz.Âişe’ye; ‘Resûlullah (s.a.v.) vitr namazını kaç rekât kılardı?’ diye sordum. Şu şekilde cevap verdi: ‘Bazen dört rekât

²⁶⁵ Tirmizi, “Fedâil-ül-Kurân”, 23; Ebû Dâvud, “Tahâret”, 89.

²⁶⁶ Ebû Dâvud, “Salât”, 93. Râvi İsa, “kardeşlerinize yumuşak davranınız” ifadelerini rivâyetinde söylememiştir. Rivâyetini “Şeytana (aranızda) açıklık bırakmayınız. Saffi birleştiren kimseye Allah (rahmetini) eriştirir. Birleştirmeyenden de (rahmetini) keser.” şeklinde yapmıştır. Ebû Dâvud: “Kardeşlerinize yumuşak davranınız.” ifadesi ile anlatılmak istenenin “Bir kimse gelip de safa girmek istediği zaman, herkes ona karşı omuzlarını yumuşak tutsun da, o da safa girebilsin.” şeklinde açıklamıştır.

²⁶⁷ Ebû Dâvud, “Tedavvû”, 26.

ile birlikte üç rekât, bazen altı rekât ile birlikte üç rekât, bazen sekiz rekât ile birlikte üç rekât bazen de on rekât ile birlikte üç rekât kılardı. Vitr namazını yediden az, on üçten fazla kılmazdı.’ diye cevap verdi.”

۷-أخبرنا عمرو بن منصور قال أنبأنا آدم بن أبي إياس قال حدثنا الليث بن سعد قال حدثنا معاوية بن صالح قال أخبرني أبو يحيى سليم بن عامر وضمرة بن حبيب وأبو طلحة نعيم بن زياد قالوا سمعنا أبا أمامة الباهلي يقول سمعت عمرو بن عبسة يقول قلت : " يا رسول الله هل من ساعة أقرب من الأخرى أو هل من ساعة ينبغي ذكرها قال نعم إن أقرب ما يكون الرب تعالى من العبد جوف الليل الآخر فإن استطعت أن تكون ممن يذكر الله تعالى في تلك الساعة فكن فإن الصلاة محصورة مشهودة إلى طلوع الشمس فإنها تطلع بين قرني الشيطان وهي ساعة صلاة الكفار فدع الصلاة حتى ترتفع قيد رمح ويذهب شعاعها ثم الصلاة محصورة مشهودة حتى تعتدل الشمس اعتدال الرمح بنصف النهار فإنها ساعة تفتح فيها أبواب جهنم وتسجر فدع الصلاة حتى يفيء الفياء ثم الصلاة محصورة مشهودة حتى تغيب الشمس فإنها تغيب بين قرني شيطان وهي صلاة الكفار" ²⁶⁸

۸- حدثنا عبد الله بن عبد الرحمن أخبرنا إسحاق بن عيسى حدثني مقن حدثني معاوية بن صالح عن ضمرة بن حبيب قال سمعت أبا أمامة رضي الله عنه يقول : "حدثني عمرو بن عبسة أنه سمع النبي صلى الله عليه و سلم يقول أقرب ما يكون الرب من العبد في جوف الليل الآخر فإن استطعت أن تكون ممن يذكر الله في تلك الساعة فكن" ²⁶⁹

Amr b. Abese, Rasûlullah’a (s.a.v.) “Ey Allah’ın Rasûlü! Vakitler içinde Allah’a yakın olunacak bir an var mıdır yahut ibadet için tercih edilecek bir saat var mıdır? diye sordum. Rasûlullah (s.a.v.): ‘Evet’ dedi ve şöyle devam etti: *Kulun, Allah’a en yakın olduğu vakit; gecenin sonlarına doğrudur. O saatlerde yapabiliyorsan Allah’ı zikredenlerden ol. Çünkü güneş doğuncaya kadar ki o vakitlerde kılınacak namaza melekler gelir ve şahitlik ederler. Güneş, şeytanın iki boynuzu arasından doğar ve o saat kâfirlerin dua ve ibadet saatidir. Güneş bir mızrak boyu yükselip ışıık saçmaya başlayınca kadar namaz kılmayın. Sonra gündüzün ortasında mızrak boyu güneş yükselinceye kadar kılınan namazda melekler hazır olur ve şahitlik yaparlar. Güneş tepedeyken cehennem kapıları açılır ve ateşin şiddeti artar. O anlarda da namaz kılmayı bırakın, güneş batı tarafına kayıp gölgeler uzayınca kadar kılmayın. Ondan sonraki güneş batıncaya kadar kılınan namazlara melekler hazır olur ve şahitlik*

²⁶⁸ Nesâî, “Mevâkîd”, 35.

²⁶⁹ Tirmizi, “Dua”, 119.

ederler. Çünkü güneş şeytanın boynuzları arasından batar, o saatler kâfirlerin ibadet ve dua saatleridir.”

٩- أخبرنا عيسى بن إبراهيم بن مثنو قال حدثنا عبد الله بن وهب عن معاوية بن صالح عن أبي الزاهرية عن كثير بن مرة عن عبد الله بن عمر أن رسول الله ﷺ قال : "من وصل صفا وصله الله ومن قطع صفا قطعه الله تعالى"²⁷⁰

Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğini göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle söylemiştir: “Kim bir saftaki boşluğu doldurur ise, Allah ona merhamet eder. Kim de bir safta boşluk bırakır ise, Allah da o kimseden rahmetini keser.”

١٠- أخبرني هارون بن عبد الله قال حدثنا زيد بن الحباب قال حدثنا معاوية بن صالح قال حدثني أبو الزاهرية قال حدثني كثير بن مرة الحضرمي عن أبي الدرداء سمعه يقول : "سئل رسول الله ﷺ أفي كل صلاة قراءة قال نعم قال رجل من الأنصار وجبت هذه فالتفت إلي وكنت أقرب القوم منه فقال ما أرى الإمام إذا أم القوم إلا قد كفاهم"²⁷¹

Ebû'd Derdâ'dan rivâyet edildiği üzere Rasûlullah'a (s.a.v.): “Her namazda kıraat var mıdır? diye soruldu. Hz.Peygamber ‘Evet’ dedi. Ensardan bir kişi: ‘Öyleyse okumak vacip oldu.’ dedi. Hz.Peygamber, bana dönerek: -çünkü kendisine en yakın olan ben idim- ‘Bir kimse bir topluluğa imam olursa onun kıraati cemaate de yeterli olur.’ buyurdular.”

١١- أخبرنا موسى بن حزام الترمذي وهارون بن عبد الله واللفظ له قال حدثنا أبو أسامة قال أخبرني سفيان عن معاوية بن صالح عن عبد الرحمن بن جبير بن نفير عن أبيه عن عقبة بن عامر : "أنه سأل النبي ﷺ عن المعوذتين قال عقبة فأما بهما رسول الله ﷺ في صلاة الفجر (صلاة الغداة) "²⁷²

١٢- أخبرني هارون بن عبد الله قال حدثنا الحسن بن سوار قال حدثنا ليث بن سعد عن معاوية بن صالح عن عمرو بن قيس الكندي أنه سمع عاصم بن حميد يقول سمعت عوف بن مالك يقول : "قمت مع النبي ﷺ فبدأ فاستاك وتوضأ ثم قام فصلى فبدأ فاستفتح من البقرة لا يمر بآية رحمة إلا وقف وسأل ولا يمر بآية عذاب إلا وقف يتعوذ ثم ركع فمكث راکعاً بقدر قيامه يقول في ركوعه سبحان ذي الجبروت

²⁷⁰ Nesâi, “İmâmet”, 31.

²⁷¹ Nesâi, “İftitâh”, 31; Enes b. Mâlik, Salât, 114.

²⁷² Nesâi, “İftitâh”, 45. İstiâze bölümünde “salâtü'l-fecr yerine salâtü'l ğada” olarak aynı hadis geçmektedir.

والمَلَكَوت والكِبْرِيَاء والعِظَمَة ثم سجد بقدر ركوعه يقول في سجوده سبحان ذي الجبروت والمَلَكَوت والكِبْرِيَاء والعِظَمَة ثم قرأ آل عمران ثم سورة ثم سورة فعل مثل ذلك²⁷³

١٣- حدثنا أحمد بن عمرو بن السرح ومُجَدِّد بن سلمة المرادي قالوا حدثنا ابن وهب عن معاوية بن صالح عن أبي مريم قال سمعت أبا هريرة يقول سمعت رسول الله -ﷺ- يقول "إذا استيقظ أحدكم من نومه فلا يدخل يده في الإناء حتى يغسلها ثلاث مرات فإن أحدكم لا يدرى أين باتت يده أو أين كانت تطوف يده"²⁷⁴

Âsım b. Humeyd, Avf b. Mâlik'in şöyle duyduğunu rivâyet etmektedir: "Rasûlullah (s.a.v.) ile aynı anda uyandım; ilk olarak misvak kullandı ve abdest aldı ve sonrasında namaza durdu. Namazda Bakara sûresini okumaya başladı, rahmet ayetini okuyunca durur rahmet dilerdi. Azâb ayetini okuyunca yine durur ve Allah'a sığınır. Sonra rûkû'a gider ve kıyamda kaldığı miktar kadar da rûkû' da kalırdı. Rûkû'da:

'سُبْحَانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَالْمَلَكَوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعِظَمَةِ' der sonra secdeye varırdı. Secde de ise yine:

'سُبْحَانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَالْمَلَكَوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعِظَمَةِ' derdi. Ardından ikinci rekâta kalkar Âl-i İmran sûresini okur ve sonra başka bir sûre sonra yine başka bir sûre daha okur ve tüm rekâtlarda da aynısını yapardı."

١٤- أخبرنا وهب بن بيان قال أنبأنا بن وهب قال سمعت معاوية بن صالح عن أبي الزاهرية عن عبد الله بن بسر قال : "كنت جالسا إلى جانبه يوم الجمعة فقال جاء رجل يتخطى رقاب الناس فقال له رسول الله ﷺ أي أجلس فقد آذيت"²⁷⁵

Abdullah b. Büsr'den rivâyet edildiğine göre: "Cuma günü Hz.Peygamber'in yanında oturuyordum. Bir adam geldi, insanların omuzlarına basarak ilerledi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) o adama: 'Otur, rahatsız ettin.' dedi."

١٥- أخبرنا أحمد بن سليمان قال حدثنا زيد بن الحباب قال أخبرني معاوية بن صالح قال حدثني نعيم بن زياد أبو طلحة قال سمعت النعمان بن بشير على منبر حمص يقول : "قمنا مع رسول الله ﷺ في شهر رمضان ليلة ثلاث وعشرين إلى ثلث الليل الأول ثم قمنا معه ليلة خمس وعشرين إلى نصف الليل ثم قمنا معه ليلة سبع وعشرين حتى ظننا أن لا ندرك الفلاح وكانوا يسمونه السحور"²⁷⁶

²⁷³ Nesâi, "Tatbik", 73; Ebû Dâvud, "Salât", 146-147.

²⁷⁴ Ebû Dâvud, "Tahâret", 49.

²⁷⁵ Nesâi, "Cuma", 20; Ebû Dâvud, "Salât", 230-232.

²⁷⁶ Nesâi, "Kıyâmu Şehri Ramazân", 4.

Nuaym b. Ziyâd Ebû Talha'dan rivâyet edildiğine göre: "Numan b. Beşir'in, Humus'ta minberdeyken şu şekilde dediğini duymuştum: Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber Ramazan ayının yirmi üçüncü gecesini, gecenin ilk üçte birine kadar gece namazı kıldık. Ramazan ayının yirmi beşinci gecesini ise gece yarısına kadar namaz kıldık. Ramazan ayının yirmi yedinci gecesini kıldığımız namazı Hz. Peygamber öyle bir uzattı ki felâhı kaçıracağımızı zannettik. O zamanlarda sahura felâh ismi verilirdi."

2.4.2. Tahâret Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

١٦- حدثني محمد بن حاتم بن ميمون حدثنا عبد الرحمن بن مهدي حدثنا معاوية بن صالح عن ربيعة يعني ابن يزيد عن أبي إدريس الخولاني عن عقبة بن عامر ح وحدثني أبو عثمان عن جبيرة بن نفير عن عقبة بن عامر قال : "كانت علينا رعاية الإبل فجاءت نوبتي فروحتها بعشي فأدركت رسول الله صلى الله عليه وسلم قائماً يحدث الناس فأدركت من قوله ما من مسلم يتوضأ فيحسن وضوءه ثم يقوم فيصلّي ركعتين مقبل عليهما بقلبه ووجهه إلا وجبت له الجنة قال فقلت ما أجود هذه فإذا قائل بين يدي يقول التي قبلها أجود فنظرت فإذا عمر قال إني قد رأيتك جنت أنفا قال ما منكم من أحد يتوضأ فيبلغ (أو فيسبغ) الوضوء ثم يقول أشهد أن لا إله إلا الله وأن محمداً عبد الله ورسوله إلا فتحت له أبواب الجنة الثمانية يدخل من أيها شاء" ²⁷⁷

١٧- وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا زيد بن الحباب حدثنا معاوية بن صالح عن ربيعة بن يزيد عن أبي إدريس الخولاني وأبي عثمان عن جبيرة بن نفير بن مالك الحضرمي عن عقبة بن عامر الجهني أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال فذكر مثله غير أنه قال "من توضأ فقال أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمداً عبده ورسوله" ²⁷⁸

١٨- حدثنا جعفر بن محمد بن عمران الثعلبي الكوفي حدثنا زيد بن حباب عن معاوية بن صالح عن ربيعة بن يزيد الدمشقي عن أبي إدريس الخولاني و أبي عثمان عن عمر بن الخطاب قال : "قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من توضأ فأحسن الوضوء ثم قال أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمداً عبده ورسوله اللهم اجعلني من التوابين واجعلني من المتطهرين - فتحت له ثمانية أبواب الجنة يدخل من أيها شاء" ²⁷⁹

²⁷⁷ Müslim, "Tahâret", 234.

²⁷⁸ Müslim, "Tahâret", 234.

²⁷⁹ Tirmizi, "Tahâret", 41; Nesâi, "Tahâret", 148.

١٩- أخبرنا موسى بن عبد الرحمن المسروقي قال حدثنا زيد بن الحباب قال حدثنا معاوية بن صالح قال حدثنا ربيعة بن يزيد الدمشقي عن أبي إدريس الخولاني وأبي عثمان عن جبير بن نفير الحضرمي عن عقبة بن عامر الجهني قال قال رسول الله ﷺ : "من توضأ فأحسن الوضوء ثم صلى ركعتين يقبل عليهما بقلبه ووجهه وجبت له الجنة"²⁸⁰

Ukbe b. Âmir'den gelen rivâyete göre; "Deve gütme sıramız vardı. Deve gütme sırası bana gelince akşam develeri ağıllarına götürdüm. Ardından Resulullâh (s.a.v.) ayakta cemaate bir şeyler söylerken yetiştim. Yetiştigimde Hz.Peygamber şunları dile getiriyordu: *'Eğer bir Müslüman güzelce abdest alır, sonra kalkıp kalbi ve yüzünü Allah'a yönelterek iki rekât namaz kılarsa, o kimseye cennet vacip olur.'* Bunun üzerine ben: 'Bu ne güzel şey' dedim. Cemaatin içinde, önümde bulunan bir kişi bundan önceki söyledikleri daha da güzeldi diyordu ki bir de baktım ki söyleyen Ömer imiş. (bana): 'Ben seni gelirken gördüm. Resulullâh (s.a.v.) sen gelmeden önce şunları söyledi: *'Eğer sizden biriniz abdestini eksiksiz olarak alır (veya abdestin tüm şartlarını yerine getirir) sonrasında* أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ *derse o şahsa cennetin sekiz kapısı (birden) açılır. Hangi kapıdan isterse ondan içeri girer.'*"

٢٠- أخبرنا عمرو بن منصور قال حدثنا آدم بن أبي إياس قال حدثنا الليث هو بن سعد قال حدثنا معاوية بن صالح قال أخبرني أبو يحيى سليم بن عامر وضمرة بن حبيب وأبو طلحة نعيم بن زياد قالوا سمعنا أبا أمامة الباهلي يقول سمعت عمرو بن عبسة يقول قلت : "يا رسول الله كيف الوضوء قال أما الوضوء فإنك إذا توضأت فغسلت كفيك فألقيتهما خرجت خطاياك من بين أظفارك وأناملك فإذا مضمضت واستنشقت منخريك وغسلت وجهك ويديك إلى المرفقين ومسحت رأسك وغسلت رجليك إلى الكعبين اغتسلت من عامة خطاياك فإن أنت وضعت وجهك لله تعالى خرجت من خطاياك كيوم ولدتك أمك"²⁸¹

Ebû Ümâme el-Bâhilî, Amr b. Abese'den şöyle duyduğunu rivâyet etmektedir: "Rasûlullah'a (s.a.v.) abdest nasıl alınır? diye sordum ve Hz.Peygamber şöyle cevap verdi: *Abdest aldığıında ellerinle işlediğin günahlar parmak aralarından ve tırnak aralarından akıp gider. Ağzına su verdiğinde, burnuna su verip burnunu temizlediğinde, yüzünü ve dirseklere kadar kollarını ve başını meshettiğinde ve ardından ayaklarını topuklarına kadar yıkadığında tüm günahlarından arınmış olursun. Allah'ın rızası için*

²⁸⁰ Nesâî, "Tahâret", 112; Ebû Dâvud, "Salât", 157-158.

²⁸¹ Nesâî, "Tahâret", 109.

yüzünü secdeye koyar isen, annenin seni doğurduğu günkü gibi günahlarından pir-ü pak olursun.”

۲۱- حدثنا محمود بن خالد والعباس بن الوليد الدمشقيان . قالا حدثنا مروان بن محمد . حدثنا رشدين . أنبأنا معاوية بن صالح عن راشد بن سعد عن أبي أمامة الباهلي قال : "قال رسول الله صلى الله عليه و سلم أن الماء لا ينجسه شيء إلا ما غلب على ريحه وطعمه ولونه"²⁸²

Ebû Ümâme el-Bahili'den aktarılan rivâyette; Resûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: *“Şüphesiz ki hiç bir şey, suyu necis etmez. Fakat suyun kokusuna, tadına ve rengine baskın gelen şey, suyu necis eder.”*

۲۲- حدثنا أبو طاهر وأحمد بن عمرو بن السرح . حدثنا عبد الله بن وهب . حدثنا معاوية بن صالح عن عبد العزيز بن مسلم عن أبي معقل عن أنس بن مالك : "قال رأيت رسول الله صلى الله عليه و سلم توضع عليه عمامة قطرية . فأدخل يده من تحت العمامة فمسح مقدم رأسه ولم ينقض العمامة"²⁸³

Enes b. Mâlik'ten şöyle rivâyet edilmektedir: “Ben, Resûlullah'ı (s.a.v.) abdest alırken gördüm. Başının üzerinde *Kitriyye* isimli bir sarık bulunmaktaydı. Elini sarığın altından geçirerek başının ön kısmını mesh etti ve sarığı başının üzerinden kaldırmadı.”

2.4.3.Cenâiz Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

۲۳- أخبرنا يونس بن عبد الأعلى قال حدثنا عبد الله بن وهب قال قال معاوية بن صالح وحدثني يحيى بن سعيد عن عمرة عن عائشة قالت : "لما أتى نعي زيد بن حارثة وجعفر بن أبي طالب وعبد الله بن رواحة جلس رسول الله ﷺ يعرف فيه الحزن وأنا أنظر من صئر الباب فجاءه رجل فقال إن نساء جعفر يبكين فقال رسول الله ﷺ انطلق فأنهين فانطلق ثم جاء فقال قد نهتهن فأبين أن ينتهين فقال انطلق فأنهين فانطلق ثم جاء فقال قد نهتهن فأبين أن ينتهين قال فانطلق فأحث في أفواههن التراب فقالت عائشة فقلت أرغم الله أنف الأبعد إنك والله ما تركت رسول الله ﷺ وما أنت بفاعل"²⁸⁴

²⁸² İbn Mâce, “Tahâret”, 76.

²⁸³ İbn Mâce, “Tahâret”, 89; Ebû Dâvud, “Tahâret”, 57.

²⁸⁴ Nesâî, “Cenâiz”, 14; Müslim, “Cenâiz”, 935.

٢٤- وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا عبدالله بن نمير ح وحدثني أبو الطاهر أخبرنا عبدالله بن وهب أخبرنا عبدالله بن وهب عن معاوية بن صالح ح وحدثني أحمد بن إبراهيم الدوري حدثنا عبدالصمد حدثنا عبدالعزيز (يعني ابن مسلم) كلهم عن يحيى بن سعيد بهذا الإسناد نحوه وفي حديث عبدالعزيز " وما تركت رسول الله صلى الله عليه و سلم من العناء " ²⁸⁵

H.z.Âişe kanalıyla aktarılan rivâyete göre: "Zeyd b. Harise, Ca'fer b. Ebî Tâlib ve Abdullah b. Ravâha'nın öldürüldüğü haberi H.z.Peygamber'e ulaşınca; H.z.Peygamber oturdu (üzüntülü olduğu belliydi) ve ben, kapının arasından bakıyordum. Bir adam gelerek şöyle dedi: 'Yâ Resûlallah! Ca'fer'in kadınları bağıra çağıra ağlıyorlar.' Resûlullah (s.a.v.) o adama gidip kadınları engellemesini emretti. O zât da gitti. O kişi yeniden H.z.Peygamber'in (s.a.v.) yanına gelerek kadınların kendisinin dediğini yapmadıklarını söyledi. Resûlullah (s.a.v.) ona tekrardan giderek kadınları engellemesini emretti; o da gitti. Ardından tekrar Peygamber'in (s.a.v.) yanına gelerek: 'Vallahî gittim yasakladım fakat beni yine dinlemediler Yâ Resûlallah!' dedi. H.z.Âişe, Resûlullah'ın (s.a.v.) o adama: 'Hadi git! Onların ağızlarına toprak saç!' buyurduğunu söyledi. Bunun üzerine H.z. Âişe o adama şöyle demiştir: Allah senin cezanı kaldırsın. (Allah senin burnunu yere sürtsün.) Vallahî ne Resûlullah'ın (s.a.v.) sana emrettiğini yaptın; ne de onu kederiyle baş başa bıraktın."

٢٥- وحدثني هارون بن سعيد الأيلي أخبرنا ابن وهب أخبرني معاوية بن صالح عن حبيب بن عبيد عن جبير بن نفير سمعه يقول سمعت عوف بن مالك يقول: "صلى رسول الله صلى الله عليه و سلم على جنازة فحفظت من دعائه وهو يقول اللهم اغفر له وارحمه وعافه واعف عنه وأكرم نزله ووسع مدخله واغسله بالماء والثلج والبرد ونقه من الخطايا كما نقيت الثوب الأبيض من الدنس وأبدله دارا خيرا من داره وأهلا خيرا من أهله وزوجا خيرا من زوجه وأدخله الجنة وأعذه من عذاب القبر أو من عذاب النار" ²⁸⁶

٢٦- حدثنا محمد بن بشار حدثنا عبد الرحمن بن مهدي حدثنا معاوية بن صالح عن عبد الرحمن بن جبير بن نفير عن أبيه عن عوف بن مالك قال: "سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يصلي على ميت ففهمت من صلاته عليه اللهم ! اغفر له وارحمه واغسله بالبرد واغسله كما يغسل الثوب" ²⁸⁷

Avf b. Mâlik'ten gelen rivâyette; "Resûlullah (s.a.v.) bir cenazenin namazını kıldı, ben onun duasından şunları öğrendim: Allah'ım bu kişiye mağfiret eyle, merhamet et, afiyet

²⁸⁵ Müslim, "Cenâiz", 935.

²⁸⁶ Müslim, "Cenâiz", 963; Nesâi, "Cenâiz", 77; Nesâi, "Cenâiz", 62.

²⁸⁷ Tirmizi, "Cenâiz", 38.

ihsan eyle. Bu kişiyi affeyle, vardığı yerde ona ikramda bulun. Yerini genişlet, bu şahsı; su, kar ve dolu ile yıka ve beyaz elbiseyi kirden nasıl temizlersen, bu kişiyi de günahlarından temizle. Kendisine (dünyâdaki) evinin yerine daha hayırlı bir ev; ailesinin yerine daha hayırlı bir aile, eşinin yerine daha hayırlı bir eş ihsan eyle. Bu kişiyi cennete al ve kabir azabından (yahut cehennem azabından) koru.”

٢٧- أخبرنا إبراهيم بن الحسن قال حدثنا حجاج عن ليث بن سعد عن معاوية بن صالح أن صفوان بن عمرو حدثه عن راشد بن سعد عن رجل من أصحاب النبي ﷺ : "أن رجلا قال يا رسول الله ما بال المؤمنين يفتنون في قبورهم إلا الشهيد قال كفى ببارقة السيوف على رأسه فتنة" 288

Raşid b. Sa'd, Rasûlullah'ın (s.a.v.) ashabından olan bir kimseden şöyle aktarmaktadır: "Bir adam, Rasûlullah'a (s.a.v.): 'Ey Allah'ın Rasûlü! Mü'minlere, kabirlerinde sorgusual ediliyor, şehidler bu sorgudan hariç tutulmuştur, sebebi nedir?' diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi: *Şehidin başındaki kılıç parıltısı, imtihan olarak yeter.*"

2.4.4.Oruç Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٢٨- حدثني محمد بن حاتم حدثنا عبدالرحمن بن مهدي عن معاوية بن صالح عن ربيعة قال حدثني قزعة قال: "أتيت أبا سعيد الخدري رحمه الله وهو مكسور عليه فلما تفرق الناس عنه قلت إني لا أسألك عما يسألك هؤلاء عنه سألته عن الصوم في السفر ؟ فقال سافرنا مع رسول الله صلى الله عليه و سلم إلى مكة ونحن صيام قال فنزلنا منزلا فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم إنكم قد دنوتم من عدوكم والفطر أقوى لكم فكانت رخصة فمننا من صام ومننا من أفطر ثم نزلنا منزلا آخر فقال إنكم مصبحوا عدوكم والفطر أقوى لكم فأفطروا وكانت عزمة فأفطروا ثم قال رأيتنا نصوم مع رسول الله صلى الله عليه و سلم بعد ذلك في السفر" 289

Kuz'a'dan şu şekilde rivâyet edilmiştir: "Ebû Saîd el-Hudrî'ye, seferi halinde oruç tutmanın veya oruç tutmamanın hükmü soruldu. O da şöyle cevap verdi: Biz, Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte oruçluyken Mekke'ye doğru yolculuğa çıkmıştık. Bir yerde dinlendik. Resûlullah (s.a.v.): *'Doğrusu sizler, düşmanınıza yaklaştınız. Artık oruç tutmamak, sizi daha da kuvvetleştirir.'* buyurdu. Bu, bir ruhsat idi. Bu sebeple kimimiz oruç tuttu, kimimiz de oruç tutmadı. Sonra başka bir yerde daha durduk. Resûlullah (s.a.v.): *'Doğrusu sizler, yarın sabah düşmanınızla karşılaşacaksınız. Oruç tutmamak,*

288 Nesâî, "Cenâiz", 112.

289 Müslim, "Sıyâm", 1120.

sizi daha da kuvvetleştirir. Bu nedenle oruç tutmayın.' diye buyurdu. Bu ise, azimet idi. Anında oruç tutmayı bıraktık.” Ebû Saîd el-Hudrî: “Doğrusu bu yolculuk dışında Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte yaptığımız seferlerde oruçlu olduğumuzu hatırlıyorum, dedi.”

٢٩- أخبرنا شعيب بن يوسف بصري قال حدثنا عبد الرحمن عن معاوية بن صالح عن يونس بن سيف عن الحرث بن زياد عن أبي رهم عن العرياض بن سارية قال : "سمعت رسول الله ﷺ وهو يدعو إلى السحور في شهر رمضان وقال هلموا إلى الغداء المبارك"²⁹⁰

Irbâd b. Sâriye, Rasûlullah'ın (s.a.v.) Ramazan ayında sahura davet ederken şöyle dediğini duymuştur: “Mübarek yemeğe buyrun.”

٣٠- أخبرنا الربيع بن سليمان قال حدثنا بن وهب قال حدثنا معاوية بن صالح أن عبد الله بن أبي قيس حدثه أنه سمع عائشة تقول : "كان أحب الشهور إلى رسول الله ﷺ أن يصومه شعبان بل كان يصله برمضان"²⁹¹

H.z.Âişe'den rivâyet edildiğine göre “Rasûlullah'ın (s.a.v.) oruç tutmayı en çok sevdiği ay Şaban ayı idi. H.z.Peygamber Şaban ayının çoğunluğunu oruçlu olarak geçirip Ramazan ayına eklerdi.”

٣١- حدثنا أحمد بن حنبل حدثني عبد الرحمن بن مهدي حدثني معاوية بن صالح عن عبد الله بن أبي قيس قال سمعت عائشة - رضي الله عنها - تقول كان رسول الله ﷺ - "يتحفظ من شعبان ما لا يتحفظ من غيره ثم يصوم لرؤية رمضان فإن غم عليه عد ثلاثين يوما ثم صام"²⁹²

Abdullah b. Ebû Kays'ın H.z.Âişe'den rivâyet ettiğine göre: “Rasûlullah (s.a.v.) başka hilallerde yapmadığı araştırmayı, Şaban (hilalin) da yapardı. Ramazan hilalini görürse, oruca başlar, hava kapalı olursa (Şaban ayını) otuz gün sayar, sonra oruç tutardı.”

2.4.5.Fiten ve Melâhim Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٣٢- حدثنا عبد الله بن سعيد . حدثنا معن بن عيسى عن معاوية بن صالح عن حاتم ابن حريث عن مالك بن أبي مريم عن عبد الرحمن بن غنم الأشعري عن أبي مالك الأشعري قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم : "ليشرين ناس من أمتي الحمر . يسمونها بغير اسمها . يعزف على رؤوسهم بالمعازف والمغنيات يخسف الله بهم الأرض . ويجعل منهم القردة والخنازير"²⁹³

²⁹⁰ Nesâi, “Siyâm”, 25; Ebû Dâvud, “Siyâm”, 16.

²⁹¹ Nesâi, “Siyâm”, 69; Ebû Dâvud, “Siyâm”, 57.

²⁹² Ebû Dâvud, “Siyâm”, 6.

Ebû Mâlik el-Eş'arî'den aktarılan rivâyete göre; Resûlullah (s.a.v.): “*Ümmetimin arasından bazı insanlar içki içecektir. İçkiye farklı isimler takacaklardır. Başuçlarında müzik çalacak ve şarkıcılar müziği seslendirecektir. Allah onları yere batırsın, maymunlar ve domuzlar yapsın.*” demiştir.

۳۳- حدثنا أحمد بن حنبل حدثنا زيد بن الحباب حدثنا معاوية بن صالح عن حاتم بن حريث عن مالك بن أبي مريم قال دخل علينا عبد الرحمن بن غنم فتذاكرنا الطلاء فقال حدثني أبو مالك الأشعري أنه سمع رسول الله ﷺ يقول "ليشربن ناس من أمتي الخمر يسمونها بغير

اسمها" 294

Mâlik b. Ebû Meryem'den şöyle rivâyet edilmiştir: (Bir gün) Abdurrahman b. Ganem yanımıza geldi. (Kendisiyle) tıla' (denilen içki) hakkında konuştuk. Ebû Mâlik el-Eş'arî bana, Hz.Peygamber'i bu hususta şöyle söylerken duyduğunu ifade etti: “*Ümmetinden bazı insanlar şarabı mutlaka içecekler, ona isminden başka bir ad takacaklardır.*”

۳۴- حدثنا إبراهيم بن الحسن المصيصي قال ثنا حجاج يعني ابن محمد قال ثنا الليث بن سعد قال حدثني معاوية بن صالح أن عبد الرحمن بن جبیر حدثه عن أبيه عن المقداد بن الأسود قال أيم الله لقد سمعت رسول الله ﷺ يقول "إن السعيد لمن جنب الفتى إن السعيد لمن جنب الفتى إن السعيد لمن جنب الفتى" 295

Mikdâd b. Esved, Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah'ı (s.a.v.) şöyle söylerken duydum: “*Şüphesiz ki; mutlu kişi fitnelerden uzak durandır. Şüphesiz ki; mutlu kişi fitnelerden uzak durandır. Mutlu kişi fitnelerden uzak durmayı başaran ve bir belayla karşılaştığında sabredendir.*”

۳۵- حدثنا موسى بن سهل حدثنا حجاج بن إبراهيم حدثنا ابن وهب حدثني معاوية بن صالح عن عبد الرحمن بن جبیر عن أبيه عن أبي ثعلبة الخشني قال قال رسول الله ﷺ - "الن يعجز الله هذه الأمة من نصف يوم" 296

Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den nakledildiğine göre; Rasûlullah (s.a.v.): “*Allah bu ümmete yarım gün vermekten aciz değildir.*” demiştir.

293 İbn Mâce, “Fiten”, 22.

294 Ebû Dâvud, “Eşribe”, 6.

295 Ebû Dâvud, “Fiten ve Melâhim”, 2.

296 Ebû Dâvud, “Melâhim”, 18.

2.4.6.Sayd ve Zebâih Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

۳۶- حدثنا مُحَمَّد بن مهران الرازي حدثنا أبو عبدالله حماد ابن خالد الخياط عن معاوية بن صالح عن عبدالرحمن بن جبير عن أبيه عن أبي ثعلبة:
"عن النبي صلى الله عليه و سلم قال إذا رميت بسهمك فغاب عنك فأدرکته فكله ما لم ينتن"²⁹⁷

Ebû Sa'lebe'den şöyle rivâyet edilmektedir: "Okunu attığın zaman av senden kaybolur ve sonrasında avladığın şeye ulaşırsan kokmadığı müddetçe onu yiyebilirsin."

۳۷- وحدثنی مُحَمَّد بن حاتم حدثنا عبدالرحمن بن مهدي عن معاوية بن صالح عن العلاء عن مكحول عن أبي ثعلبة الحشني عن النبي صلى الله عليه و سلم حديثه في الصيد ثم قال ابن حاتم حدثنا ابن مهدي عن معاوية عن عبدالرحمن بن جبير وأبي الزاهرية عن جبير بن نفير عن أبي ثعلبة الحشني بمثل حديث العلاء غير أنه لم يذكر تنوته وقال " في الكلب (كله بعد ثلاث إلا أن ينتن فدعه)"²⁹⁸

Ebû Sa'lebe el-Huşenî, Â'lâ'nın hadisinin benzerini rivâyet etti. Yalnız o kokusunu zikretmedi de köpek hakkında şöyle dedi: "Onu üç günden sonra ye, eğer ki kokmuş ise; o takdirde onu bırak."

2.4.7.Dualar Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

۳۸- حدثنا أبو كريب حدثنا زيد بن حباب عن معاوية بن صالح عن عمرو بن قيس عن عبد الله بن بسر رضي الله عنه: "أن رجلا قال يا رسول الله إن شرائع الإسلام قد كثرت علي فأخبرني بشيء أتشبث به قال لا يزال لسانك رطبا من ذكر الله"²⁹⁹

Abdullah b. Büsr'den rivâyet edildiğine göre bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! İslâm Şariatleri bana ağır/çok geldi, devamlı yapabileceğim bir şey söyle ki ona sarılayım, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle söyledi: "*Dilin sürekli olarak Allah'ı hatırlayarak ıslak kalsın.*"

۳۹- حدثنا مُحَمَّد بن إسماعيل نا عبد الله بن صالح عن معاوية بن صالح عن ربيعة بن يزيد عن أبي إدريس الخولاني عن أبي أمامة عن رسول الله صلى الله عليه و سلم أنه قال : "عليكم بقيام الليل فإنه دأب الصالحين قبلكم وهو قربة إلى ربكم ومكفرة للسيئات ومنهاة للإثم"³⁰⁰

²⁹⁷ Müslim, "Sayd- Zebâih ve mâ Yu'kelu mine'l-Hayevân", 1931; Ebû Dâvud, "Sayd", 24-25.

²⁹⁸ Müslim, "Sayd- Zebâih ve mâ Yu'kelu mine'l-Hayevân", 1931.

²⁹⁹ Tirmizi, "Dua", 4.

³⁰⁰ Tirmizi, "Dua", 102.

Ebû Ümâme'den rivâyet edildiğine göre Hz.Peygamber şöyle söylemiştir: “Gece namazına gereken ilgiyi göstermemekten sakınınız. Çünkü o sizden önceki sâlih kimselerin alışkanlığıdır. Gece namazı Allah’a yakınlık olup günahlardan korur, kötülöklere keffâret olup vücuttan hastalığı kovar.”

2.4.8.Cihad Konusunda Rivâyet Ettiğı Hadisler

٤٠- حدثنا محمد بن رافع حدثنا زيد بن حباب حدثنا معاوية بن صالح عن كثير بن الحارث عن القاسم أبي عبد الرحمن عن عدي بن حاتم الطائي : "أنه سأل رسول الله صلى الله عليه و سلم أي الصدقة أفضل ؟ قال خدمة عبد في سبيل الله أو ظل فسطاط أو طروقة فحل في سبيل الله"³⁰¹

Adî b. Hâtim et- Tâî: “Rasûlullah’a (s.a.v.) hangi sadaka daha faziletlidir?” diye soruldu. Rasûlullah (s.a.v.) cevap verdi: “Allah yolunda cihad eden kimselerin hizmetini yapmak üzere verilecek bir köle veya onların gölgelenebileceğı çadır (gölgelik) veya (cihad eden kimsenin) binebileceğı bir binit.”

٤١- حدثنا أحمد بن صالح حدثنا ابن وهب حدثني معاوية بن صالح عن العلاء بن الحارث عن مكحول عن أبي هريرة قال قال رسول الله - ﷺ : "الجهاد واجب عليكم مع كل أمير برا كان أو فاجرا والصلاة واجبة عليكم خلف كل مسلم برا كان أو فاجرا وإن عمل الكبائر والصلاة واجبة على كل مسلم برا كان أو فاجرا وإن عمل الكبائر"³⁰²

Ebû Hureyre'den şöyle rivâyet edilmiştir: “Her müslüman devlet reisi ile cihad (devlet reisinin iyi ya da kötü olmasına bakılmaksızın) üzerinize düşen kaçınılmaz bir görevdir. İyi yahut kötü olsun her müslüman imamın arkasında namaz kılmanız, üzerinize düşen kaçınılmaz bir görevdir. (O imam büyük günahlar birini işlemiş dahi olsa) İyi olsun kötü olsun ölen her müslümanın üzerine (büyük günahlardan birini işlemiş olsa bile) cenaze namazı kılmak vaciptir.”

٤٢- حدثنا أحمد بن صالح حدثنا أسد بن موسى حدثنا معاوية بن صالح حدثني ضمرة أن ابن زغب الإيادی حدثه قال : "نزل على عبد الله بن حوالة الأزدي فقال لي : بعثنا رسول الله - ﷺ - لنغنم على أقدامنا فرجعنا فلم نغنم شيئا وعرف الجهد في وجوهنا فقام فينا فقال : اللهم لا تكلهم إلى فأضعف عنهم ولا تكلهم إلى أنفسهم فيعجزوا عنها ولا تكلهم إلى الناس فيشتأثروا عليهم. ثم وضع يده على رأسى - أو

³⁰¹ Tirmizi, “Cihad”, 5.

³⁰² Ebû Dâvud, “Cihad”, 33.

قال : على هامتي - ثم قال : يا ابن حوالة إذا رأيت الخلافة قد نزلت أرض المقدسة فقد دنت الزلازل والبلايل والأمور العظام والساعة يومئذ أقرب من الناس من يدى هذه من رأسك³⁰³

İbn Zuğb el-İyâdî'den şöyle rivâyet edilir: “Abdullah b. Havâle yanıma gelip şahsıma şöyle söyledi: Rasûlullah (s.a.v.) bizi ganimet elde etmek için göndermişti. Fakat ganimet elde edemedi geri döndük. Yorgunluğumuzu yüzümüzün halinden anladı ve ardından ayağa kalkıp bizler için şu şekilde dua etti: *‘Ey Allah’ım! Onların işini bana bırakma! Çünkü ben onlara yardım etmekten âcizim. Onların işini nefislerine de bırakma! Çünkü nefislerinin ihtiyaçlarını karşılamaktan kendileri de âcizler. Onları insanlara da bırakma! Çünkü insanlar kendilerini onlara tercih ederler.’* Hz.Peygamber elini başımın üzerine koydu.” (İbn Zuğb veya Abdullah b. Havâle burada şüpheye düşürek, ‘Rasûlullah elini tepeme koydu.’ demiş olabilir dedi.) İbn Havâle sözlerine şöyle devam etti): Sonra Hz.Peygamber dedi ki: “*Halifeliğin Şam’a taşındığını gördüğün zaman; sarsıntılar, bunalımlar ve önemli hadiseler yaklaşmış demektir. O vakitte kıyamet, insanlar üzerine elimin senin başına olan yakınlığından daha da yakın olacaktır.*”

2.4.9.Hayız Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٤٣- وحدثنى قتيبة بن سعيد حدثنا ليث عن معاوية بن صالح عن عبد الله بن أبي قيس قال : " سألت عائشة عن وتر رسول الله صلى الله عليه وسلم فذكر الحديث قلت كيف كان يصنع في الجنابة ؟ أكان يغتسل قبل أن ينام أم ينام قبل أن يغتسل ؟ قالت كل ذلك قد كان يفعل ربما اغتسل فنام وربما توضأ فنام قلت الحمد لله الذي جعل في الأمر سعة³⁰⁴

٤٤- حدثنا عباس العنبري و محمد بن عبد الأعلى قالا حدثنا عبد الرحمن بن مهدي حدثنا معاوية بن صالح عن العلاء بن الحرث عن حرام بن معاوية عن عمه عبد الله بن سعد قال : " سألت النبي صلى الله عليه وسلم عن مواكلة الخائض ؟ فقال وأكلها³⁰⁵

Abdullah b. Sa'd, Rasûlullah'a (s.a.v.) : “Hayızlı kişiyle beraber yemek yenir mi?” diye sordum: ‘Onunla beraber ye!’ diye cevap verdi.” diyerek rivâyetinde bulunmuştur.

³⁰³ Ebû Dâvud, “Cihad”, 35.

³⁰⁴ Müslim, “Hayız”, 307; Nesâî, “Hayız”, 5.

³⁰⁵ Tirmizî, “Hayız”, 100.

2.4.10.İstiâze Konusunda Rivayet Ettiği Hadisler

٤٥- أخبرنا أحمد بن عمرو قال أنبأنا بن وهب قال أخبرني معاوية بن صالح عن بن الحارث وهو العلاء عن القاسم مولى معاوية عن عقبة بن عامر قال كنت أقود برسول الله ﷺ في السفر فقال رسول الله ﷺ : " يا عقبة ألا أعلمك خير سورتين قرئتا فعلمني قل أعوذ برب الفلق وقل أعوذ برب الناس فلم يري سررت بما جدا فلما نزل لصلاة الصبح صلى بهما صلاة الصبح للناس فلما فرغ رسول الله صلى الله عليه وسلم من الصلاة التفت إلي فقال يا عقبة كيف رأيت³⁰⁶

Ukbe b. Âmir'den gelen rivâyete göre: "Bir sefer sırasında Rasûlullah'ın (s.a.v.) katırını çekiyordum. Rasûlullah (s.a.v.): 'Ey Ukbe! Sana okunan en hayırlı iki sûre öğretiyim mi?' dedi ve bana Nâs ve Felâk sûrelerini (Muavvizeteyn sûrelerini) öğretti. O iki sûreye gereken değeri vermediğimi anlayınca, Rasûlullah (s.a.v.) sabah namazında bize imam oldu ve bu iki sûre ile bize namaz kıldırıldı. Namazın sonunda bana dönerek: 'Ey Ukbe nasıl buldun?' dedi."

٤٦- أخبرني إبراهيم بن يعقوب قال حدثنا زيد بن الحباب أن معاوية بن صالح حدثه وحديثي أزهري بن سعيد يقال له الحارثي شامي عزيز الحديث عن عاصم بن حميد قال : " سألت عائشة بما كان رسول الله ﷺ يفتتح قيام الليل قالت سألتني عن شيء ما سألتني عنه أحد كان يكبر عشرا ويسبح عشرا ويستغفر عشرا ويقول اللهم اغفر لي وأهديني وارزقني وعافني ويتعوذ من ضيق المقام يوم القيامة³⁰⁷

٤٧- أخبرنا عصمة بن الفضل قال حدثنا زيد بن الحباب عن معاوية بن صالح قال حدثنا الأزهري بن سعيد عن عاصم بن حميد قال : " سألت عائشة بما كان رسول الله ﷺ يستفتح قيام الليل قالت لقد سألتني عن شيء ما سألتني عنه أحد قبلك كان رسول الله ﷺ يكبر عشرا ويحمد عشرا ويسبح عشرا ويهلل عشرا ويستغفر عشرا ويقول اللهم اغفر لي وأهديني وارزقني وعافني أعوذ بالله من ضيق المقام يوم القيامة³⁰⁸

Âsım b. Humeyd, Hz. Âişe'ye: "Hz.Peygamber ne ile gece namazına başladığı?" diye sordum. Hz. Âişe: "Sen bana öyle bir şey sordun ki; senden önce hiç kimse bana onu sormamıştır. Hz.Peygamber on defa tekbir alır, on defa hamd eder, on defa tesbih eder ve on defa da istiğfar ederdi. Ardından da şöyle dua ederdi: 'Allah'ım! Bana mağfîret eyle. Beni hidâyette dâim eyle, beni rızıklandır ve bana afiyet ver.' diyerek kıyamet günündeki sıkıntıdan Allah'a sığınır." diye cevap vermiştir.

³⁰⁶ Nesâi, "İstiâze", 51.

³⁰⁷ Nesâi, "İstiâze", 62.

³⁰⁸ Nesâi, "Kıyâmu'l-Leyl ve Tedavvûn- Nehâr", 9; İbn Mâce, "İkâmetü's-Salât ve's-Sünnet", 180; Ebû Dâvud, "Salât", 118-119.

2.4.11.İcâre ve Ticaretler Konularında Rivâyet Ettiği Hadisler

- ٤٨- أخبرنا إسحاق بن إبراهيم قال أنبأنا عبد الرحمن بن مهدي قال حدثنا معاوية بن صالح قال سمعت سعيد بن هاني يقول سمعت عرياض بن سارية يقول : " بعث من رسول الله ﷺ بكرا فأتيته أتقاضاه فقال أجل لا أقضيها الا نجية فقضاني فأحسن قضائي وجاءه أعرابي يتقاضاه سنه فقال رسول الله ﷺ أعطوه سنا فأعطوه يومئذ جملا فقال هذا خير من سني فقال خيركم خيركم قضاء"³⁰⁹
- ٤٩- حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا زيد بن الحباب . حدثنا معاوية بن صالح . حدثني سعيد بن هاني قال سمعت العرياض بن سارية يقول "كنت عند النبي صلى الله عليه و سلم . فقال أعرابي اقضني بكري . فأعطاه بعيرا مسنا . فقال الأعرابي يا رسول الله هذا أسن من بعيري . فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم : خير الناس خيرهم قضاء"³¹⁰

Muâviye b. Sâlih nakleder ki: “Rasûlullah’a (s.a.v.) ödünç genç bir deve verdim. Sonra ödünç deveyi kendisinden talep ettim. Hz.Peygamber (s.a.v.): ‘*Sana daha güzel bir deve vereceğim*’ dedi ve güzel bir deve verdi. Başka bir zamanda, yine bir arap gelip Rasûlullah’tan (s.a.v.) ödünç devesini talep edince, Rasûlullah (s.a.v.): ‘*Ona malı değerinde bir deve verin.*’ dedi. Devesinden daha üstün bir deve verdiler. Arap: Bu benim devemden daha değerlidir, diye söyleyince, Rasûlullah (s.a.v.): ‘*Sizin en hayırlılarınız borcunu en güzel şekilde ödeyendir.*’ diye karşılık vermiştir.”

- ٥٠- حدثنا أحمد بن صالح حدثنا عبد الله بن وهب حدثنا معاوية بن صالح عن عبد الوهاب بن بخت عن أبي الزناد عن الأعرج عن أبي هريرة أن رسول الله ﷺ - قال "إن الله حرم الخمر وثمنها وحرم الميتة وثمنها وحرم الخنزير وثمنه"³¹¹

Ebû Hureyre, Hz.Peygamber’den (s.a.v.) şöyle nakletmektedir: “*Muhakkak ki Allah, şarabı ve karşılığında alınan parayı, ölü hayvanı ve karşılığında alınan parayı, domuzu ve karşılığında alınan parayı haram kılmıştır.*”

2.4.12.Kurbanlar Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

- ٥١- حدثني زهير بن حرب حدثنا معن بن عيسى حدثنا معاوية بن صالح عن أبي الزاهرية عن جبير بن نفير عن ثوبان قال: "ذبح رسول الله صلى الله عليه و سلم ضحيته ثم قال (يا ثوبان أصلح لحم هذه) فلم أزل أطعمه منها حتى قدم المدينة"³¹²

³⁰⁹ Nesâi, “Buyû”, 64.

³¹⁰ İbn Mâce, “Ticârât”, 62.

³¹¹ Ebû Dâvud, “İcâre”, 64.

³¹² Müslim, “Edâhi”, 1975; Ebû Dâvud, “Edâhi”, 10-11.

٥٢- حدثنا عبد الله بن محمد النفيلي حدثنا حماد بن خالد الخياط قال حدثنا معاوية بن صالح عن أبي الزاهرية عن جبير بن نفير عن ثوبان قال ضحى رسول الله ﷺ - ثم قال " يا ثوبان أصلح لنا لحم هذه الشاة"³¹³

Sevbân'dan şöyle nakledilmektedir: Resûlullah (s.a.v.) kurbanını kesti. Sonrasında: “*Yâ Sevban, bunun etini ıslâh et!*” buyurdu. Böylelikle Medine’ye dönünceye kadar Hz.Peygamber’e kurban etinden yedirdim.

٥٣- حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا زيد بن الحباب عن معاوية بن صالح . حدثني الحسن بن جابر عن المقدم بن معديكرب الكندي أن رسول الله صلى الله عليه و سلم " حرم أشياء . حتى ذكر الحمر الإنسانية"³¹⁴

Mikdâm b. Ma’dikerib el-Kindi’den: Resûlullah (s.a.v.) bazı şeyleri yasaklamıştır. Hatta evcil eşek etlerinin yenmesini de yasaklamıştır.” şeklinde rivâyet gelmektedir.

2.4.13.Edeb Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٥٤- حدثنا أبو بكر . حدثنا زيد بن الحباب . أخبرني معاوية بن صالح . أخبرني عمرو بن قيس الكندي عن عبد الله بن بسر أن أعرابيا قال لرسول الله صلى الله عليه و سلم إن شرائع الإسلام قد كثرت علي . فأنبئي منها بشيء أتشتبه به : قال " لا يزال لسانك راطبا من ذكر الله عز و جل "³¹⁵

Abdullah b. Büsr: Bir arap, Resûlullah’ın (s.a.v.) yanına gelerek: “İslâm şariatleri bana çok fazla geldi. Bundan dolayı, bana tutunacağım tavsiyelerde bulununuz.” dedi. Resûlullah (s.a.v.) : “*Senin dilin devamlı surette Allah’ın zikri ile meşgul olsun.*” diye cevap verdi.

٥٥- حدثنا أحمد بن سعيد الهمداني حدثنا ابن وهب قال أخبرني معاوية بن صالح عن أبي موسى عن أبي مريم عن أبي هريرة قال "إذا لقي أحدكم أخاه فليسلم عليه فإن حالت بينهما شجرة أو جدار أو حجر ثم لقيه فليسلم عليه أيضا"³¹⁶

Ebû Hureyre’den rivâyet edildiğine göre: “Sizden biriniz kardeşiyle karşılaştığı vakit onunla selamlaşsın. Eğer aralarına bir ağaç, duvar, veya bir taş girdiği için selamlaşamazlarsa; başka bir vakitte karşılaştıklarında tekrar selamlaşsınlar.”

³¹³ Ebû Dâvud,” *Cihad*”, 146.

³¹⁴ İbn Mâce, “*Zebâih*”, 13.

³¹⁵ İbn Mâce, “*Edeb*”, 53.

³¹⁶ Ebû Dâvud, “*Edeb*”, 134-135.

2.4.14.Menâkıb Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٥٦- حدثنا محمود بن غيلان حدثنا حجين بن المثنى حدثنا الليث بن سعد عن معاوية بن صالح عن ربيعة بن يزيد عن عبد الملك بن عامر عن النعمان بن بشير عن عائشة : أن النبي صلى الله عليه و سلم قال " يا عثمان إنه لعل الله يقمصك قميصا فإن أرادوك على خلعه فلا تخلعه لهم" ³¹⁷

Hız.Âişe'den gelen rivâyete göre, Hız.Peygamber: "Ey Osman! İhtimaldir ki, Allah sana bir gömlek giydirecektir. Senden o gömleği çıkarmanı dilerlerse, onlar için gömleği çıkarma!" demiştir.

٥٧- حدثنا قتيبة حدثنا الليث عن معاوية بن صالح عن ربيعة بن يزيد عن إدريس الخولاني عن يزيد بن عميرة قال : " لما حضر معاذ بن جبل الموت قيل له يا أبا عبد الرحمن أوصنا قال أجلسوني فقال إن العلم والإيمان مكانهما من ابتغاهما وجدهما يقول ذلك ثلاث مرات والتمسوا العلم عند أربعة رهط عند عويمر أبي الدرداء و عند سلمان الفارسي وعند عبد الله بن مسعود و عند عبد الله بن سلام الذي كان يهوديا فأسلم فإني سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول إنه عاشر عشرة في الجنة" ³¹⁸

Yezîd b. U'meyr'den gelen rivâyette; "Muâz b. Cebel'in ölümü yaklaştığında: Ey Ebû Abdurrahman, bizlere öğüt ver! denildi. Muâz b. Cebel: Beni oturtunuz, diyerek : 'İlim ve iman yerlerindedir. Kim onları ararsa bulacaktır.' Bu sözleri üç kez tekrarladıktan sonra konuşmasına şu şekilde devam eder: İlmi dört kişinin yanında arayınız. Bunlar; Uveymir Ebû'd Derdâ, Selman-ı Farisi, Abdullah b. Mesûd ve Yahudi olup İslâm'a giren Abdullah b. Selam'dır. Çünkü Rasûlullah'tan (s.a.v.) cennete girecek on kişiden onuncu olanın Abdullah b. Selam olduğunu bizzat duydum."

٥٨- حدثنا أحمد بن منيع حدثنا زيد بن حباب حدثنا معاوية بن صالح حدثنا أبو مریم الأنصاري عن أبي هريرة قال : " قال رسول الله صلى الله عليه و سلم الملك في قريش والقضاء في الأنصار والأذان في الحبشة والأمانة في الأزدي يعني اليمن" ³¹⁹

Ebû Hureyre'den nakledildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Devlet reisliği Kureyş'te, kadılık Ensâr'da, müezzinlik Habeşlilerde ve güvenilirlik Ezd'de yani Yemenlilerdedir."

³¹⁷ Tirmizi, "Menâkıb", 19.

³¹⁸ Tirmizi, "Menâkıb", 37.

³¹⁹ Tirmizi, "Menâkıb", 72.

2.4.15.Zühd Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

۵۹- حدثنا أبو كريب حدثنا زيد بن حباب عن معاوية بن صالح عن عمرو بن قيس عن عبد الله بن بسر أن أعرابيا قال : " يا رسول الله من خير الناس ؟ قال من طال عمره وحسن عمله"³²⁰

Abdullah b. Büsr'den gelen rivâyete göre "Bir Arap, Hz.Peygamber'in yanına gelerek: 'Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların en hayırlısı kimdir?' diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.): 'Hem ömrü uzun olan hem de ameli güzel olandır.' diye cevap vermiştir."

۶۰- حدثنا أحمد بن منيع حدثنا الحسن بن سوار حدثنا ليث بن سعد عن معاوية بن صالح أن عبد الرحمن بن جبير بن نفير حدثه عن أبيه عن كعب بن عياض قال : "سمعت النبي صلى الله عليه و سلم يقول إن لكل أمة فتنة وفتنة أمتي المال"³²¹

Ka'b b. Iyad'dan gelmekte olan rivâyete göre, Rasûlullah'tan (s.a.v.) işittim: "Her ümmetin bir fînesi mevcuttur. Ümmetimin fînesi ise maldır."

۶۱- حدثنا موسى بن عبد الرحمن الكندي الكوفي حدثنا زيد بن حباب حدثنا معاوية بن صالح حدثنا عبد الرحمن بن جبير بن نفير الحضرمي عن أبيه عن النّوّاس بن سّمعان : "أن رجلا سأل رسول الله صلى الله عليه و سلم عن البر والإثم ؟ فقال النبي صلى الله عليه و سلم البر حسن الخلق والإثم ما حاك في نفسك وكرهت أن يطلع عليه الناس"³²²

۶۲- حدثني محمد بن حاتم بن ميمون حدثنا ابن مهدي عن معاوية بن صالح عن عبد الرحمن بن جبير بن نفير عن أبيه عن النّوّاس بن سّمعان الأنصاري قال: "سألت رسول الله صلى الله عليه و سلم عن البر والإثم ؟ فقال البر حسن الخلق والإثم ما حاك في صدرك وكرهت أن يطلع عليه الناس"³²³

Nevvâs b. Sem'an'dan nakledilen rivâyete göre: "Bir adam Rasûlullah'a (s.a.v.) *birr* ve *ism* nedir?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.): '*Birr, güzel ahlaklı olmak demektir. İsm ise kişinin içini huzursuz eden ve insanların bilmelerini istemedikleridir.*' diye cevap vermiştir."

³²⁰ Tirmizi, "Zühd", 21.

³²¹ Tirmizi, "Zühd", 26.

³²² Tirmizi, "Zühd", 52.

³²³ Müslim, "Birr", 2553.

2.4.16.Eşribe Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٦٣- أخبرنا أحمد بن خالد عن معن قال حدثنا معاوية بن صالح عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب قال : "إذا طبخ الطلاء على

الثلاث فلا بأس به"³²⁴

Said b. Müseyyeb'ten şöyle rivâyet edilmiştir: "Üzüm suyu üçte biri kalıncaya kadar kaynatılırsa onun yenilip içilmesinde bir sakınca yoktur."

2.4.17.İlim Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٦٤- حدثنا عبد الله بن عبد الرحمن أخبرنا عبد الله بن صالح حدثني معاوية بن صالح عن عبد الرحمن بن جبير بن نفير عن أبيه جبير بن نفير

عن أبي الدرداء : "قال كنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فشخص ببصره إلى السماء ثم قال هذا أوان يختلس العلم من الناس حتى

لا يقدرُوا منه على شيء فقال زياد بن لبيد الأنصاري كيف يختلس العلم منا وقد قرأنا القرآن فوالله لنقرأه ولنقرئنه نساءنا وأبناءنا فقال

ثكلتك أمك يا زياد إن كنت لأعدك من فقهاء أهل المدينة هذه التوراة والإنجيل عند اليهود والنصارى فماذا تغني عنهم قال جبير فلقبت عبادة

بن الصامت قلت ألا تسمع إلى مايقول أخوك أبو الدرداء ؟ فأخبرته بالذي قاله أبو الدرداء قال صدق أبو الدرداء إن شئت لأحدثك بأول

علم يرفع من الناس ؟ الخشوع يوشك أن تدخل مسجد جماعة فلا ترى فيه رجلاً خاشعاً"³²⁵

Ebû'd Derdâ; "Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikteydik, gözlerini semaya yöneltti ve şöyle söyledi: 'İlmin insanların elinden alınıp kaldırılacağı vakit, hiçbir şeye güçleri yetmeyecektir.' Bunun üzerine Ziyâd b. Lebîd el Ensarî dedi ki: 'Kur'ân-ı Kerim'i sürekli olarak okuduğumuzda bile mi? Allah'a yemin ederim ki; Kur'ân-ı Kerim'i daima okuyacağız, kadınlarımıza ve çocuklarımıza da okutmaktan geri durmayacağız.' Bu sözler üzerine Rasûlullah (s.a.v.): 'Ey Ziyâd annen hasretinle yansın, seni Medîne halkının hukukçuları arasında görürdüm. Tevrat ve İncil Yahudî ve Hristiyanların elindedir. Onlara ne faydası var?' Cübeyr: 'Sonra Ubâde b. Sâmit ile karşılaştım ve kardeşin Ebû'd Derdâ nelerden söz ediyor, duydun mu?' dedim. Ebû'd Derdâ'nın sözlerini ona aktardım. Ubâde b. Sâmit: 'Ebû'd Derdâ'nın söyledikleri doğrudur. Hatta insanlardan kaldırılacak olan ilk ilmi sana söyleyeyim mi? Bu ilim 'Huşu'dur. Muhtemeldir ki, büyük bir camiye gireceksin ve orada huşu içerisinde ibadet eden hiçbir kimse bulamayacaksın.' diye cevap verdi."

³²⁴ Nesâî, "Eşribe", 53.

³²⁵ Tirmizi, "İlim", 5.

٦٥- حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا زيد بن الحباب عن معاوية بن صالح حدثني الحسن بن جابر عن المقدام بن معد يكرب الكندي أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال : "يوشك الرجل متكنا على أريكته يحدث بحديث من حديثي فيقول بيننا وبينكم كتاب الله عز و جل . فما وجدنا فيه من حلال استحللناه . وما وجدنا فيه من حرام استحرماناه . ألا وإن ما حرم رسول الله صلى الله عليه و سلم مثل ما حرم الله" 326

٦٦- حدثنا محمد بن بشار حدثنا عبد الرحمن بن مهدي حدثنا معاوية بن صالح عن الحسن بن جابر اللخمي عن المقدام بن معد يكرب قال : "قال رسول الله صلى الله عليه و سلم ألا هل عسى رجل يبلغه الحديث عني وهو متكئ على أريكته فيقول بيننا وبينكم كتاب الله فما وجدنا فيه حلالا استحللناه وما وجدنا فيه حراما حرماناه وإن ما حرم رسول الله صلى الله عليه و سلم كما حرم الله" 327

Mikdam b. Ma'dikerib el-Kindi'den gelmekte olan rivâyete göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: *"Süslü tahtına yaslanmış bir adama, hadislerimden birisi okunur ve o şahıs vaziyetini hiç düzeltmeden: 'Bizlerle sizler arasında Allah'ın kitabı vardır. Allah'ın kitabında helal olarak bulduğumuz şeyleri, helâl saymaktayız. Haram olarak bulduğumuz şeyleri ise haram kabul etmekteyiz.' diyebilme zamanı yaklaşmıştır."* Bunun üzerine Mikdam b. Ma'dikerib el-Kindi: *'Muhakkak ki, Resûlullah'ın (s.a.v.) haram kıldığı şeyler Allah'ın haram kıldığı şeyler gibidir.'* demiştir.

2.4.18.Hulefâ-i Raşidin'in Sünnetine İttiba Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٦٧- حدثنا يحيى بن منصور وإسحاق بن إبراهيم السواق قالوا حدثنا عبد الرحمن بن مهدي عن معاوية بن صالح عن ضمرة بن حبيب عن عبد الرحمن بن عمرو السلمي انه سمع العرياض بن سارية يقول : "وعظنا رسول الله صلى الله عليه و سلم موعظة ذرفت منها العيون ووجلّت منها القلوب . فقلنا يا رسول الله صلى الله عليه و سلم . إن هذه لموعظة مودع . فما تعهد إلينا ؟ قال قد تركتكم على البيضاء . ليلها كنهارها لا يزيغ عنها بعدي إلا هلك . من يعيش منكم فيسرى اختلافا كثيرا . فعليكم بما عرفتم من سنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين . عضوا عليها بالنواجذ . وعليكم بالطاعة . وإن عبدا حبشيا . فإنما المؤمن كالجمل الأنف حيثما قيد انقاد" 328

Abdurrahman b. Amr es-Sülemî'nin, İrbad b. Sariye'den rivâyet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) bizlere öyle bir vaaz da bulundu ki; gözlerimizden yaşlar aktı ve kalplerimiz

326 İbn Mâce, "Mukaddime", 2.

327 Tirmizi, "İlim", 10.

328 İbn Mâce, "Mukaddime", 6.

sızladı. Bundan ötürü; ‘Ya Resûlullah (s.a.v.)! Bu vaazınızda bizlere veda eder gibisiniz, bizlere neler öğütlersiniz?’ dedik. Resûlullah (s.a.v.): “*Ben sizlere, gecesi gündüzü gibi açık olan bir din bıraktım. Benden sonra (gecesi gündüzü gibi açık olan dinden) ondan ayrılan mutlaka helak olur. Sizden kim ömrü vefa eder de yaşar ise; çokça ihtilafa şahid olacaktır. Bu nedenle öğrenmiş olduğunuz benim sünnetime ve Hulefâ-i Râşidîn’in sünnetine tutununuz. Bu sünnetlere dışlarınızla kuvvetlice tutunuz. Başınızdaki halife siyah bir köle dahi olsa itaatte bulununuz. Muhakkak ki mümin, burnuna yular takılmış bir deve gibidir, hangi tarafa sevk edilirse ona uyar.*” buyurmuştur.

2.4.19.Zekât Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٦٨- حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا زيد بن الحباب أخبرني معاوية بن صالح حدثني ربيعة بن يزيد الدمشقي عن عبد الله بن عامر اليحصبي قال سمعت معاوية يقول إياكم وأحاديث إلا حديثا كان في عهد عمر فإن عمر كان يخيف الناس في الله عز وجل سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يقول: "من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول إنما أنا خازن فمن أعطيته عن طيب نفس فيبارك له فيه ومن أعطيته عن مسألة وشره كان كالذي يأكل ولا يشبع" ³²⁹

Abdullah b. Âmir el-Yahsubî'den şöyle rivâyet edilmektedir: Muâviye'yi “Allah her kime büyük bir hayır vermek dilerse onu dinde fakîh kılar.” buyururken işittim. Yine ben, Resûlullah'ı (s.a.v.) şöyle derken duydum: “*Ben, ancak hazinedarım. Her kime gönül hoşluğu ile bir şey veririm, verdiğimin bereketini görür. Her kime de dilendiği ve aç gözlülük ettiği için veririm, o kimse yiyip de doymayan gibi olur.*”

٦٩- أخبرنا محمد بن سلمة قال حدثنا بن وهب عن معاوية بن صالح عن بحير بن سعد عن خالد بن معدان عن كثير بن مرة عن عقبة بن عامر أن رسول الله ﷺ قال : "الجاهر بالقرآن كالجاهر بالصدقة والمسر بالقرآن كالمسر بالصدقة" ³³⁰

Ukbe b. Âmir, Rasûlullah'tan (s.a.v.) şöyle aktarır: “*Kurân-ı Kerim'i sesli okuyan kimse sadakayı açıktan veren gibidir. Kurân-ı Kerim'i gizli ve sessiz okuyan kimse ise; sadakayı gizli veren gibidir.*”

³²⁹ Müslim, “Zekât”, 1037.

³³⁰ Nesâî, “Zekât”, 68.

2.4.20.Diyetler Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٧٠- حدثنا أبو كريب . ثنا رشدين بن سعد عن معاوية بن صالح عن معاذ بن مجاهد الأنصاري عن ابن صهبان عن العباس بن عبد المطلب قال

قال رسول الله صلى الله عليه و سلم : " لا قود في المأمومة ولا الجائفة ولا المنقلة"³³¹

Abbâs b. Abdulmuttalib, Resûlullah'tan (s.a.v.) şöyle nakleder: "Me'mûme (beyin zararına ulaşan yara), câife (bedenin iç kısmına ulaşan yara) ve münakkıla (kemiği kırıp yerinden kaydıran yara) da kısas yoktur."³³²

2.4.21.Et'ime Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٧١- حدثنا قتيبة بن سعيد حدثنا الليث عن معاوية بن صالح عن أبي طلوت قال : " دخلت على أنس بن مالك وهو يأكل القرع وهو

يقول يا لحك شجرة ما أحبك إلا حب رسول الله صلى الله عليه و سلم إياك"³³³

Ebû Talût: Enes b. Mâlik'in yanına gittim ki kabak yemeği yemekteydi ve şöyle söylüyordu: "Ne kadar da güzel bir bitkisin. Rasûlullah'ın (s.a.v.) seni sevmesinden ötürü bana ne kadar çok sevimli görünmektесin."

2.4.22.Hacc Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٧٢- أخبرني معاوية بن صالح قال حدثني يحيى بن معين قال حدثنا حجاج قال حدثنا يونس عن أبي إسحاق عن البراء قال كنت مع علي بن

أبي طالب حين أمره رسول الله ﷺ على اليمن فلما قدم على النبي ﷺ قال علي فأتيت رسول الله ﷺ فقال لي رسول الله ﷺ : " كيف صنعت قلت

أهللت بإهلالك قال فإني سقت الهدي وقرنت قال وقال ﷺ لأصحابه لو استقبلت من أمري ما استدبرت لفعلت كما فعلتم ولكني

سقت الهدي وقرنت"³³⁴

Berâ'dan gelen rivâyete göre; Resûlullah'ın (s.a.v.), Hz. Ali'ye Yemen'e gitmesini emrettiği zaman bende oradaydım. Hz. Ali Yemen'den geri gelince, Hz.Peygamber'in huzuruna gitti ve şu şekilde nakletti: Bana Hz.Peygamber: 'Nasıl yaptın?' dedi. Ben de: 'Resûlullah (s.a.v.) gibi niyet ettim.' dedim. Rasûlullah (s.a.v.): 'Ben kurbanımı sevkettim ve kıran haccına niyetlendim.' dedi ve ashâbına şöyle seslendi: 'Eğer böyle

³³¹ İbn Mâce, "Diyet", 9.

³³² Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1978), 7: 291-292.

³³³ Tirmizi, "Et'ime", 42.

³³⁴ Nesâî, "Hacc", 49.

olacağını bilseydim sizler gibi yapardım. Lakin ben kurbanımı sevkettiğim için kıran haccına niyetlenmiş bulundum.'

2.4.23.Kan Dökmenin Haramlığı Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٧٣- أخبرنا أحمد بن عمرو بن السرح قال أنبأنا بن وهب قال وأخبرني يحيى بن أيوب و معاوية بن صالح عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب قال : "قدم ناس من العرب على رسول الله ﷺ فأسلموا ثم مرضوا فبعث بهم رسول الله ﷺ إلى لقاح ليشربوا من ألبانها فكانوا فيها ثم عمدوا إلى الراعي غلام رسول الله ﷺ فقتلوه واستاقوا اللقاح فزعموا أن رسول الله ﷺ قال اللهم عطش من عطش آل محمد الليلة فبعث رسول الله ﷺ في طلبهم فأخذوا فقطع أيديهم وأرجلهم وحمل أعينهم وبعضهم يزيد على بعض إلا أن معاوية قال في هذا الحديث استاقوا إلى أرض الشرك"³³⁵

Enes b. Mâlik'ten şöyle rivâyet edilmiştir: “Bir grup Arap, Hz.Peygamber'i (s.a.v.) ziyaret edip Müslüman oldular. Medine şehrinin iklimi o kimselere yaramadı. Yüzlerinin rengi soldu, karınları şişti. Bunun üzerine Hz.Peygamber (s.a.v.) onları deve ağıllarının yanına yolladı. Orada develerin süt ve idrarından içtiler. Malum kimseler hastalıklarından kurtulunca, çobanı katledererek develeri alıp götürdüler. Hz.Peygamber o kimselerin yakalanmasını istedi. Yakalandıklarında (küfürleri sebebiyle) elleri ve ayakları kesildi, gözleri oyuldu.”

٧٤- أخبرنا معاوية بن صالح الأشعري قال حدثنا عبد الله بن جعفر قال حدثنا عبيد الله عن زيد عن عمرو بن مرة عن أبي نضرة عن أبي برزة قال : "غضب أبو بكر على رجل غضبا شديدا حتى تغير لونه قلت يا خليفة رسول الله ﷺ والله لئن أمرتني لأضربن عنقه فكأنما صب عليه ماء بارد فذهب غضبه عن الرجل قال ثكلتك أمك أبا برزة وإنما لم تكن لأحد بعد رسول الله ﷺ"³³⁶

Ebû Berze'den rivâyet edildiğine göre: Hz. Ebûbekir bir adama o kadar çok kızmıştı ki, yüzünün rengi bile değişmişti. Bu nedenle ben de şöyle seslendim: ‘Ey Rasûlullah’ın halifesi! Bana müsaade edersen o adamı öldürürüm.’ Bu söylediklerime mukabil, sanki üzerine soğuk su dökülmüş gibi rahatlayarak bana şöyle dedi: ‘Ey Ebû Berze! Anan sensiz kalsın! Bu söylediklerin Rasûlullah (s.a.v.) dışında hiç kimse için söz konusu olamaz.’

³³⁵ Nesâî, “Tahrîmu'd-Dem”, 8.

³³⁶ Nesâî, “Tahrîmu'd-Dem”, 16.

2.4.24.Mesâcid Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٧٥- حدثنا محمد بن سلمة المرادي حدثنا عبد الله بن وهب عن معاوية بن صالح يقول حدثني ربيعة بن يزيد عن أبي إدريس الخولاني عن أبي الدرداء قال: "قام رسول الله صلى الله عليه و سلم فسمعناه يقول أعوذ بالله منك ثم قال ألعنك بلعنة الله ثلاثا ويسط يده كأنه يتناول شيئا فلما فرغ من الصلاة قلنا يا رسول الله قد سمعناك تقول في الصلاة شيئا لم نسمعك تقوله قبل ذلك ورأيناك بسطت يدك قال إن عدو الله إبليس جاء بشهاب من نار ليحعله في وجهي فقلت أعوذ بالله منك ثلاث مرات ثم قلت ألعنك بلعنة الله التامة فلم يستأخر ثلاث مرات ثم أردت أخذه والله لولا دعوة أخينا سليمان لأصبح موثقا يلعب به ولدان أهل المدينة"³³⁷

Ebu'd Derda: Rasûlullah (s.a.v.) namaz kılmak için ayağa kalktı ve şöyle söyledi, bizlerde duyduk: *'Senden Allah'a sığınırım.'* Sonrasında üç defa: *'Allah'ın laneti ile seni lanetlerim.'* dedi. Bir şeyi yakalayıp tutacakmış edasıyla elini uzattı. Namazı sonlanınca: *'Ey Allah'ın Rasûlü! Namazda daha önce hiç duymadığımız bir şeyler söylediğinizi duyduk ve elinizi uzattığınıza da şahid olduk.'* dedik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): *'Allah'ın düşmanı şeytan, bir ateş parçasını yüziüme yaklaştırdı. Ben de üç kere: Senden Allah'a sığınırım, dedim. Sonra da Seni Allah'ın lanetiyle lanetliyorum, dedim. Lakin üç defa söylememe rağmen ortadan kaybolmadı. Sonra onu yakalamayı murad ettiğim için ellerimi uzattım. Vallahi Süleyman kardeşimizin duası olmasaydı, o şeytan mescidin direklerine asılmış olarak Medine'nin çocukları tarafından oynanan bir oyuncak olurdu.'* diye söylemiştir.

2.4.25.Sefer Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٧٦- حدثنا موسى بن عبد الرحمن [الكندي] الكوفي حدثنا زيد بن الحباب أخبرنا معاوية بن صالح حدثني سليم بن عامر قال سمعت أبا أمامة يقول : "سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يخطب في حجة الوداع فقال اتقوا الله [ربكم] وصلوا خمسكم وصوموا شهركم وأدوا زكاة أموالكم وأطيعوا إذا أمركم تدخلوا جنة ربكم"³³⁸

Ebü Ümâme; Rasûlullah'ın (s.a.v.) Veda Haccı'nda hutbe verirken şunları söylediğini duydum: *'Allah'a itaat ediniz, beş vakit namazınızı kılınız, Ramazan orucunuzu tutunuz, mallarınızın zekâtını veriniz, idarecilerinize itaat ediniz. Böylelikle Rabbinizin cennetine girersiniz.'*

³³⁷ Müslim, "Mesâcid", 542; Nesâî, "Sehv", 19.

³³⁸ Tirmizi, "Sefer", 434.

2.4.26.Selâm Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٧٧- حدثني أبو الطاهر أخبرنا ابن وهب أخبرني معاوية بن صالح عن عبد الرحمن بن جبير عن أبيه عن عوف بن مالك الأشجعي قال: "كنا نرقى في الجاهلية فقلنا يا رسول الله كيف ترى في ذلك ؟ فقال اعرضوا على رقاكم لا بأس بالرقى ما لم يكن فيه شرك"³³⁹

Avf b. Mâlik el-Eşcaî şu şekilde nakleder: "Biz cahiliye döneminde rukye yapardık. Resûlullah'a (s.a.v.): 'Ey Allah'ın Rasulü! Bu konuda nasıl uygun görürsünüz?' diye sorduk. Hz.Peygamber: 'Rukye şeklinizi gösterin. İçerisinde şirk olmadığı sürece rukye yapmakta bir sakınca bulunmamaktadır.' diye cevap verdi."

2.4.27.Ferâiz Konusunda Rivâyet Ettiği Hadisler

٧٨- حدثنا سليمان بن حرب - في آخرين - قالوا حدثنا حماد عن بدیل - یعنی ابن میسرة - عن علی بن أبی طلحة عن راشد بن سعد عن أبي عامر الهوزني عن المقدم الكندي قال قال رسول الله ﷺ - أنا أولى بكل مؤمن من نفسه فمن ترك ديناً أو ضيعة فإلى ومن ترك مالا فلورثته وأنا مولى من لا مولى له أرث ماله وأفك عانه وإخال مولى من لا مولى له يرث ماله ويفك عانه. قال أبو داود رواه الزبيدي عن راشد بن سعد عن ابن عائذ عن المقدم ورواه معاوية بن صالح عن راشد قال سمعت المقدم³⁴⁰

Mikdâm b. el Kindî, Hz.Peygamber'in şunları söylediğini aktarır: "*Her mümine kendisinden daha yakın olan benim. Kim bir borç ya da bakıma muhtaç bir aileyi geride bırakırsa, onlar bana emanettir. Kim de bir mal bırakırsa, kalan mal ailesinden geride kalanlara aittir. Ben varisi bulunmayanların varisi olurum, onların bağıını çözerim. Varisi bulunmayan kimseye dayısı varis olur ve onun bağıını çözer.*"

Yukarıdaki hadisin senedinde Muâviye b. Sâlih bulunmamaktadır. Ancak bu metnin devamında şâhit olarak sunulan başka bir senedde Muâviye b. Sâlih yer aldığından bu hadis çalışmamızda değerlendirilmiştir. Ebû Dâvud bu hadisin diğer senedinin Zübeydî – Râşid b. Sa'd – İbn Âiz – Mikdâm şeklinde olduğunu dile getirmektedir. Muâviye b. Sâlih'in bu hadisi farklı bir senedle Râşid b. Sa'd – Mikdâm şeklinde İbn Âiz'i atlayarak rivâyet ettiğini söylemektedir.³⁴¹

³³⁹ Müslim, "Selâm", 2200.

³⁴⁰ Ebû Dâvud, "Feraiz", 8.

³⁴¹ Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, Sahîhu Süneni Ebî Dâvud, thk. Nâsirüddin el- Elbânî (Riyad: Mektebetü'l-Maarif, 1989), 516.

2.5.Rivâyetlerinin Özellikleri

2.5.1.Konuları

Muâviye b. Sâlih'in rivâyet ettiği hadisler farklı konuları içermektedir. Bu konular; Namaz, zekât, hacc, oruç, tahâret, gusûl ve teyemmüm, fedâilul- Kurân, fedâilul- cihad, ferâiz, cenâiz, kurbanlar, sayd ve zebâih, kan dökmenin haramlığı, ticaretler, icâre, diyetler, eşribe, birr - sıla ve âdâb, hayız, mesâcid, selâm, dualar, menâkıb, zühd, ilim, et'ime, fiten ve melâhim, eşribe ve sefer'dir.

2.5.2.Tahdîs Sîgaları

Muâviye b. Sâlih'in "*Kütüb-ü Tis'a*"da bulunan rivâyetlerinin sîgalarına bakıldığında onun en çok "*kâle*", "*enne*" , "*an*" ve "*semi'tu* sîgalarını kullandığı görülmektedir. Kullandığı bu lafızlardan rivâyetlerini çoğunlukla semâ yoluyla aldığı anlaşılmaktadır. Talebeleri ondan hadis rivâyet etmek istediklerinde "*an*", "*yuhaddisu*", "*haddesena / haddeseni*", "*semi'tu* ve "*enne*" sîgalarını kullanmışlardır.

2.5.3.Rivâyetlerinin Râvileri

Kütüb-i Tis'a'da Muâviye b. Sâlih'ten nakledilen hadisler muttasıl senedlerle rivâyet edilmiştir.

Müslim'in “*el-Câmiu's-Sahîh*”ine intikal eden rivâyetleri aşağıdaki kişilerin kanalıyla gelmektedir:

Tablo 8:
Müslim'in Câmiu's-Sahîh'ine İntikal Eden Rivâyetlerinin Râvileri

Ebü'd-Derdâ (32/652)	Nevvâs b. Sem'an el-Ensârî (50/670)	Sevbân b. Bücdüd (54/674)	Ukbe b. Âmir (58/678)	Âişe bint Ebî Bekr es-Siddîk el-Kureysîyye (58/678)	Avf b. Mâlik el-Eşcaî (73/692)	Ebü Sa'lebe (75/694)
Ebü İdrîs el-Havlânî (80/699)	Cübeyr b. Nüfeyr (80/699)	Abdullah b. Ebû Kays (97/715)	Ebü Zahîrîyye Hudeyr b. Kureyb el-Hımsî (117/735)	Abdurrahman b. Cübeyr (118/736)	Abdullah b. Âmir el-Yahsubî (118/736)	Mekhûl Ebû Abdullah (118/736)
Rebia' b. Yezid ed-Dımeşkî (123/740)	Abdullah b. Vehb (125/742)	Muhammed b. Hâtîm b. Meymun (135/752)	A'la b. Hâris b. Abdilvaris (136/753)	Zeyd b. Hubab (158/774)	Harun b. Said el-Eylî (170/786)	Leys (175/791)
İbn Vehb (197/813)	Abdurrahman b. Mehdi (198/813)	Ma'n b. İsa (198/813)	Ebü Osmân (198/813)	Abdullah b. Nümeyr (234/849)	Zühbeyr b. Harb (234/849)	Ebubekir b. Ebû Şeybe (235/849)
Muhammed b. Mihrân er-Râzî (239/853)	Kuteybe b. Said (240/855)	Ebü Abdullah Hammad b. Halid el-Hayyât (240/855)	Ahmed b. İbrâhîm Devrakî (246/860)	Muhammed b. Seleme el-Murâdî (248/862)	Ebü Tâhir (250/864)	Muhammed b. Ahmed b. Ebû Halef (276/889)
		İshak b. İbrahim (286/899)	Kuz'a b. Yahyâ (ts.)	Habîb b. Ubeyd er-Rahabî (ts.)		

Tirmizî'nin *Sünen* 'ine intikal eden rivâyetleri aşağıdaki kişilerin kanalıyla gelmektedir:

Tablo 9:
Tirmizî'nin Sünen'ine İntikal Eden Rivâyetlerinin Râvileri

Ebü Abdulla Bilâl b. Rebâh (20/641)	Ömer b. Hattâb (23/644)	Ka'b b. İyâd (30/650)	Ebü'd-Derdâ (32/652)	Nevvâs b. Sem'an el-Ensârî (50/670)	Âişe bint Ebî Bekr es-Siddîk el-Kureysîyye (58/678)	Ebü Hureyre (58/678)	Nu'man b. Beşîr (64/684)	Adî b. Hâtîm et-Tâî (67/686)
Avf b. Mâlik el-Eşcaî (73/692)	Cübeyr b. Nüfeyr (80/699)	Ebü İdrîs el-Havlânî (80/699)	Mikdâm b. Ma'dikerîb (87/705)	Ebü Ümâme Südey b. Aclân b. Vehb el-Bâhilî (86/705)	Abdullah b. Büsr (96/714)	Abdullah b. Ebû Kays (97/715)	Abdullah b. Sa'd (100/718)	Abdullah b. Sâlih (113/731)
Kâsım b. Abdurrahman (116/734)	Abdurrahman b. Cübeyr (118/736)	Rebia b. Yezid (123/740)	Abdullah b. Abdurrahman (127/744)	Selîm b. Âmir (130/747)	A'la b. Hâris (136/753)	Ebü Meryem el-Ensârî (144/761)	Muhammed el-Karşî (145/762)	Amr b. Kays (146/763)
Ca'fer b. Muhammed İmrân es-Sa'lebi el-Kufî (148/765)	Zeyd b. Hubab (158/774)	Leys b. Sad (175/791)	Abdurrahman b. Mehdi (198/813)	Yezid b. Süreyh (203/818)	Abdülmelik b. Âmir (204/819)	Ebü Nadr (205/820)	Yezid b. Hârun (206/821)	Huceyn b. el-Müsennâ (210/825)
İshak b. İsa (224/838)	Mahmud b. Gaylân (239/853)	Kuteybe b. Said (240/855)	Ahmed b. Menî' (244/858)	Muhammed b. Abd-il A'la (245/859)	Muhammed b. Rafî' (245/859)	Hasan b. Sevvar (245/859)	Abbas el-Anberî (246/860)	Ebü Kureyb (248/862)
Muhammed b. Beşâr (252/866)	Musa b. Abdurrahman el-Kindî el-Kufî (258/871)	Muhammed b. İsmail b. Sâlim (276/889)	Yezid b. Umeyra (ts.)	Harrâm b. Muâviye (ts.)	Sefer b. Nüseyr (ts.)	Kesir b. Hâris (ts.)	Velid b. Cemîl (ts.)	Ebü Tâlût (ts.)
			Hasan b. Câbir el-Lahmî (ts.)	Bekr b. Huneys (ts.)	Damra b. Habîb (ts.)			

Ebû Dâvud'un *Sünen'ine* intikal eden rivâyetleri aşağıdaki kişilerin kanalıyla gelmektedir:

Tablo 10:
Ebû Dâvud'un Sünen'ine İntikal Eden Rivâyetlerin Râvileri

Mikdâd b. Esved (32/653)	Habîb b. Mesleme (42/662)	Sevân b. Bücdüd (54/674)	Ebû Hureyre (58/678)	Ukbe b. Âmir (58/678)	Âişe bint Ebî Bekr es-Siddîk el-Kureysîye (58/678)	Abdullah b. Havâle el-Ezdi (58/678)	İbn Cârîye (60/680)
Abdullah b. Ömer (73/692)	Avf b. Mâlik el-Eşcaî (73/692)	Kesîr b. Mürre (75/694)	İrbâd b. Sâriye es-Sülemî (75/694)	Ebû Sa'lebe (75/694)	Ebû İdris el-Havlânî (80/699)	Cübeyr b. Nüfeyr (80/699)	Mikdâm b. Madikerib (87/705)
Enes b. Mâlik (93/711)	Haccâc b. Muhammed (95/713)	Râşid b. Sa'd (113/731)	Abdülvehhâb b. Buht (113/731)	Ebû Zahiriyye Hudeyr b. Kureyb el-Hımsî (117/735)	Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec (117/735)	Mezkûl Ebû Abdullah (118/736)	Yunus b. Seyf (120/737)
Rebia b. Yezid (123/740)	Ezher b. Said el-Harâzî (129/746)	Ebü'z-Zinâd (130/748)	A'lâ b. Hâris (136/753)	Ali b. Ebû Talha (143/760)	Ebû Meryem el-Ensari (144/761)	İbrahim b. Hasan b. Heyseme (145/762)	İbrahim b. el-Hasan el-Missisi (145/762)
Amr b. Kays (146/763)	Muhammed b. Velid ez-Zübeydi (148/765)	Zeyd b. Hubâb (158/774)	Ebû Ma'kil (166/782)	Abdülazîz b. Müslim (167/783)	Leys b. Sa'd (175/791)	Haccâc b. İbrahim (181/797)	Âsım b. Humeyd (191/806)
Bisr b. el-Serî (196/811)	Abdullah b. Vehb (197/813)	Abdurrahman b. Mehdi (198/813)	Esed b. Mûsâ (212/827)	Süleyman b. Harb (224/839)	Harun b. Ma'ruf (231/845)	Amr b. Muhammed el-Nâkid (232/846)	Yahya b. Main (233/847)
Abdullah b. Muhammed en-Nüfeyli (234/848)	Osman b. Ebi Şeybe (235/849)	Kuteybe b. Said (240/854)	Kuteybe b. Said (240/854)	Ebu Abdullah Hamad b. Halid el-Hayyât (240/854)	Ahmed b. Hanbel (241/855)	Muhammed b. Rafî (245/859)	Muhammed b. Seleme el-Muradi (248/862)
İsa b. İbrâhîm el-Gâfiki (261/874)	Musa b. Sehl (262/875)	Ahmed b. Sâlih (322/933)	Ahzâb b. Esid es-Sem'i (Ebû Ruhm) (ts.)	Ahmed b. Said el-Hemedânî (ts.)	Damra b. Habîb (ts.)	İbn Zuğb el-İyâdi (ts.)	Ebû Âmir el-Hevzenî (ts.)

Nesâî'nin *Sünen'ine* intikal eden rivâyetleri aşağıdaki kişilerin kanalıyla gelmektedir:

Tablo 11:
Nesâî'nin Sünen'ine İntikal Eden Rivâyetlerin Râvileri

Ömer b. Hattâb (23/644)	Ukbe b. Âmir (58/677)	Amr b. Abese (60/679)	Ebü'd-Derdâ (32/652)	Nuaym b. Ziyâd Ebû Talha el-Ensari (34/654)	Âişe bint Ebî Bekr es-Siddîk el-Kureysîye (58/678)	Nu'man b. Beşîr (64/684)	Avf b. Mâlik el-Eşcaî (73/692)
Abdullah b. Ömer (73/692)	İrbâd b. Sâriye es-Sülemî (75/694)	Kesîr b. Mürre (75/694)	Cübeyr b. Nüfeyr (80/699)	Ebû İdris el-Havlânî (80/699)	Ebû Ümâme Südey b. Aclân b. Vehb el-Bâhili (86/705)	Said b. Müseyyeb (94/713)	Abdullah b. Bûsr (96/714)
Abdullah b. Ebû Kays (97/715)	U'mra bint Abdurrahman (106/724)	Kâsım b. Abdurrahman (112/730)	Ebû Zahiriyye Hudeyr b. Kureyb el-Hımsî (117/735)	Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr (118/736)	Rebia b. Yezid (123/740)	Amr b. Kays el-Kindî (125/742)	Said b. Hânî el-Havlânî (127/744)
Ezher b. Said el-Harâzî (129/746)	Selîm b. Âmir (130/747)	A'lâ b. Hâris (136/753)	Yahyâ b. Said (143/760)	Zeyd b. Hubab (158/774)	Süfyan b. Said b. Mesrûk (161/777)	Leys b. Sa'd (175/791)	Rişdin b. Sa'd (188/804)
Âsım b. Humeyd (191/806)	Abdullah b. Vehb (197/813)	Abdurrahman b. Mehdi (198/813)	Ebû Osmân (198/813)	Ma'n b. İsa (198/813)	Âdem b. Ebû İyâs (220/835)	Harun b. Abdullah (243/857)	Şuayb b. Yusuf (162/779)
Hasan b. Sevvâr (245/859)	Vehb b. Beyân (246/860)	Muhammed b. Seleme el-Muradi (248/862)	Ahmed b. Amr es-Sarh (250/864)	U'sma el-Fadl (250/864)	Musa b. Hazzâm (251/865)	İbrâhîm b. Ya'kûb (252/866)	Musa b. Abdurrahman el-Mesrûki (258/871)
İsa b. İbrâhîm b. Mesrûd (261/874)	Yûnus b. Abdul-A'lâ (264/878)	Muhammed b. Ali b. Harb el-Mervezi (265/878)	Ahmed b. Halid (280/893)	Ebû Üsâme (282/895)	İshak b. İbrâhîm (286/899)	Muhammed b. Ali b. Harb el-Merûzi (265/878)	Ahmed b. Süleymân (ts.)
Amr b. Mansûr (ts.)		Habîb b. Ubeyd (ts.)		Damra b. Habîb (ts.)			

İbn Mâce'nin *Sünen'ine* intikal eden rivâyetleri aşağıdaki kişilerin kanalıyla gelmektedir:

Tablo 12:
İbn Mâce'nin Sünen'ine İntikal Eden Rivâyetlerinin Râvileri

Ebü Mâlik el-Eş'ari (18/639)	Ukbe b. Suhbân (71/690)	İrbâd b. Sâriye es-Sülemî (75/694)	Abdurrahman b. Ganem el-Eş'ari (78/697)	Ebü Ümâme Südey b. Aclân b. Vehb el-Bâhili (86/705)	Mikdâm b. Ma'dikerib (87/705)	Enes b. Mâlik (93/711)
Abdullah b. Büsr (96/714)	Abdurrahman b. Amr es-Sülemî (110/728)	Râşid b. Sa'd (113/731)	Rebia b. Yezid (123/740)	Amr b. Kays el-Kindî (125/742)	Said b. Hânî' el-Havlânî (127/744)	Hâtîm b. Hureys (138/755)
Ezher b. Said el-Harâzi (139/756)	Mâlik b. Ebû Meryem es-Selûli (144/761)	Muâz b. Muhammed el-Ensâri (154/770)	Zeyd b. Hubâb (158/774)	Ebü Ma'kil (166/782)	Abdülazîz b. Müslim (167/783)	Rışdîn b. Sa'd (188/804)
Âsım b. Humeyd (191/806)	Abdullah b. Vehb (197/813)	Abdurrahman b. Mehdî (198/813)	Ma'n b. İsa (198/813)	Yezid b. Şureyh (203/818)	Mervân b. Muhammed (210/825)	Bişr b. Âdem (218/833)
Yahyâ b. Mansur (220/835)	Ebü Bekir b. Ebî Şeybe (235/849)	Abdullah b. Said (240/854)	Abbas b. el-Velid (248/862)	Muhammed b. A'lâ Ebû Kureyb (248/862)	Mahmud b. Halid (249/863)	Ebü Tâhir (250/864)
Ahmed b. Amr es-Sarh (250/864)	İshâk b. İbrâhîm es-Sevvâk (ts.)	Hasan b. Câbir el-Lahmî (ts.)	Damra b. Habîb (ts.)	Sefer b. Nüseyr (ts.)	Kuz'a b. Yahyâ (ts.)	

İmam Mâlik'in *Muvatta'sına* intikal eden rivâyetleri aşağıdaki kişilerin kanalıyla gelmektedir:

Tablo 13:
İmam Mâlik'in Muvatta'sına İntikal Eden Rivâyetlerin Râvileri

Ebü'd-Derdâ (32/652)	Kesir b. Mürre (75/694)	Ebü Zahiriyye Hudeyr b. Kureyb el-Himsî (117/735)	Abdullah b. Vehb (197/813)
Bahr b. Nasr el-Havlânî (267/880)			

SONUÇ

Çalışmamızda Hz.Peygamber'in hadislerinin Şam'dan Endülüs'e aktarılmasında büyük emeği olan Muâviye b. Sâlih'in hayatı ve hadis ilmindeki yeri araştırılmıştır. Tabakât, tarih, ricâl ve hadis kitaplarından azamî düzeyde faydalanma amacı güdülerek İslâmî literatüre hâkim olunmaya gayret gösterilmiştir. Tâbiûn dönemi âlimlerinin incelenmesi o döneme ve tabakaya katkı bakımından önemlidir.

İslâm coğrafyası fetihlerle birlikte çok kısa bir sürede hızlıca genişlemiş ve birçok ülke İslâm hâkimiyetini kabul ederek Müslüman olmuştur. Endülüs'ün fethinden sonra Müslümanların orada inşa ettikleri medeniyette Şamlılar büyük rol oynamıştır. Bu Şamlılardan birisi de tezimizin konusu olan Muâviye b. Sâlih'tir. Muâviye b. Sâlih; 80/699 yılında Humus'ta doğmuş ve 158/774 yılında Kurtuba'da vefat etmiştir.

Muâviye b. Sâlih, 123/740 yılında Endülüs'e seyahat etmiştir Muâviye b. Sâlih'in sahip olduğu geniş ilmi fark eden Endülüs Emiri Abdurrahman ed-Dâhil onu Kurtuba'ya kadı olarak tayin etmiştir. Bu göreve getirilmesinde özellikle İmam Mâlik b. Enes'in hadis aldığı râvilerin çoğundan onun da hadis rivâyet etmiş olmasının yanı sıra doğu hadis imamlarından Süfyan es-Sevrî ve Leys b. Sa'd'ın ondan hadis rivâyet etmiş olmaları etkili olmuştur.

Emir Abdurrahman ed-Dâhil, Şam'da yaşayan kız kardeşi Ümmü'l Asbağ'ı Endülüs'e getirmesi için Muâviye b. Sâlih'i görevlendirmesi önemli ilmî faaliyetlere sebep olmuştur. Muâviye b. Sâlih bu seyahatinde Mısır'a uğramıştır. Mısır'da bulunan el-Leys b. Sa'd (175/791), Abdullah b. Vehb (125-197/742-812), *Kâtibu'l-Leys* olarak maruf olan Ebû Sâlih b. Abdullah b. Sâlih el-Cuhenî el-Mısırî (223/838) ve diğer birçok muhaddis Muâviye b. Sâlih'ten hadis yazmışlardır. Bu Mısır yolculuğu tefsir sahasında önemli bir yeri olan Alî b. Ebû Talha'nın "*Tefsir Sahîfesi*"nin nakledilmesini sağlamıştır. Muâviye b. Sâlih bu yolculuğunun devamında hac ibadetini de yerine getirmiştir. Muâviye b. Sâlih'in orada olduğunu duyan hadis talebeleri, ondan hadis almışlardır. Muâviye b. Sâlih'in kendisinde bulunan hadisleri Endülüs dışına nakletmesi açısından Şam'a seyahatinin çok büyük önemi olmuştur. Farklı bölgelerden gelen talebeler ondan hadis almıştır. Muâviye b. Sâlih, Mâlik b.Enes (179/795) ile de bu seyahatinde görüşmüştür.

Muâviye b. Sâlih'in 4'ü sahâbe olmak üzere toplam 131 tane hocası ve 49 tane talebesi bulunmaktadır. Muâviye b. Sâlih'in, *Sahîh-i Buhârî*, *Müsned* ve *Sünen-i Dârimî* dışındaki Kütüb-i Tis'ayı oluşturan eserlerde rivâyetleri bulunmaktadır. Cerh ve Ta'dil kitapları incelendiğinde Muâviye b. Sâlih'in sikâ bir râvi olarak kabul edildiği görülmektedir. Muâviye b. Sâlih'in *Kütüb-i Tis'a*'daki rivâyetlerinin sayısı 104'tür. Bunlardan 6 tanesi merfu, 86 tanesi mevkuf ve 12 tanesi de maktu olarak rivâyet edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Kitâbu'l- İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl*. Thk. Talat Koçyiğit ve İsmail Cerrahoğlu. 2 Cilt. Ankara- İstanbul: el-Mektebetü'l İslâmiyye, 1963-1987.
- Atçeken, İsmail Hakkı. "Târik b. Ziyâd". *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 40: 24-25. Ankara: TDV Yayınları, 2011.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2008.
- Aydınlı, Abdullah. *Sünen-i Dârimî Tercüme ve Şerhi*. 6 Cilt. İstanbul: Madve Yayınları, 1996.
- A'zamî, Muhammed Mustafa. *Dirâsât fî'l- Hadisi'n-Nebevî ve Tarihî Tedvînihî*. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1980.
- Belâzûrî, Ahmed b. Yahyâ b. Cabir b. Dâvûd. *Futûhu'l-Buldân*. 2 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Hilal, 1988.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmiu'l-Müsne'dü's-Sahîh*. Thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır. 9 Cilt. Beyrût: Dâru Tavki'n-Necât, 2001.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *et-Târîhu'l-Kebîr*. 8 Cilt. Haydarabad: Dârü'l-Maârifî'l Osmâniyye, 1943.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *et-Târîhu'l-Evsat*. Thk. Mahmûd İbrâhîm Zâyed. 2 Cilt. Kahire: Mektebetü Dârü't-Türâs, 1977.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *el-Edebü'l-Müfred*. Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 3.Baskı. Beyrut: Dâru'l- Beşâiri'l-İslâmiyye, 1989.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân es-Semerkandî. *Sünenü'd-Dârimî*. Thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî. 4 Cilt. Riyad: Dâru'l-Muğnî, 2000.
- Davud, Halil. *el-Hayâtul İlmiyye fî Şâm*. Beyrut: Dârü'l Âfâkil Cedîde, 1971.
- Davudoğlu, Ahmed. *Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi*. 10 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1978.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvud*. Nşr. Muhammed Abdülazîz el-Hâlidî. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.

- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sahîhu Süneni Ebî Dâvud*. Thk. Nâsırüddin el- Elbânî. Riyad: Mektebetü'l-Maarif, 1989.
- el-Ensârî, Abdulbâri b. Hammâd b. Muhammed. *el-Ehâdisu'l Hisâni'l Garâib fî Câmi'* *el-Îmâm et- Tirmizî*. Doktora Tezi, Medine İslâm Üniversitesi, 2002.
- Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en- Nisâbûrî. *Ma'rifetu Ulûmi'l Hadîs*. Thk. Seyyid Mu'zam Huseyn. Beyrut: Dârü'l Kütübi'l İlmiyye, 1977.
- Halife b. Hayyât, Ebû Amr Halife b. Hayyât eş-Şeybânî el-Basrî. *et-Târîh*. Beyrut: Dârü'l Kütübi'l İlmiyye, 1977.
- Hamevî, Yâkût. *Mu'cemu'l- Buldân*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.
- Humeydî, Muhammed b. Fütûh. *Cezvetü'l-Muktebis fî Zikri Vülâti (fî Târîhi Ulemâi)'l- Endeliüs*. Thk. Salahattin Hevârî. Beyrut: Mektebetül Asriyye, 2004.
- Hatîb, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî. *el-Kifâye fî İlmi'r- Rivâye*. Medine: Mektebetü'l İlmiyye, 1988.
- Hatîb, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî. *Takyîdu'l- İlmi*. Beyrut: Dârü'l İstikâme, 1949.
- Huşenî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Hâris b. Esed el-Kayrevânî. *Kudâtu Kurtuba*. Nşr. İzzet el-Attâr. Kahire: Dârü'l Mısriyye, 1966.
- Huşenî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Hâris b. Esed el-Kayrevânî. *Ahbârü'l-Fukahâ ve'l-Muhaddisîn*. Nşr. Maria Luisa Avila ve Luis Molina. Madrid: el-Meclisü'l A'lâ lil Ebhâsil İlmiyye Meahdüt-Teâvun mea'l- Alemi'l Arabî, 1992.
- İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber Nemerî. *İstîâb fî Ma'rifeti'l Ashâb*. Thk. Alî Muhammed el-Becâvî. Beyrut: Dârü'l- Ciyl, 1992.
- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullâh el-Cürcânî. *el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl*. Thk. Âdil Ahmed Abdü'l- Mevcûd ve Alî Muhammed Muavvîd. 9 Cilt. Beyrut: Dâr'ül- Kütübi'l İlmiyye, 1993.
- İbn Asâkir, Ebü'l- Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şafîi. *Târîhu Medîneti Dımaşk*. Thk. Alî Şîrî. 70 Cilt. Beyrut: Dârü'l Fikr, 1988.
- İbn Ebî Hâtım, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Râzî. *Cerh ve Ta'dîl*. Beyrut: Dârü'l İhyai't-Türâsi'l Arabî, 1952.

- İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasen İzzüddin Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-Târih*, 13 Cilt. Beyrut: Dâru's- Sadır, 1979.
- İbnü'l Faradî, Ebü'l- Velîd Abdullah b. Muhammed b. Yûsuf el-Kurtubî el-Ezdî. *Kitâbü Târihi'l Endelüs ve Ricâlihâ*. Nşr. Rûhiyye Abdurrahman es-Süyûfî. Beyrut: Dârü'l Kütübi'l İlmiyye, 1997.
- İbn Haldun, Ebû Zeyd Veliyyüddin Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tunisî. *el-Mukaddime*. Çvr. Halil Kendir. 2 Cilt. Ankara: Yeni Şafak Yayınları, 2004.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî. *Tehzîbü't-Tehzîb*. Thk. Adil Ahmed Abdü'l Mevcûd- Ali Muhammed Muavvîd. 12 Cilt. Beyrût: Dâru'l Fıkr, 1984.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî. *Takribü't-Tekzîb*. Thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l Kütübi'l İlmiyye, 1995.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî. *Takrîbü't Tehzîb ve meahu Tahrîru Takrîbi't Tehzîb*. Thk. Şuayb el-Arnâvûd ve Beşşar Avvad Ma'ruf. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2011
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed el-Büstî. *Kitâbu's-Sikât*. 10 Cilt. Haydarâbâd: Dârü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1973.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed el-Büstî. *Kitâbü'l Mecrûhîn mine'l- Muhaddisîn ve'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn*. Mekke: Dâru'l-Baz, t.y.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed el-Büstî. *Meşâhîru Ulemâ-i'l-Emsâr*. Thk. Merzûk Ali İbrâhim. Kahire: Dâr'el Vakâ, 1991
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İmaduddin İsmail. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Thk. Ahmed Abdü'l-Vehhâb Fetih. Kahire: Dârü'l-Hadis, 1992.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünen-ü İbn Mâce*. Beyrût: Müessesetü'r-Risale, 2013.
- İbn Manzûr, Ebu'l Fadl Muhammed b. Mûkerrem b. Ali el-Ensârî. *Lisânu'l Arab*. 8 Cilt. Beyrut: : Dâru's- Sadır, 1993.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' Zührî. *et-Tabakâtü'l-Kübra*. Thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l Hânci, 2001.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' Zührî. *et-Tabakâtü'l- Kübra*. Nşr. İhsan Abbas. 8 Cilt. Beyrut: Dâru's- Sadır, 1968.

- Kadı İyâz, Ebü'l Fazl İyâz b. Musa b. İyâz el-Yahsubî. *Tertîbu'l – Medârik ve Takrîbu'l – Mesâlik li- Ma'rifeti A'lâmi Mezhebi Mâlik*. 8 Cilt, Rabat: Vizâretü'l- Evkâf, 1982.
- Kandemir, M.Yaşar. *Mevzû Hadisler*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2014.
- Karaman, Hayrettin – Çağrı, Mustafa- Dönmez, İbrahim Kâfi – Gümü, Sadrettin. *Kur'an Yolu Tefsiri*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis Tarihi*. 7. Baskı. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî. *el-Muvatta'*. Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l- Garbi'l İslâmî, 1997.
- Mizzî, Cemaleddin Ebu'l-Haccac Yusuf. *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*. Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 4. Baskı, 35 Cilt, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1996.
- Mustafa, İbrahim - ez-Ziyâd, Ahmed Hasan - Abdulkadir, Hamîd - en-Neccâr, Muhammed Ali. *el-Mu'cemu'l-Vasît*. Kahire: Mektebetü's-Şurûki'd- Devliyye, 1960.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *Sahîh-i Müslim*. Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. 5 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Hadis, 1991.
- Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdilber. *el-İstizkârü'l-Camii li-Mezâhibi Fukahai'l Emsar ve Ulemai'l Aktâr Fîmâ Tezammenehü'l Muvatta*. Thk. Sâlim Muhammed Atâ ve Muhammed Ali Muvavved. 30 Cilt. Beyrut: Dârü'l Kütübi'l İlmiyye, 2000.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *Sünen-i Nesâî*. Thk. Muhammed Nâsiruddin el-Elbânî. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, ts.
- Nübâhî, Ebu'l Hasen Ali b. Abdillâh b. Muhammed el-Cüzâmî. *Târîhu Kudâti'l- Endelüs*. Beyrut: el-Mektebetü'l- Ticârî, 1967.
- Özdemir, Mehmet. *Endülüs Müslümanları Siyasi Tarih*. 3. Baskı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Özdemir, Mehmet. “Hişâm I” . *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18: 145-146. Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- Râmehurmuzî, Hasan b. Abdurrahmân. *el-Muhaddisü'l- Fâsıl beyne'r-Râvî ve'l- Vâî*. Nşr. M.Acâc el-Hatîb. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1984.

- Şâşî, Ebû Saîd el-Heysem b. Küleyb b. Süreyc eş- Şâşî el-Binkesî. *Müsned*. Thk. Mahfûzurrahman Zeynullah. 3 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1990.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir. *Tarihu't-Taberi Tarihu'r-Rusul ve'l Mülûk*. Thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim. 6. Baskı. Kahire: Dâru'l-Maarif, 1967.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *Sünen-i Tirmizî*, 2. Baskı. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*. Trc. Osman Zeki Mollamehmedoğlu. 6 Cilt. İstanbul: Yûnus Emre Yayınları, ts.
- Tomar, Cengiz. "Şam". *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 38: 320-325. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Ubûdî, Câsim. "Mûsâ b. Nusayr". *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 31: 224-225. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Ulu, Arif. "Tabîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39: 328-330. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Yahyâ b. Maîn, Ebû Zekerîyyâ b. Avn el-Mürri el-Bağdâdî. *Târîh - Rivâyetü Abbas b. Muhammed ed-Dûrî*. Thk. Muhammed Nûrseyf. Mekke: İhyâü't-Türâsi'l İslâmî, 1979.
- Yeni Necati - Kayapınar Hüseyin. *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi*. İstanbul: Şamil Yayınları, 2003.
- Yıldız, Hakkı Dursun. "Abdûlmelik b. Mervân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1: 269-270. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
- Yıldız, Hakkı Dursun. "Abdurrahman I". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1: 147-150. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
- Yücel, Ahmet. *Hadis Tarihi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2012.
- Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed. *Siyeru A'lâmi'n- Nûbelâ*. Thk. Şuayb Arnavûd, 9. Baskı, 23 Cilt, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1993.
- Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed. *Tarihu'l-İslâm ve Vefeyâtu'l-Meşâhir ve'l- A'lâm*. Thk. Ömer Abdüsselam Tedmûrî. 53 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1987.

Zennûn Taha, Abdulvâhid. *el-Fethu ve'l- İstikrâru'l- Arabi'l- İslâmî fî Şimali Ifrikıyya ve'l- Endülüs*. Beyrut: Medârü'l-İslâmî, 2004

ÖZGEÇMİŞ

19.04.1988 tarihinde Kastamonu’da doğdu. Lise öğrenimini İzmit Anadolu İmam Hatip Lisesi’nde tamamladı. 2009 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ni kazandı. 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı Temel İslâm Bilimleri Hadis Anabilimdalında yüksek lisans yapma hakkını kazandı. Halen bu bölümde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Gaziantep’te İmam Hatip Lisesi’nde Meslek Dersleri Öğretmeni olarak görev yapmaktadır ve evlidir.

